Iacob Negruzzi

SCRIERI

I

RESTITUTIO

EDITURA MINERVA

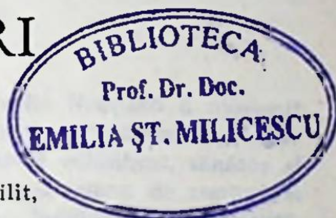
Coperta seriei : *Petre Vulcănescu*

R E S T I T U T I O

IACOB NEGRUZZI

SCRIERI
I

Text ales și stabilit,
note, glosar
de
ANDREI NESTORESCU și NICOLAE MECU

Prefață
de
NICOLAE MECU

EDITURA MINERVA — BUCUREȘTI — 1980

MIHAI VEREANU

CAPITOLUL I

Generalul Vereanu se primbla prin casă, ţiind mînile la spate, precum avea obiceiul cînd era pe gînduri. La masa din mijlocul odăiei şedea soţia sa, cucoana Sevastiţa, Luţica, fiica lor şi Miss Mary, guvernanta acesteia. Cele două dintăi lucrau, pe cînd cea din urmă cetea într-o carte. Pe masă era o scrisoare deschisă.

— Nu trebuie să te superi, frate, zise după cîtva timp cucoana Sevastiţa către soţul său. Ştii, aşa sunt copiii, ei gîndesc puţin la grijile părinţilor fiindcă nu le cunosc. Ş-apoi o întîrziere de cîteva luni nu e vreo mare nenorocire : ar trebui să fim mulţămiţi că Mihăiţă şi-a trecut examenele şi isprăvit studiile. Sîntem în aprilie, aşadar în iunie sau cel mai tîrziu în iulie va fi acasă.

— Ţie îţi vine mai uşor de vorbit aşa, răspunse generalul, tu l-ai văzut de două ori în timpul acestor zece ani de cînd s-a pornit la şcoli, dar eu care nu l-am mai văzut ?... Putut-am să te întovărăşesc ? N-a trebuit să rămîn înfipt pe loc ? Întăi interesele noastre şi apoi Obşteasca Adunare pe care nu m-a lăsat vodă s-o părăsesc o singură zi... Pe dînsul iarăşi nu l-am putut aduce niciodată. După atîtea griji ce am tras cu dînsul cînd era în ţara nemţească şi apoi în Paris, mai cu samă cînd era bolnav, primesc în sfîrşit vestea că şi-a trecut licenţa ; eu, plin de bucurie, aşteptam că va veni să ne vadă îndată, că va veni fără oprire zi şi noapte, pe cînd el de două luni de zile cutrieră lumea. Nu-i e dor să mă mai vadă şi pe mine, nu-i e dor să vadă pe Luţica, pe care a lăsat-o copilă de şepte ani ş-acum a s-o găsească fată mare ? Eu nu-nţeleg gustul de a colinda făr' de sfîrşit ţări stră-

ine. Ce caută de atîta vreme în Italia? Şi cel puţin dacă s-ar întoarce acum, dar scrisoarea ce-am primit astăzi din Veneţia îmi spune că va mai zăbovi încă vro două luni şi-mi mai cere parale. Îmi vine să nu-i mai trimit nici un ban, atunci se va hotărî să vie.

— Dacă n-a avea bani, nu va avea cu ce se întoarce.

— Am să-i trimit cît îi trebuie de drum și să-i scriu să vie pe loc. Luţică, scrie ce-ţi voi dicta eu!

— Fă-i-o şi asta, dragă, căută să-l mai înduplece cucoana Sevastiţa cu glas blînd, cine călătorește învaţă, nu-i rău să mai cunoască şi să mai vadă din cea lume.

— Atunci de ce nu s-a dus la ingleji, unde se văd și se învaţă lucruri practice şi bune, cum se lucrează, cum se cîştigă şi se adună bani? Dar lui totdeauna i-a plăcut să fie cu ochii în nouri şi gîndul în visuri. Adu-ţi aminte de unele scrisori ce ne scria. Nu-i trecuse prin minte să înveţe filozofia? Pare că filozofia are să-i aducă vreun folos, sau că va putea face vreun bine ţării lui cu dînsa! A trebuit să mă supăr pe dînsul cu dinadinsul ca să se înduplece să studieze legile.

— Dar, în sfîrşit, ai văzut că te-a ascultat şi că a învăţat bine. Nu-i scrie o scrisoare aspră, dragă!

— Ei bine, fie, treacă şi această voie a lui, însă te încredinţez că va fi cea de pe urmă. Scrie, Luţico, cum ţi-oi dicta eu şi mai lasă la o parte portofoliul ce-i lucrezi. Vezi că ai timp îndestul ca să-l găteşti.

Luţica puse lucrul la o parte şi scrise următoarea scrisoare sub dictarea tatălui său:

„Iubite Mihai!

Ţi-am scris că trecerea examenelor tale mi-a făcut mulţămire, căci acum te pot socoti ca bărbat şi ai dreptul de a intra în lumea oamenilor copţi şi de a spune şi tu o vorbă. Dar gîndeam că vei grăbi a te întoarce acasă şi că nu te vei mai opri pe drumuri o vreme aşa de lungă. Însă văd că m-am înşălat: tu îmi scrii că vrei să mai zăboveşti încă vro două luni în Italia. Deşi aş fi dorit să te văd şi să te îmbrăţoşez cît mai curînd, îţi mai încuviinţez această zăbavă care însă îţi poruncesc a fi cea de pe urmă. Te-am înştiinţat că de doi ani, de cînd bătrîneţele

și oboseala m-au silit să las la o parte trebile publice, ne-am mutat la țară. Casa noastră aici la Vereni e reparată, grădina e mai frumoasă și mai căutată decît pe vremea ta, cînd veneam la țară numai trei-patru luni pe an. Cu toate aceste casa din oraș tot o ținem încă, pentru ca, întorcîndu-te, să putem petrece acolo iarna și să cunoști mai bine lumea și societatea noastră în care ai să trăiești de-acum. Răspunde-mi îndată la această scrisoare și nu uita să ne înștiințezi despre ziua sosirii, ca să-ți pot trimite trăsură și cai la hotar."

— Am să-i scriu și eu, frate, nu pecetlui scrisoarea, zise iar cucoana Sevastița către soțul ei care, după ce cetise scrisoarea cu ochii, luase acum pana în mînă pentru a subscrie.

— Pot să scriu și eu, mămuță? adaose Luțica.

— Scrie, dragă, dacă vrai, răspunse cucoana Sevastița.

— M-aș duce în boschetul cel cu lilieci.

— Bine, du-te.

Luțica ieși pe terasa ce da în grădină și de-acolo, coborînd scara de peatră, intră în una din aleie. Miss Mary o urma încet ținînd cartea în mînă. În vreme ce cucoana Sevastița scria scrisoarea, generalul bătu în palme și ceru un ciubuc. După cîteva minute feciorul veni purtînd ciubucul și o cafea turcească. Generalul se puse pe canapea și sorbi încet cafeaua, fumînd ciubucul și umplînd toată camera de fum. Cînd sfîrși soția lui scrisoarea, generalul începu astfel:

— Nu mă pot nicidecum deprinde cu inglezoaica asta. De șese luni de cînd e la noi în casă pare că-mi stă o peatră pe piept. Cînd trag un ciubuc, numai o văd strănutînd și strîmbîndu-se, încît îmi vine să fug din casă; la masă abie gustă din bucate și peste zi te miri de vorbește mai mult de zece vorbe. Pe scaun stă dreaptă și țeapănă ca un băț și numai ochii îi umblă, de vede tot. Apoi cînd își prinde încă ocheana în nas ca să vadă ceva din depărtare, nu mai pot. O copilă așa de tînără, căci nu poate fi mai mult de 25 sau 26 de ani, și așa de ciudată n-am văzut de cînd sînt!

— Așa sunt inglezele, dragă. Tu singur lăudai mai dinioarea țara și obiceiurile lor și spuneai că ar fi fost mai nimerit să zăbovească Mihăiță în Inglitera decît în Italia. Miss aceasta îmi convine mie prea mult. Cîtă regulă păzește în trebușoarele ei, ce bună metodă are în lecțiile ce dă și cît de bine cîntă din clavir! Luțica a făcut cu dînsa mai multe progresuri în șese luni decît cu profesorul cel vechi în cinci ani. Apoi cît de bine cunoaște și vorbește mai toate limbile moderne: nici n-ai zice că-i ingleză. Chiar limba noastră o cunoaște mai bine decît multe dame de la noi. După doi ani de zile — căci mai mult de optsprezece luni n-a fost la Șoldeanu — dacă n-ai auzi pe ici, pe colè accentul străin, ai crede că-i de-ale noastre.

— Ba asta n-ai mai crede-o, că prè mult tace, prè mult cetește și prè are o față nepăsătoare. Dar să lăsăm aceste. Odaia lui Mihăiță ai gătit-o?

— Biuroul de lucru i l-am așăzat sub fereastra ce dă în grădină; biblioteca, alăturea. Divanul ce merge de-a lungul păretelui din stînga mi-l aduce tapițerul mîni ori poimîni. Nu știu ce să-i pun în părete deasupra ușei. Să-i dau tabloul cel care reprezentă o furtună pe marea ori...

— Lasă că pe acela îl regulez eu. Acolo am să-i pun pușca cea nouă inglezească ce am cumpărat pentru dînsul, pistoalele cele turcești, revolverul, torba de vînat și iataganul cel vechi ce-l am de la bunu-mio.

— Doamne, frate, cînd ai lăsa încolo armele. Nu știi cît îmi e de frică!

— Doar nu mai e copil. Ș-apoi știi că e cam bătăuș de soi. Cu sabia știe bine să umble. N-am aflat chiar despre niște dueluri de care n-a îndrăznit să-mi scrie niciodată? Cu aceste arme păretele va fi frumos împodobit. Peste două săptămîni, cînd s-a deschide iarmarocul, am să mă duc să-i cumpăr și un cal de călărie, vreun harmasar tînăr și cu foc. Șaua și frîul cel frumos ce mi-a dăruit vodă i le-am păstrat lui neatinse.

În vreme ce bătrînii puneau astfel la cale pregătiri pentru fiul lor ce era să vie, o trăsură se auzi intrînd în curte. Feciorul anunță că a venit cuconul Săndulachi.

Acesta era un bătrîn slab, mic de stat, cu ochii vioi şi figura veselă. El umbla îmbrăcat cu haine lungi orientale, precum erau obicinuite odinioară, avea antereu, giubeluţă, brîu, numai fesul turcesc îl înlocuise cu o şapcă.

— Sărut mîna, verişoară Sevastiţa, plecăciune, vere, strigă Sandu intrînd în casă.

— Sluga, cucoane Săndulachi, răspunse Sevastiţa cu o scurtă mişcare de cap.

— Bine ai venit, vere, zise generalul mergînd înainte. Ce minune că te mai arăţi pe la noi? Gîndeam că ne-ai uitat cu totul. De astă-toamnă nu te-am mai văzut!

— He! De la mine pînă la Vereni sînt vreo trei ceasuri bune şi la vîrsta mea trăsurele hurducă. Îmi pare bine că vă văd sănătoşi; verişoara tot tînără rămîne în ciuda vremii ce trece. Pare că te văd cu cincisprezece ani înainte, verişoară; la d-ta se potriveşte vorba românului: „Vrabia tot pui rămîne".

— Te rog, cucoane Săndulachi, nu începe iar cu proverbele dumitale, ştii că nu-mi plac.

— Proverbele, verişoară, se zice că sînt înţelepciunea popoarelor şi la vîrsta noastră, adică la a mea, puţină înţelepciune nu strică. Dar Luţica ce face? Trebuie să fie ca un boboc de trandafiri ce vrea să înflorească. Şi de finul meu Mihai ce mai ştiţi, cînd vine? Mi-e dor să-l văd.

— Şi nouă ne-i dor, răspunse generalul, dar ce folos? Deşi şi-a sfîrşit studiile, el mai zăboveşte încă vo două luni prin Italia. Zice că vrea să mai cunoască lumea păn-a nu se întoarce acasă.

— Bine face, bine face. Lasă-l să vadă şi să cunoască. Cine ştie, poate vo italiancuţă frumuşică l-a fărmecat pe acolo. He! Aceste sînt ale tinereţelor. Şi noi am fost tineri, vere, he!

— Vo italiancă! Nu cred, vere, răspunse generalul cam îngrijit.

— De n-a fi în Italia, are s-o pată acasă. La noi nici un tînăr nou-venit nu scapă de friguri şi de dragoste. Cînd nu se aşteaptă, atunci îl apucă. Îmi aduc aminte că am văzut la d-voastră o guvernantă tînără şi frumoasă, o ingleză, ai să vezi cum ochii ei cei albaştri au să în-

curce pe băiet, mai vîrtos la țară, unde te vezi și te întîlnești fără voie.

— Te rog sfîrșește vorba asta, cucoane Săndulachi, îl întrerupse cucoana Sevastița. Cum îți închipuiești că un fecior de boier are să se înjosească până a se uita la o biată fată din lume, care și-a lăsat patria, a venit peste mări și țări ca să-și cîștige pînea. Numai ideea mă face de nebunesc.

— He, verișoară, amorul e orb, el nu cunoaște ranguri și boierii.

— Dar noi oare nu sîntem aici; dar eu nu pot preveghea și povățui?

— „Dracul stă în vale și sprăvale caru-n deal". Amorul e dracul, el nu se privighează, nici se preîntîmpină.

— Totdeauna ai fost prevestitor de rele, zise cucoana Sevastița. Nu-ți vine un gînd bun; toate împrejurările numai în negru le vezi. Om ca d-ta n-am mai pomenit!

— Nu te supăra, verișoară, așa vorbesc eu, fără gînduri rele. Ș-apoi o mică dragoste, un mic roman cîmpenesc, ce rău face? Și eu am fost tînăr, și vărul. Mai știi, vere Vasilică, cînd umblai de cu ziua până noaptea la vînat ca să-ți mai treacă amarul din suflet...

— Eram copil atuncea; să nu mai vorbim de asta, vere, răspunse Vereanu, văzînd că soția lui încrețea fruntea tot mai mult.

Săndulachi Dospin îmbătrînise neînsurat și își îndreptase dragostea asupra lui Mihai Vereanu, care-i era fin și nepot, și avea de gînd a-l face moștenitor averii sale. Bătrînul însă era curios în felul său. El nu arăta niciodată dragostea ce simțea pentru cineva, din contra, pe acel ce iubea mai mult îl tracta cu mai multă asprime. El era sarcastic în vorbă și totodată susceptibil, așa încît îi plăcea să-și bată joc de cineva, dar nu putea suferi să rîdă altul de dînsul. El avea de gînd să facă pe Mihai Vereanu moștenitorul averii sale, dar totodată ar fi fost gata a-l dezmoșteni la moment dacă ar fi văzut că nepotul său aspiră la aceasta. Generalul Vereanu era, din contra, bun și blînd, dar îndărătnic, așa încît soția lui, ce-i era cu mult superioară în spirit, trebuia să fie foarte ghibace pentru a-l pleca voințelor ei. Vereanu și

Dospin erau veri, copilărise împreună şi rămăsese buni prieteni în toată viaţa lor.

În vreme ce urma convorbirea cu Săndulachi, Luţica era în boschetul cu lilieci şi scria un răvaş lung fratelui ei. Ea îi vorbea despre dorul ce avea de a-l revedea pe dînsul, care acum avea să se întoarcă în sînul familiei, spre bucuria ei şi a părinţilor, îi zicea cît de frumos îl găseşte după portretul ce-i trimisese nu de mult, apoi despre ea însăşi zicea că, ieşind din copilărie, acum este fată mare, că aşa o consideră guvernanta sa pe care o iubeşte mult ; despre viaţa de la ţară, despre grădina ce acum era foarte frumoasă, despre florile ce le îngrijea ea singură şi la urmă iarăşi de nerăbdarea cu care îl aşteaptă. Sfîrşind de scris, ea se acufundă în aleiele grădinei.

Aceasta dinaintea casei era deschisă, cu frumoase gazoane de iarbă şi straturi de flori. Mai încolo aleiele devineau mai umbroase, locul se pleca spre vale şi se vedea în depărtare şerpuind Moldova. Un mic braţ al aceştia trecea prin grădină din partea unde era o pădurice de brazi, în mijlocul căreia se formase şi un mic lac pe care plutea o luntrişoară ; iar în jurul lacului erau mai multe boschete umbroase. Pe cînd celelalte părţi ale grădinei, cu florăria, cu boschete deschise, cu straturi dese şi alocuri cu statue împodobite de verdeaţă, erau vesele, aceasta era întunecoasă. Luţicăi însă îi plăcea cu deosebire păduricea de brazi unde domnea o misterioasă tăcere. Acolo se dusese şi acuma şi se puse să arunce pîne la lebedele ce înotau pe lac. După cîtva timp însă gîndul la Mihai îi reveni şi se aşăză gînditoare pe o bancă.

CAPITOLUL II

Săndulachi Dospin nu venise la Vereni numai pentru a face o vizită vărului său, ci avea a-i mai vorbi în

secret. De aceea, după prînz, profitînd de un moment cînd se găseau singuri în grădină, îl luă de braț și se duse cu dînsul într-un loc mai depărtat. Acolo, după cîtăva vreme de tăcere, Săndulachi începu astfel :

— Am să-ți vorbesc, vere, despre un lucru care nu-ți va fi foarte plăcut. Pe cînd eram amîndoi flăcăi tineri, îmi aduc aminte despre o faptă a dumitale la care nici n-aș mai fi gîndit dacă împrejurările nu mi-ar fi împrospătat-o. Cu un an înaintea căsătoriei dumitale, te-ai încurcat într-un amor cu femeia lui Manoli Sîrbu, posesorașul moșioarei Brasna din munți. Ai despărțit femeia de bărbatul ei și erai s-o iei de nevastă, dacă bietul moșul Enacachi și biata mătușica Frăsina — Dumnezeu să-i ierte ! — nu te-ar fi oprit de la un asemenea pas neprecugetat. Un an mai tîrziu părinții te-au îndemnat cu stăruință să te însori ; ai fost silit să le urmezi voia și ai făcut bine. Slavă Domnului, ai fost fericit și mulțămit în viața căsătorească, precum puțini se pot lăuda. De-atunci s-au trecut atîți ani încît și d-ta și lumea ați uitat despre o ușurință, pot zice, de copilărie. Însă Manoli nu a uitat-o. El a fost ieri la mine...

— Nu se mai împacă acel creștin, întrerupse aici generalul, nu mai uită și nu mai iartă ? Dacă i-am făcut un rău în viață, nu am fost împins de dușmănie, ci de patimile tinereții ; o viață de om s-a scurs de-atunci, generația noastră a pierit mai întreagă și alta a venit în loc. M-a dușmănit și prigonit multă vreme ; abie m-am apărat de cursele sale, și astăzi la bătrînețe tot încă gîndește la prigoniri ?

— Nu, vere, nu mai gîndește la prigoniri. Dar nu uita că i-ai zdrobit toată fericirea vieții, i-ai ademenit femeia și, ceea ce-i mai rău, i-ai răpit singura copilă ce avea. Căci Sultana, — așa mi se pare se numea soția lui, — avea o copiliță de cîteva luni cînd l-a părăsit pentru a te urma pe d-ta. Acum Manoli e bătrîn ; el a venit să-mi spuie că uită și iartă totul, numai că n-ar voi să moară fără a-și revedea copila. El a aflat că muma și fata trăiesc dintr-un venit ce le-ai asigurat pe viață, dar a umblat în zadar prin toată țara ca să afle ceva despre ele, nicăiri n-a dat de vreo urmă. Fiind dar că trebuie să trăiască în străinătate, el te roagă să spui unde le poate

găsi, căci e firesc lucru pentru un părinte de a voi să-și vadă copilul la bătrîneță, mai vîrtos cînd alt urmaș nu mai are pe lume. La d-ta n-a îndrăznit să vie singur, știind că nu-l vei primi după toate cele întîmplate între d-voastre, dar la mine n-avea de ce se teme. De aceea, îndemnat de dînsul, te rog și eu să-mi spui unde se află Sultana și copila, ca Manoli să le poată căuta. Îți mărturisesc că el a venit odată cu mine și așteaptă răspunsul meu la crîșma din sat, unde a tras.

Auzind aceasta, generalul Vereanu încreți sprincenele și toată figura lui arătă o nespusă nemulțămire.

— Este drept, vere Săndulachi, că răul care l-am făcut în tinereța mea acelui om e mare, dar adu-ți aminte cîte mi-a făcut el pe urmă. De două ori am fost atacat de oameni înarmați în pădurea Cornului și numai prin luptă am scăpat de dînșii. N-am aflat pe urmă că acei făcători de rele nu erau hoți, ci oameni de-ai lui Sîrbu care voiau să-și răzbune asupra mea cu moarte ? N-am fost pîrîț de mai multe ori către vodă de nelegiuiri ce aș fi făcut ca ispravnic și nu am avut nevoie de stăruințe și de dovezi ca să mă dizvinovățesc ? Toate aceste și multe altele cu care m-am luptat ani întregi, el mi le-a urzit. De cîte ori i-am trimes răspuns ca să se împace cu mine, că-i dau ce vrea, numai să uite cele trecute — nici n-a voit să știe de mine, ci aduna tot mai departe ură în sufletul său. Îmi pare bine că astăzi la bătrînețǎ și-a adus aminte că are datorii creștinești și că vrea să nu mai gîndească la ceea ce-a fost între noi. Și eu îl iert de toate prigonirile sale, meargă cu Domnul ! Pe Sultana și pe copila lui nu le-am mai văzut de cînd m-am însurat ; le-am pornit atunci în țara nemțească, le-am asigurat un venit anual cu care să trăiască, venit pe care îl trimet regulat unui bancher din Viena. Sultana, în cei întăi ani, mi-a mai scris cîteodată cînd dintr-un oraș, cînd din altul, dar eu nu i-am răspuns niciodată. Unde se găsesc ele nu știu, atîta cunosc, că trăiesc în țara nemțească și că sunt sănătoase și mama și fata. Spune-i lui Sîrbu asta din partea mea, du-i și numele corespondentului din Viena, de la care poate afla locuința lor, dar la mine roagă-l să nu vie, căci nu vreu și nici pot să-l văd. Mai spune-i că voi înzestra fata cînd s-a mărita și dac-a fi să mor

le-oi lăsa un capital din care să trăiască amîndouă. Nime nu a plătit mai scump decît mine o greşală de tinereţă şi nime pe lume nu are un suflet mai neîmblînzit decît Sîrbu !

Nu apucase a sfîrşi bine Vereanu, cînd se văzu în capătul aleiei un om mare de stat, cu părul şi cu barba căruntă şi ochi mici şi strălucitori ce străbăteau ca nişte săgeţi prin gene lungi şi dese. Văzîndu-l, Vereanu îngălbeni la faţă şi se uită ţintă la dînsul, iar Săndulachi, plin de îngrijire, păşi spre el cu gînd de a-l îndemna să nu se iuţească, ci să-i fie vorba mai blîndă decît faţa. Omul care venea era Manoli Sîrbu. După ce aşteptase de mai multe oare în sat, de nerăbdare, se hotărîse a veni el singur la Vereanu şi a se esplica cu dînsul.

— Ce vii aici, ce cauţi în casa mea ? strigă Vereanu către Manoli, pînă cînd acesta nu sosise încă de tot. Am zis vărului ce aveam de zis, cu tine nu voi să am nici o tălmăcire. Fugi din ochii mei, nu-mi amărî zilele bătrîneţelor !

— Ce-ai căutat în casa mea, ce-ai venit la mine cînd eram tînăr şi fericit, răspunse acesta cu glas săc şi adînc, ce aveai să-mi amărăşti toată viaţa pentru a-ţi împlini poftele de cuconaş de neam ? De ce mi-ai răpit femeia şi copilul, de ce m-ai făcut neom din creştin ce eram ?

— Dacă ţi-am făcut un rău, întîmpină generalul, şi sîngele îi fierbea tot mai tare, l-am făcut fără voie, eram tînăr şi cu mintea necoaptă. Dar tu ai vrut să mă omori cu gînd precugetat. Mulţămeşte bunătăţii mele că n-am stăruit să te închidă în ocnă, să nu mai vezi lumina zilei. Te-am iertat şi tot nu te-ai mulţămit. Mergi acum şi mă scapă de chipul tău uricios !

Săndulachi, văzînd figura aprinsă a lui Vereanu şi faţa lui Sîrbu care din ce în ce se făcea mai ameninţătoare, sări între dînşii.

— Linişteşte-te, vere ! strigă el către unul. Ce ai venit aici, strigă către celalalt, nu a fost vorba să mă aştepţi, să-ţi aduc eu răspunsul ? Hai, du-te acum şi nu mai aprinde patimi vechi ; aşteaptă-mă că vin şi eu.

Cum stăteau amîndoi pe loc, măsurîndu-se cu ochii, dar păzind tăcere, Săndulachi crezu de datoria lui să cerce a-i împăca și urmă :

— Dacă m-ați asculta pe mine, zise el, în loc de a vă zice vorbe așa de rele, v-ați împăca. „Ce-a fost a trecut", zice românul. Omul bun uită răul ce i s-a făcut, dar binele îl ține minte. Toți trei care suntem aici avem păr alb și zilele noastre nu mai sunt multe. Dați-vă mîna ca să vă descărcați sufletul și vă dispărțiți cu Domnul !

Nici unul nu făcu un pas spre celălalt. Figura lui Sîrbu se contractă nervos ; el nu întinse mîna, ci, întorcîndu-se, zise numai :

— Mă duc, nu te teme că ție îți voi mai face un rău !

Generalul își mușcă buzele urmîndu-l cu ochii. După ce Sîrbu dispăru în o altă alea în dosul copacilor, el șopti printre dinți : „Șerpe !" și scuipă, aruncînd ciubucul ce ținea în mînă pe drumul pe care pășise dușmanul său.

Săndulachi îl luă de braț și îl duse înapoi spre casă, foarte agitat și el de scena la care fusese martor. Pe drum întîlniră pe Luțica, care se juca cu un cîne de vînat. Copila era așa de veselă și nebunatecă, arăta așa de frumușică cu buclele ce se jucau în jurul capului ei, cînele iarăși, cît era de mare și frumos, era așa de blînd în jocul său cu copila, încît această privire înlătură grija de pe fruntea bătrînilor amîndoi, făcîndu-i să uite cele petrecute cîteva momente înainte. În curînd, cucoana Sevastița și Miss Mary veniră și ele. Întreaga societate, pe care cînele Balaban o urmă încet, se îndreptă spre terasa casei. Acolo se așăzară cu toții, privind în tăcere cum soarele începu a se pleca spre apus. De la o vreme Săndulachi, văzînd că e timp de întoarcere, luă rămas bun, făgăduind că va reveni să-i vadă mai des, cînd finul său va fi sosit. După plecarea sa, generalul recăzu pe gînduri, neputîndu-i ieși din memorie întîlnirea cu Sîrbu, vechiul său dușman, pe care de mulți ani nu-l mai văzuse, iar între celelalte persoane ce compuneau societatea domnea tăcere.

CAPITOLUL III

Orlogiul cel mare de pe piaţa San Marco din Veneţia suna tocmai zece oare. Răsunetul vuitor al oarelor ce băteau treziră din somn pe Mihai Vereanu, care se sculă prins de mirare cum a putut dormi aşa de mult. Deschizînd jaluziile ferestrelor, el se încredinţă că nu se înşală şi că ziua este înaintată. În pripă se găti pentru a nu ajunge prea tîrziu la un otel unde trebuia să se întîlnească cu amicul său Henri Beaudieu, cu care hotărîse să viziteze în acee zi Academia frumoaselor arte. Casa în care şedea Mihai avea faţada şi intrarea principală pe piaţa San Marco însăşi, ea de o parte făcea colţul unei stradele mici şi înguste, cum sunt cele mai multe din Veneţia, şi pe această stradelă dedeau ferestrele odaiei lui Mihai. În vreme ce se gătea, se apropiase de mai multe ori de fereastră şi privirea lui căzu din întîmplare asupra ferestrei din faţă, unde jaluzia era întredeschisă. În dosul acelei fereşti i se păru a vedea chipul unei femei. Strada era atît de îngustă, încît nu cădea destulă lumină asupra rîndului de jos al casei din faţă pentru a recunoaşte bine chipul ; ceea ce putea vedė era că femeia îşi peptena părul despletit, că părul era negru şi frumos. După o scurtă vreme, femeia din faţă se apropie şi ea de fereastră şi se uită afară, dar zărind chipul unui bărbat, se retrase. Mihai se încredinţă că necunoscuta era tînără şi de o frumuseţă extraordinară. „De mai multe săptămîni şed aici, fereastră lîngă fereastră, cu o femeie aşa de frumoasă şi încă nu o zărisem pănă astăzi ! Aceasta e neiertat", îşi zise el în sine, luînd hotărîrea de a nu negriji mai mult pe vecina sa. Pentru moment însă nu putea face altfel decît a ieşi, fiind aşteptat. În adevăr, cînd ajunse la locul întîlnirii, amicul său îl întîmpină cu mustrări că l-a făcut să aştepte mai bine de o oară. Acesta era un tînăr pictor din Sviţera, cu cîţiva ani mai în vîrstă decît Mihai. Ei erau vechi amici din Paris şi veniseră împreună în Italia, Henri pentru a face studii serioase în arta lui, Mihai pentru a petrece şi a cunoaşte Italia. După o călătorie răpede prin oraşele cele princi-

pale, ei ajunseră la Veneția, unde erau să se despărțească, de vreme ce de aici Mihai voia să plece în țară. Călătoria urmase după planul lui Henri, care voia mai întăi să aibă o idee generală despre întreaga țară și apoi să se așăze pe un timp îndelungat la Roma, pentru a se deda serios la studiile sale. În tot timpul ei locuise și trăise împreună, numai în Veneția, Henri, neputînd refuza ospeția unei familii franceze ce se stabilise acolo și care era înrudită cu a sa, fusese silit a locui în o altă casă, destul de depărtată de otelul amicului său.

— Ce-ai pățit, Mihai, îi zise pictorul cînd îl văzu intrînd, de te-ai întîrziat astăzi așa de mult? Începusem a crede că ai să fii necredincios cuvîntului tău, ceea ce nu ți s-a întîmplat încă niciodată păn-acum. Eram să vin la tine, temîndu-mă să nu ți se fi întîmplat ceva. Am perdut o oară întreagă din galeria de tablouri.

— M-am deșteptat mai tîrziu decît obicinuit, răspunse Mihai ; acest oraș extraordinar, în care vuietul trăsurilor e înlocuit prin acel jalnic și regulat al vîslelor, face un curios efect asupra nervelor mele. Aici aș voi să tot șed, să mă tot uit și să dorm, pe cînd altfel îmi place mișcarea așa de mult. Ne deprindem aici a ne lungi pe perine, a pluti pe apă și a duce o viață cu totul contemplativă, încît mintea simte o odihnă deplină.

— Mie îmi face Veneția un efect cu totul contrar, întîmpină Henri ; toate frumusețele artistice adunate aici cu așa grijă, tradițiunile istorice păstrate cu atîta respect, iubirea ce are poporul venețian până în clasele cele mai de jos pentru artiștii lor cei mari și pentru operele lor, cunoștințele artistice ce au chiar oamenii cei mai de rînd, care altfel au o învățătură atît de neîngrijită, toate aceste fac de-mi fierbe sîngele și-mi insuflă ambiția să devin și eu un artist însemnat. Sufletul meu e aici într-un neastîmpăr necurmat.

Vorbind astfel, ei părăsiră otelul unde dejunaseră și trecură peste piață și peste piațetă, cu gînd să ieie o gondolă care să-i transporte peste Canalul cel mare la Academie, unde era galeria de tablouri. Un gondolier tînăr și cu figura veselă alergă înaintea lor.

— Iată-mă, *signori*, iată-mă, v-am așteptat. Am refuzat pe alții, presimțind că veți veni d-voastre.

— Bravo, Lazaro, răspunseră ei sărind în gondolă. La Academie!

— Prè bine, *signori*, într-o secundă veţi fi acolo!

Şi gondola tăie apa cu iuţeală, împinsă de vîsla lui Lazaro. Pe drum, Mihai istorisi amicului său despre vecina ce descoperise şi zise cît de frumoasă este, cît i-a părut de impozantă şi toate reflecţiunile ce-i inspirase o privire de cîteva momente. Henri Beaudieu îi ură noroc şi succes şi se încinse între ei o convorbire despre caracterul femeilor italiane şi în special a veneţianelor, despre care cetise că sunt uşoare, iubitoare, dar nesuferite prin gelozia lor. La urmă, din ipoteză în ipoteză, ei îşi formase un roman întreg şi ajunsese a glumi asupra urmărilor acestei cunoştinţe, care nici nu era încă o cunoştinţă. Gondola însă oprindu-se la piaţa cea mică ce este înaintea Academiei, ei se coborîră amîndoi. Nu vizitau ei pentru intăia oară acea galerie de tablouri; de aceea trecură răpede prin cele întăi sale, spre a merge în cele principale, unde Henri făcea studiuri la tablourile cele mai vestite de Tizian, Tintoretto, Bellini, Veronese şi amîndoi Palma. Beaudieu observa tablourile în toate amănunţimile lor; el ştia unde să se aşeze pentru a se bucura mai bine de efectul luminei, pentru a nu perde nici o amănunţime; el umbla de la un tablou la altul, compara mai multe între ele, cetea pasagiuri din cărţi ce lua totdeauna cu dînsul şi care tratau despre tablourile vestite din acea galerie, urmînd studiul său ca un om al artei şi un adevărat cunoscător. Nu aşa, Vereanu: cînd un tablou îi impunea prin frumuseţa sa, numai acesta îi atrăgea toată luarea-aminte. El se aşăza dinaintea tabloului şi se perdea atît de mult în contemplarea lui, încît uita toate dimprejurul său. Din frumoasa galerie veneţiană, *Inalţarea Maicei Domnului*, de Tizian, avea o nesfîrşită atragere pentru Vereanu. El se putea perde oare întregi în privirea acestei capdopere, care îi deştepta idei şi visuri nesfîrşite, ce luau proporţii tot mai mari, până ce se încîlceau cu totul în mintea sa. Deşi, ca tot fiul adevărat al secolului, sceptic în ideile religioase, el era simţitor pentru tot ce este frumos, dispus la moment să cadă în sentimentalismul cel mai mare dacă un op de arte îl apuca prin partea sa cea slabă, prin impresiona-

bilitatea sa. *Assunta* îi impunea nu prin propria sa valoare artistică, pentru care nu avea adevăratul simţ, ci prin ideile religioase ce-i trezea în închipuire. *Inalţarea Maicei Domnului* se tansforma la el în ideea nemuririi creştine, care îl acufunda în gînduri adînci. Din aceste îl deşteptă de la o vreme amicul său, cînd momentul plecării sosise.

— Trebuie să mergem, căci m-aşteaptă acasă. Tu n-ai profitat iarăşi nimica nici astăzi. Te ţii înfipt înaintea unui tablou şi te uiţi atîta, încît nici mai ai simţire pentru acel tablou însuşi. Să mergem ; nu eşti de îndreptat !

— Să mergem, răspunse Mihai, care de la o vreme uitase unde se găseşte.

Ei se suiră iarăşi în gondolă pentru a trece în partea opusă a canalului.

Ziua era caldă şi soarele ardea. Gondolele printre care Lazaro îşi făcea loc erau toate acoperite. Mihai, lovind pe umărul amicului său, strigă deodată :

— Iat-o ! Nu era singură !

— Cine ? răspunse Henri cu mirare, ridicînd ochii de pe un album deschis ce ţinea în mînă.

— Ea, vecina mea, împreună cu alta pe care n-am putut-o vedea. A trecut. Lazaro, mînă după dînsa !

— Ba mă iartă, răspunse Henri, eu n-am vreme să fac goane după femei, căci m-aşteaptă acasă. Dar tu nu pierzi nimica, căci vei vedea-o desară la fereastră.

Mihai tăcu şi peste puţin gondola se opri iarăşi la piaţeta, unde amicii se coborîră.

De indată Mihai se întoarse acasă şi se puse la fereastră cu speranţă de a revedea pe vecina lui. Însă în zadar, căci jaluziile din faţă rămaseră închise toată ziua şi nimica nu se zărea îndărătul lor.

Pe cînd el sta cu ochii aţintiţi asupra casei din faţă, servitorul otelului îi aduse scrisori, pe care Mihai, cunoscîndu-le a fi de acasă, le deschise în pripă. Scrisoarea surorei sale mai cu samă îi produse un efect profund. Era scrisă cu atîta naivitate şi dragoste frăţească de Luţica, pe care nu o mai văzuse de cînd era copilă mică, încît un dor puternic de a se întoarce în ţară îl cuprinse. Scene multe din copilărie i se înfăţoşară în memorie şi el căzu pe gînduri. Idei despre viitor se ames-

tecară cu altele despre trecut și-l ținură astfel într-un fel de visare trează multă vreme. Spre sară el ieși și se preumblă pe malul lagunelor.

Era noapte, noapte luminată de lună plină, cînd Mihai se urcă iar în gondola lui Lazaro, ce-l pîndea pretutindenea, pentru a face o preumblare pe apă. Gondola lui plutea împreună cu multe altele înaintea grădiniței de lîngă palatul regal, unde cînta muzica.

O mulțime nenumărată de bărbați și femei umpleau giardinetul și, văzut de pe apă, era un aspect minunat. Mihai rămase în gondola lui cel din urmă. Chiar după ce muzica tăcuse, lumea se împrăștiase și gondolele ce ascultau muzica de pe apă se strecurase, Mihai tot era încă culcat pe perinele luntrii sale și se lăsa a plutii pe laguna luminată de lună. Lazaro, mînînd însă mai departe, ajunsese până la locul unde dintr-un canal mic ieșeau o mulțime de gondole pline cu lume. La întrebarea lui Mihai ce însemna această îmbulzeală, Lazaro răspunse că este publicul care iese din Teatrul „Fenice", unde reprezentația se sfîrșise. Oprit pe loc pentru a lăsa să treacă luntrile ce năvăleau din canalul cel îngust, lui Mihai i se păru că vede iarăși pe vecina sa în una din ele. Atunci porunci lui Lazaro ca s-o urmeze, și gondolierul, cu ghibăcia obicinuită, se aruncă în mijlocul îmbulzelei, neperzînd din vedere luntrea arătată de stăpînul său. Aceasta, după ce se ținuse cîtva timp pe Canalul mare, intră în unul mai mic și se perdu în întuneric. Lazaro, deși vîslea cu putere, nu-i mai putu găsi urma în labirintul micelor canale ce se încrucișează în toate părțile. Văzînd că nici acum nu-i este cu putință a mai vedea pe acea femeie ce-i păruse atît de frumoasă, el se coborî din gondolă într-un loc apropiat de casa lui și se întoarse pe jos.

Deși noaptea era înaintată, el era neliniștit și somnul nu-i venea. De aceea, după ce se primblase mult timp prin odaie, uitîndu-se din cînd în cînd la fereastra din față ce rămînea tot în întuneric, el luă din nou scrisorile ce primise, le receti și se puse a răspunde. Părinților le ceru iertare de prelungirea absenței sale. Un dor foarte mare, zicea el, de a cunoaște Italia, despre care cetise așa de mult, l-ar fi împins de a vizita acea țară

clasică înainte de a se întoarce ; că studiile artistice și istorice ce făcea aici el le considera ca o complectare trebuincioasă creșterii sale ; în sfîrșit, că va scurta oprirea sa în Veneția și că se va întoarce poate mai curînd decît singur crezuse. În scrisoarea către Luțica, după o descriere călduroasă a frumuseților ce arta și natura prezentă oricărui străin în Italia, și mai cu samă despre impresiunea ce produsese Roma și Veneția asupra închipuirii sale, el se întoarse la ei amîndoi și îi scrise multe despre dorul de a o revedea și despre ideea ce-și face de dînsa și de viața lor viitoare, cînd se vor iubi așa de mult și își vor comunica unul altuia toate gîndirile și simțirile. Cînd sfîrșise scrisoarea, închipuirea lui era așa de aprinsă de acel viitor despre care scrisese, încît îi veni ideea să plece chiar de a doua zi. În curînd acest gînd se prefăcu în hotărîre și chiar începu să-și strîngă lucrurile și să le așăze în ladă, cînd zări deodată o lumină la fereastra din față. Jaluzia se deschise și capul de femeie se arătă iarăși un moment, aruncînd ochii asupra lui Mihai care, fărmecat de chipul ei, în starea de exaltare sufletească în care se găsea, rămăsese răzemat de fereastra sa cu ochii țintiți asupra frumoasei vecine. El văzu o zîmbire pe buzele tinerei femei și, după ce se închise fereastra, auzi o cîntare blîndă, mai mult șoptită, ce străbătea duios în sufletul său. Toate ideile de plecare și de viitor zburară deodată ca printr-un farmec. Figurile părinților și a surorii, tabloul casei părintești în care copilărise și care îl înduioșase atîta dispărură cu toate, pentru a face loc acestei singure figuri de femeie, al cărui chip îl încînta așa de mult. Lucrurile sale rămaseră cum erau și el se lăsă să cadă pe canapea într-o dulce reverie.

O, nestatornicie a juneții ! Atunci cînd închipuirea noastră impresionabilă și inflă[că]rată ne face să credem în o putere nesfîrșită ce este în noi și în realizarea oricărei idei de viitor ne trece prin cap, tocmai atunci sîntem așa de slabi, încît împrejurările cele mai neînsemnate își bat joc de hotărîrile noastre cele mai tari !

CAPITOLUL IV

Henri Beaudieu era de un caracter cu totul deosebit de al lui Mihai. Mintea lui făcea o despărţire radicală între artă şi realitate. Pentru una avea o închipuire largă, pentru cealaltă, o judecată rece şi aspră. Stăpîn asupra unei mici averi de la moartea tatălui său, care fusese profesor la o şcoală înaltă din Sviţera, el nu cheltuia venitul său întreg pentru dînsul, ci îl împărţea în jumătate cu muma lui care, bătrînă acum, trăia pe malurile lacului Leman, în apropiere de Geneva, împreună cu o tînără orfană, nepoată a sa depărtată, de-a cărei creştere căuta ea. În dorinţa bătrînei fusese ca fiul ei să se însoare cu copila ce-i îndulcea bătrîneţele şi, ascultător voinţei mumei sale pe care o venera peste măsură, Henri se logodise cu vara lui, hotărînd între ei ca nunta să se facă doi ani mai tîrziu, cînd va reveni din Roma ca pictor desăvîrşit. Nu un amor pasionat, ci o simpatie plăcută, dorinţa părintească şi recunoştinţa ce simţea pentru vara lui Sofia, care îngrijea de bătrîna lui mumă cu o dragoste adevărat fiiască, îl îndemnase să ia hotărîrea de a se însoţi cu ea. Odată ce aceasta fusese statornicit între ei, cuvîntul îi era aşa de sfînt, încît i-ar fi părut o crimă chiar de a se uita cu interes la o altă femeie. Viitorul lui îi părea regulat ca o socoteală aritmetică. Cînd timpul hotărît pentru întoarcere ar fi fost să se apropie, el trebuia să reintre în casa părintească cu cunoştinţe mai bogate şi talent mai dezvălit, trebuia să se însoare şi să trăiască liniştit din venitul său, ocupîndu-se de pictură ca scop principal al vieţii. Un alt viitor nici nu spera şi singurele sale visuri şi grije sufleteşti le producea numai întrebarea ce-şi făcea ades : dacă va ajunge pictor însemnat sau va fi numărat printre cei mediocri. Căci în omul cel mai modest, care din plecare firească s-a dedat artei sau literelor, arde tainica dorinţă de a atinge perfecţiunea, pe cînd în toate celelalte ocupaţii, chiar omul ambiţios cutează rareori de a întinde năzuinţele sale până la culmile cele mai înalte.

Poate că contrastul chiar între naturele deosebite a lui Henri, omul rece și chibzuit, și a lui Mihai, cu mintea frămîntată de aspirări multe și nehotărîte, era tocmai cauza amiciei lor, căci astfel se complectau întrucîtva unul pe altul în caractere, avînd avantajul de a se întîlni pe tărîmul comun al admirării a tot ce este mare și frumos.

Cînd, a doua zi dimineață, Henri se duse să vadă pe amicul său, el îl găsi într-o deplină nehotărîre de ce trebuia să facă. Mihai îi spuse de scrisorile primite de acasă, care l-ar fi hotărît un moment să se pornească îndată, dar, pe de altă parte, despre zîmbirea ce-i aruncase frumoasa vecină, despre care îi mărturisise că visase toată noaptea. În față cu aceste, Henri îi dădu sfatul să plece.

— Legăturile familiei și ale patriei sunt eterne, îi zise ei ; oricînd și la orice nemulțămire tot la ele ne întoarcem, pe cînd toate celelalte și mai cu samă cele sentimentale ale juneței sunt trecătoare, întîmplătoare și slabe. Cînd unele stau altora împotrivă, totdeauna pentru cele întăi trebuie să ne hotărîm ! Apoi peste cîteva zile mă duc și eu de-a dreptul la Roma și n-aș voi să rămii tu singur aici în mijlocul unei aventuri care pentru tine este mai serioasă decît pentru altul. Ție îți trebuie totdeauna un suflet amic, căruia să te deschizi și care să te mîngîie și să te deștepte ; plecînd eu, acel amic ți-ar lipsi și ușor te-ai lăsa atras de lucruri plăcute în aparență, la greșeli ce nu-ți este iertat a face.

Aceste motive puse înainte de amicul său produseră efectul dorit asupra lui Mihai, și ei hotărîră ca să mai rămîie încă împreună cîteva zile, pănă la pornirea lui Henri, iar apoi să plece și Mihai în patria sa.

Așa se și urmă. Vecina nu se mai arătase și nici o mai întîlni Mihai nicăire. Cîteva zile trecură și momentul sosi în care Henri trebuia să pornească. Amicii își făgăduiră unul altuia de a-și scrie regulat ori în ce loc s-ar găsi, de a veni să se vadă îndată ce împrejurările le vor ierta aceasta și de a păstra vie și fierbinte amintirea amiciei ce-i legase în timp de mai mulți ani. La despărțire, Henri era emoționat, dar știu să se stăpînească, pe cînd Mihai nu-și putu opri lacrimile ce-i udau fața.

Trenul cu care avea să meargă Mihai pleca la miezul nopţii şi astfel îi mai rămînea încă o zi întreagă de stat în Veneţia pentru a se pregăti de pornire.

Întorcîndu-se acasă, cum trecea pe lingă turnul cel mare numit *campanile* de pe *piazza* Veneţiei, o buchetieră bătrînă se apropie de dînsul şi cu ghibăcia ce au aceste femei îi puse un mic buchet în mînă. Mihai, voind să-i arunce o monedă de aramă, bătrîna îi şopti cuvintele :

— Flori şi scrisoare — tinereţă şi amor !

Mihai, deşteptat prin aceste cuvinte, se uită la buchet şi văzu că este legat într-o hîrtiuţă. În ea sta scris : *„O scînteie produce pojarul, o privire aprinde amorul. Sara luceşte luna plină — cîntă muzica în* giardinetto *şi mulţi se plimbă în el.“*

Un mare neastîmpăr cuprinse pe Mihai Vereanu după cetirea acestui bilet, căci nu putea avea nici o îndoială de cine era trimis. El îşi zise că va pleca după cîteva zile, de vreme ce trebuia neapărat să se afle sara la locul însemnat. Păn-atunci nu avusese a face decît cu femei uşoare, care nu pun în joc închipuirea ; aceasta era întăia adevărată aventură de amor în viaţa lui ; cită atragere avea dară pentru dînsul ! De aceea i se părea că oarele nu se mişcă din loc şi pănă ce luna se arătă pe firmament o eternitate întreagă se trecu. În sfîrşit veni momentul în care lumea începea a se aduna în giardinetul de pe malul lagunelor şi printre cei întăi era Mihai. Însă în zadar privea el cu grijă şi cu bătaie de inimă împrejur : persoana dorită nu se vedea nicăiri. O oră întreagă de schinjuitoare nerăbdare se trecuse cînd văzu viind înspre dînsul frumoasa brunetă, a cărui chip îi era aşa de viu, înţovărăşită de o femeie mai bătrînă. Aceasta era slabă şi mare de stat şi faţa ei avea semne adînci, cum rămîn acelor figuri peste care multele emoţiuni ce au trecut au lăsat urme neşterse. Mihai luă loc la o masă apropiată de acea unde se aşăzase amîndouă femeile şi, în neastîmpărul în care se găsea, abia de îndrăznea să arunce ochii săi din vreme în vreme asupra vecinelor sale. Totdeauna însă cînd se uita la ele întîlnea privirile mari ale tinerei femei, care păreau a arde de dor. După trecerea unui timp el auzi cum bătrîna zicea încet către tovarăşa ei :

— Nu ştiu unde am mai văzut pe tînărul de la masa de alăturea, figura lui nu-mi e străină.

— Poate l-om fi întîlnit în vreo biserică sau vreun palat de aici, mamă, răspunse cea tînără. Desigur, el le-a vizitat ca şi noi şi ca toţi străinii.

— Pentru ce crezi, Lucreţio, că el e străin ?

— Aşa îmi închipuiesc, răspunse aceasta înroşindu-se. Din aceste cuvinte rostite într-o limbă italiană pură, fără nici o asemănare cu dialectul veneţian, Mihai înţelese că ele erau din altă provinţie. Interesul său creştea tot mai mult şi la urmă auzi cu mulţămire că femeile se pregătesc a face o preumblare pe apă înainte de a se întoarce acasă. În gondola lui Lazaro el urmă de departe pe aceea a femeilor şi cu o nespusă mulţămire asculta glasul Lucreţiei care cînta încet o romanţă italiană.

Cînd reveni acasă, Lucreţia era la fereastră. Atunci, apropiindu-se, el îi zise încet :

— Eram să pornesc astăzi în ţara depărtată care e patria mea şi tu singură m-ai oprit. Pentru tine aş rămînea aici totdeauna. Dacă mă iubeşti, o, frumoasă vecină, dă-mi voie să-ţi scriu ceea ce simţesc şi făgăduieşte că-mi vei răspunde !

— De vrei să-mi scrii, răspunse Lucreţia, aruncă-mi răvaşul cu o pietricică pe fereastră şi eu îţi voi răspunde. De cum te-am văzut am pierdut liniştea mea. Nu te duce de aici dacă nu vrei să fiu nenorocită.

— Îţi jur că nu mă voi duce cîtă vreme ochii tăi cei frumoşi se vor uita la mine cu blîndeţă. Dar şi tu rămînea-vei aici ? Limba ta nu e veneţiană şi patria ta trebuie să fie altă ţară.

— Noi nu suntem din Veneţia şi într-o zi ne vom duce şi noi. Caută să fii prudent ca să nu afle maică-mea că te cunosc, căci atunci ar hotărî să plecăm îndată. Maică-mea e aspră şi nu iartă în veci să se apropie un bărbat de noi. O aud viind, fugi, eu sting lumina !

Lumina se stinse şi fereastra se închise.

De îndată Mihai luă hîrtie şi scrie vecinei sale. El o întrebă cine şi de unde este, dacă se găseşte de mult în Veneţia, rugînd-o să facă toate chipurile ca să rămîie cît va putea mai multă vreme ; că cunoştinţa ei îl face fericit ; că pentru întăia oară simte bătînd inima lui ; că

nu credea niciodată că această simţire va fi aşa de dulce ; că nopţile visează şi ziua întreagă gîndeşte la dînsa. Apoi o întrebă dacă şi ea tot pentru întăia oară simţeşte amorul şi o conjură să-i spuie adevărul. Sfîrşind scrisoarea, el legă de dînsa o pietricică ca să o poată arunca în odaia din faţă. Pentru aceasta pîndi la fereastră prin întuneric şi şuieră încet-încet dinaintea lui cu speranţă că acest semn va fi înţeles. În adevăr, cînd noaptea înaintase mai mult, el auzi mişcîndu-se încet fereastra vecinei şi, profitînd de moment, aruncă scrisoarea. El auzi vuietul unei pietricele căzînd pe marmură şi un glas blînd care şopti încet :

— *Grazie, o, grazie infinite !*

Ziua ce urmă el o trecu toată numai în aşteptarea întunerecului nopţei, cînd spera că va primi răspunsul dorit. Biletul îi căzu în odaie, dar nu cuprindea decît două rînduri : *„Toată ziua nu am fost un moment singură ca să pot scrie, voi scrie la noapte !“*

Urmă iarăşi o zi lungă, fără nici o veste şi fără a o vedea. El cutreieră în grabă palatul ducal, biserica San Marco, piaţa, galeria de tablouri, în care altfel petrecuse zile întregi cu cel mai mare interes, acuma fără nici o luare-aminte, numai cu speranţa de a întîlni undeva pe Lucreţia, însă nicăiri nu o zări. Speranţele sale se concentrară iarăşi asupra nopţii, cînd în adevăr preschimbă cîteva cuvinte şi primi răspunsul. În acesta Lucreţia îi spunea că îl iubeşte peste măsură, că niciodată nu ştiuse ce este amorul ; că în visurile sale gîndise mult la un bărbat ce ar fi să iubească odată, dar că aşa de frumos cum este el închipuirea ei nu şi-l zugrăvise. Îl rugă, cînd va întîlni-o, să nu se apropie niciodată, nici să trădeze prin cel mai mic semn că o cunoaşte, altfel mama ei ar pleca îndată — căci este aşa de aspră, încît nu suferă ca un bărbat să se uite la dînsa. Mai cu samă în timpurile din urmă muma ar fi luat samă că ea este mai tristă şi ar fi întrebat-o de mai multe ori de ce suspină, că întotdeauna cînd îi făcea această întrebare ochii mumei ar fi privit-o cu pătrundere şi că sprincenele ei ar fi fost încreţite — semn că presupune ceva. Că el, Mihai,

să-i mai scrie, dar să nu cerce a o vedea până peste patru zile, vineri, cînd muma ei s-ar duce la poştă ca să ia scrisorile adresate ei — îmblare ce ar face totdeauna în persoană ; că atunci ea s-ar absenta vreo oră întreagă şi că în acest interval el ar putea veni în coridorul casei ei şi ar putea vorbi cîteva momente împreună ; că fata ei din casă i-ar deschide uşa, fiind o femeie bună şi care o iubeşte.

Aşa urmă corespondenţa între ei mai multe zile, până ce vinerea care era destinată pentru întîlnirea lor sosi. Mihai, care visase în gîndul său că o va strînge în braţe şi-i va da întâia sărutare, trecu peste stradă cu o frică în suflet cum o simte acel care pentru întâia oară a să comită o crimă. I se părea că-i pîndit şi se uita cu grijă împrejur, temîndu-se ca nu cumva să se găsească pentru ce trece el în casa vecinei sale. În coridorul îngust al casei Lucreţia îl aştepta, dar era palidă, tremura şi de slabă ce se simţea se sprijinise de zid în fundul cel mai întunecos. Mihai se apropie cu sfială, căci curajul îl părăsise deodată şi abia cuteză a-i lua mîna. Aşa stătură ei cîtva timp până ce, luîndu-şi o inimă, începu a-i spune cuvinte blînde, dar fără de şir, după cum îl inspira acest moment. La sfîrşit o cuprinse cu braţul său şi o sărută cu înfocare. Ea nu opri pe Mihai şi, după un suspin, zise în sfîrşit :

— Ah, nu faci bine !

— De ce nu, iubita mea, răspundea el, tu nu mă iubeşti ?

— O, dar, însă astă-noapte m-am visat în haină albă de mireasă şi aceasta-i un semn rău. Am să fiu nenorocită şi am să plîng mult.

În vreme ce ei preschimbau cuvinte dulci, muma Lucreţiei se opri în drumul ei spre poştă, cuprinsă de o grijă subită. Nu ştia ce este, dar simţea că este ceva şi se întoarse în pripă acasă. Cînd deschise uşa de afară, ea văzu pe fata ei în braţele unui tînăr care o strîngea duios la piept ; faţa ei luînd atunci o espresiune de groază, ea strigă :

— Cine ești, nenorocitule, și ce vrei aici ?

Lucreția ascunse fața în mîini, năbușită de lacrimi, iar Mihai îngălbeni și începu a tremura de frică și de emoțiune.

— Fugi, fugi de aici, cutezătorule !

Strigînd așa, ea luă de mînă pe Lucreția, ce era prăpădită și aproape să leșine, și o duse mai mult cu sila în casă. Iar Mihai se întoarse la otelul său și se aruncă pe pat, ascunzîndu-și fața în perină și neavînd conștiință despre ceea ce se întîmplase și ceea ce trebuia să facă.

Cînd mintea lui se limpezi și își reînfățoșă șirul celor întîmplate, el se opri la o idee. Aceasta era că trebuie să se poarte ca om de onoare, să se ducă la muma Lucreției și să-i ceară fiica de soție. Deși extrem, acest pas îi păru singurul cuviincios pentru dînsul și pentru Lucreția. Astfel, cuprins de cea mai mare agitare, el așteptă ziua următoare și se duse în casa vecinei sale. Care fu însă mirarea lui cînd găsi odăile pustii ! Un bărbat bătrîn și zdrențăros care servea de portar îi zise că doamnele ce locuise în apartamentul de la rîndul întăi s-ar fi pornit în zori de ziuă, fără a lăsa nici un răspuns în urma lor. Mihai ieși plin de mirare și mergea peste piață, schimbînd în minte ideile cele mai opuse și mai deșanțate, cînd bătrîna buchetieră ce cunoștea, apropiindu-se, îi dădu iarăși un bilet. În el, mîna cunoscută lui scrisese aceste cuvinte :

„Adio ! Nu mă uita. Scrie-mi la Florenza, unde cred că voi putea lua scrisorile de la poștă. Cît sunt de nenorocită ! O, nu mă uita ! Adio !“

Lucru straniu ! Deși înduioșat, Mihai nu simțea adevărată durere în sufletul său. Iubea el oare pe Lucreția, pe această copilă frumoasă, care apăruse și dispăruse așa de curînd printre șirul de înfățișări ce avea să întîlnească în viață ? El avuse cele întăi emoțiuni care seamănă cu ale amorului și dovedesc o inimă simțitoare. Auzise numai preludiul care pregătește melodia adîncă și cutremurătoare ce a să urmeze. Ora amorului adevărat nu sunase încă pentru Mihai Vereanu.

CAPITOLUL V

Din cele două luni de petrecere în străinătate ce bătrînul Vereanu mai încuviințase fiului său, abia una trecuse cînd Mihai plecă spre țară. În timp de zece zile el parcurse Austria și acum se afla aproape de hotar. La început amintirea Lucreției îi rămăsese vie și sufletul său era cuprins de părere de rău. Cu cît însă se apropia mai mult de patria sa, cu atît alte gînduri îl grămădiră, alungînd imaginea tinerei italiene care formase un episod atît de scurt și neînsemnat în viața lui. Locurile au cea mai mare înrîurire asupra aducerii aminte. Revăzînd Vereanu orășelele și satele prin care trecuse cu zece ani înainte ca copil, toate impresiunile de atunci și le reamintî cu nespusă mulțămire. Dar ceea ce-i păruse mare și chiar măreț atunci, cît de mic i se părea acum ! Ideea însă de a-și revedea patria, de a-și revedea părinții, sora și rudele, apoi moșiile tatălui său, Ridicata și mai cu samă Verenii, unde ca copil se jucase zile întregi prin grădină și pe malul Moldovei, îl înduioșă cu blîndeță. Acum trăsura lui se apropia de orășelul ce forma hotarul dintre împărăția austriacă și patria sa. Un șanț larg despărțea amîndouă țările și dincolo se vedeau coline, cîmpii și sate. Inima i se strînse și nu-și putea dezlipi ochii de pămîntul părintesc : i se părea că acolo este țara făgăduinței, unde va găsi fericirea cea mare, spre care inima lui tînără aspira.

Părăsind partea nemțească, trăsura sa trecu peste un mic podeț care unea amîndouă țările și la capătul căruia era o poartă închisă, zugrăvită cu colorile naționale. Vizitiul său bătu în poartă și aceasta se deschise scîrțîind. Un militar mare de stat, cu sabie lungă și musteți ascuțite plecate în jos, care trăsese zăvoarele porții, îi zise, puind mîna la șapcă :

— Poftiți, cuconașule !

Trăsura trase la o căsuță mică din dreapta, unde era căpitanul de hotar care viza pașapoartele.

— Ce am să fac aici ? întrebă Mihai.

— Să nu vă supăraţi, cuconaşule, răspunse soldatul, daţi-mi un bacşiş, şi eu voi pune toate la cale. Unde-i paşaportul ?

Deşi lui Mihai îi păru curios de a vedea pe un militar care cere bacşişuri, el îi dădu bucuros cîteva monede şi paşaportul, aşteptînd în trăsură ca să i se deie încuviinţarea de a merge mai departe, la han, unde voia să se odihnească cîteva ore până a nu porni. După o lungă aşteptare însă soldatul veni iarăşi la trăsură şi-l rugă să se coboare, căci d. căpitan îl pofteşte. Mihai se coborî şi intră. Într-o odaie cu podul jos şi cu păreţi scîrnavi, mobilată numai cu o măsuţă, două scaune de lemn şi o canapea îmbracată cu cit rupt în multe locuri, sta un bărbat nalt şi subţire, cu musteţi şi barbişă neagră şi nasul cîrn. El avea sabia la şold, haină militărească dizbumbiată şi era încălţat cu papuci. Şezînd înaintea mesei pe un scaun, el fuma o sigaretă dintr-un lung ciubucel de trestie şi răsfoia într-o condică ruptă ce ţinea în mînă.

În ţările în care trăise Mihai atîta vreme, el se deprinsese a avea respect de autorităţile publice. Aici însă, toată înfăţoşarea funcţionarului şi a localului îi păru atît de comică, încît nu-şi putu opri zîmbirea.

— Cum vă numiţi ? îl întrebă căpitanul fără a ridica ochii asupra lui.

— Stă scris în paşaport, domnule, răspunse Mihai.

— Poate sta scris, dar aş voi să-mi spuneţi d-voastră.

Tonul obraznic al funcţionarului atinseră pe Mihai care îi zise încă o dată :

— Dacă stă scris acolo, nu găsesc de cuviinţă a vă mai spune.

— Cam isteţ răspunzi d-ta, domnule, unui funcţionar al statului în exerciţiul funcţiunii sale !

— Răspund cum îmi place, domnule. Te rog fă iute, căci n-am vreme de pierdut.

Aceste cuvinte rostite cu energie şi figura serioasă a lui Mihai îmblînziră pe căpitan.

— Apoi numele dumitale e scris aşa de rău, încît nu pot ceti, zise el cu glas mai slab.

—Mihai Vereanu mă numesc.

— Sunteţi fiul d-nului general Vereanu ?

— Dar.

— Pentru ce nu mi-ați spus-o îndată? Vă rog, ședeți jos. Am slujit sub părintele d-voastre. Vă rog, nu vă supărați. Nu știam că sunteți d-voastră. Chiar îmi trimisese răspuns generalul să vă găsesc aici o trăsură, să vă înlesnesc plecarea, dacă din întîmplare trăsura d-sale pe care voia să v-o trimeată n-ar fi venit la vreme. Dar vă rog, ședeți (aici împinse celalalt scaun de lemn). Îndată sfîrșesc, trebuie numai să vă trec în condică. Cîteva minute. Nu *afumați?*

— Vă mulțumesc, nu *afum*, răspunse Mihai care, redobîndindu-și buna dispunere, începu iar a zîmbi.

Căpitanul, cu un condei vechi de pană, se puse a scrie în condică, silabisind cu greu și încet cuvintele ce scria :

— Mi... ha... il... Ver... ea... nu... profesiunea ?

— Licențiat în drept.

— Cum ?

— Licențiat în drept.

Aici căpitanul se opri, făcu o figură nedumerită și se scărpină cu condeiul după ureche.

— N-avem rubrică în condică pentru li... pentru lici... pentru ceea ce spuneți d-voastră. Nu știu ce să fac.

— Scrieți unde vă place, totuna mi-este.

— Dacă nu vă supără vă voi trece pintre negutitori, căci ei au rubrica cea mai mare.

— Prè bine, numai treceți.

După ce sfîrși de scris, căpitanul îl mai întrebă :

— De unde veniți ?

— Din Italia.

— A, frumoasă țară ! Italienii sunt frații noștri, tot din Traian se trag. Și aveți să stați de-acum la noi, nu vă mai întoarceți ?

— Așa socot ; mi-am sfîrșit studiile.

— Îmi pare bine, îmi pare bine. Cred vă vor numi vreun procuror la Curte. Toți tinerii cu carte se fac procurori. Ș-apoi d. general are trecere — poate chiar la Curtea de Casație ! Am sfîrșit de scris, poftim pașaportul, dar nu vă duceți încă — măi Gheorghe, dă-ne cîte o cafea turcească !

Aceste din urmă cuvinte ale căpitanului erau adresate soldatului ce păzea poarta țării și care toată vremea stătuse în odaie la ușă.

— Dacă mi-aţi da voie, eu m-aş duce îndată, mă cam grăbesc, şopti Mihai, care se săturase de a convorbi cu funcţionarul de hotar.

— Ferească Dumnezeu! Nu vă dau voie, cum se poate? Aveţi să luaţi o cafea şi să afumaţi o sigară. Ei, aţi stat mult *înuntru*? Ce mai veste pe acolo?

— Bine, slava Domnului, răspunse Mihai, vorbind acum şi el în soiul căpitanului.

— Cică nu-i tocmai bine. Aud că se bat rău pe unde aţi fost d-voastră.

— Nu ştiu nimica. În care ţară?

— Acolo în... Doamne — cum se cheamă — acolo unde... este un fel de pînză care seamănă cu numele ţării aceia...

— În Olanda?

— Ba nu, pînză mai proastă...

— A! America?

— Dar, dar, America. În America cică se bat rău.

— Se cam bat. Dar America e dincolo de Oceanul Atlantic.

— O fi, dar tot se bat. Cică se ucid pentru bumbac (aici zîmbi cu necrezare). Oare drept să fie?

— Dar, pentru bumbac.

— Ai dracului nemţi!

Soldatul adusese cafelele. După ce îşi sfîrşi ceaşca, Mihai Vereanu rugă pe căpitan să-l ierte, fiindcă e grăbit, şi cu mare greu scăpă de amabilităţile sale.

Cînd ieşi să se urce iarăşi în trăsură, înaintea casei căpitanului trăsese o alta ce ieşea din ţară. Din ea se coborî un om nalt, cu barba sură şi fizionomia aspră. Cum văzu acesta pe Vereanu, ochii săi se aţintiră asupra sa. Lui Mihai această figură îi făcu un efect neplăcut. După cîteva momente, acest domn care intrase la căpitan ieşi afară şi mai aruncă o privire lungă, pătrunzătoare asupra lui Vereanu.

— Cine-i acest om? întrebă Mihai pe soldatul cel de la poartă.

Acesta îi aduse răspuns de la căpitan că ar fi unul Manoli Sîrbu.

„Nu ştiu pentru ce figura acestui om îmi dă fiori", îşi zise Mihai în sine, în vreme ce trăsura, intrînd în oră-

șelul de hotar, îl duse la cel întăi han, pe care sta scris : *Otel pentru nobleță.*

Cînd, cu zece ani înainte, Mihai părăsise țara și trecuse prin acest orășel, el măsese o noapte tot în acea casă și acum își aduse aminte că otelul se numea pe atunci *Han bun și curat* și că proprietarul era un român bătrîn. Hangiul de acum era un evreu și numele se schimbase. Însă deși hanul devenise acum un otel pentru nobleță, totuși departe de a se preface în bine, el perduse mult din curățenia sa. Evreul îndemnă pe Mihai să rămîie la el peste noapte și-i propuse a-i transporta cu trăsura lui la Vereni în timp de o zi de vară. Dar Mihai nu voi nicidecum să aștepte, ci, plin de nerăbdare, el se hotărî să pornească chiar în acea noapte. Fiind aceasta prin putință numai în căruță de poștă, el se duse singur ca să comandeze căruță și cai. Casa poștei era însă închisă și un surugiu îi spuse că s-ar fi dus căpitanul la vînat, nu departe de oraș. De îndată Mihai merse pe urmele lui și, într-o mirește din apropiere, văzu mai întăi un cîne de vînat, care se opri la vederea lui, dînd din coadă. Apoi auzi din depărtare un glas care striga cînele. Închipuindu-și că acesta trebuie să fie al căpitanului, el îi strigă după obiceiul vînătorilor : „Hep ! Hep !" și tot astfel îi răspunse și glasul. Cînd se apropie vînătorul, care era în adevăr căpitanul de poștă, Mihai îi zise :

— Cai și căruță de poștă îmi trebuie îndată !

El singur era prins de mare mirare de chipul cum trebuie să se adreseze la autorități.

— Iaca vin, răspunse căpitanul și în curînd ajunse la Mihai. Unde vă duceți ?

— La Vereni !

— Aveți patru poște bune. Mai cu samă cea de pe urmă e cît două și mai bine, fiindcă nu merge pe drumul mare, ci pe căi lăturalnice. Poftim să vă dau blanchetul. Cînd vreți să plecați ?

— Cînd a răsări luna, cam pe la zece.

— Bine, poftim !

Amîndoi merseră în tovărășie la casa căpitanului de poștă. Aflînd acesta că are a face cu fiul generalului Vereanu, la care fusese odată vechil pe moșie, care-l aju-

tase la nevoie şi prin care fusese numit în postul de căpitan de poştă ce ocupa acum, el simţi o mare bucurie.

— Să veniţi numaidecît la mine în gazdă, cuconaşule, până ce veţi porni. N-oi suferi nici într-un chip să trageţi aiurea. Cuconul Vasilică, părintele d-voastre, mi-a făcut mult bine şi toată viaţa mea i-oi fi recunoscător. He ! Mult bine mi-a făcut cuconul Vasilică !

Pe drum îi spuse cum odată, cînd o neguţitorie de care se apucase ieşise rău şi-l adusese aproape de ruină, generalul Vereanu, la care se adresase, îl luase vechil la moşie, că-i dăduse o parte din cîştig, că îl ajutase să mărite trei fete ce avea ; că acum cînd îmbătrînise, prin protecţia lui fusese numit aici la poştă, unde trăia cu nevasta sa ; că aceasta se va bucura mult cînd va vedea pe fiul binefăcătorului lor, că negreşit să-i facă favoarea de a şedea la dînsul până la pornire, căci nu i-ar ierta cugetul niciodată să fi lăsat pe Vereanu să petreacă aiurea decît la casa lui. Şi bătrîna Casandra, soţia căpitanului, era bucuroasă de a vedea pe fiul cuconului Vasilică, de care auzise atît de deseori vorbind în casa boierului, şi se duse la bucătărie să-i gătească cea mai bună mîncare ce ar fi putut face în grabă. Mihai, mişcat de prevenirea bătrînilor, primi ospeţia lor şi petrecu cu dînşii cîteva ore până ce noaptea căzu. Iar cînd luna se arătă pe cer, o căruţă de poştă cu doi cai, cei mai buni din grajd, mînaţi de surugiul cel mai voinic, trase la uşă şi Mihai se urcă înlăuntru. Bătrînii îi gătiră toate cele trebuitoare cu îngrijire părintească, îi urară cale bună şi Mihai se despărţi de dînşii mişcat.

— Să dau drumul cailor? întrebă surugiul pe Mihai, cînd căruţa ieşise din orăşel.

— Să mîi cît vei putea, voi să fiu acasă înainte de a răsări soarele.

— Lăs' pe mine, cuconaşule, răspunse surugiul şi strigă la cai, care porniră la goană.

Pămîntul părea că fuge sub picioarele cailor, surugiul plesnea din harapnic şi striga, iar Mihai era plin de fericire.

Toate închipuirile frumoase cu care văzuse ţara lui din depărtare îi păreau întrecute încă de realitate. Căruţa de poştă care goneşte noaptea în zbor răpede, suru-

giul cel îndrăzneț ce-i vorbea lui și vorbea cailor în limba sa particulară, de care își adusese aminte cîteodată ca prin vis, pămîntul și satele cu înfățoșarea lor sălbatecă, toate îi aprindeau fantazia.

Poșta întăi, a doua, a treia se urmase cu pripă. Mai avea încă una și era să ajungă în casa părintească. Însă acum drumul era mai rău, lumina lunei dispăruse după nouri groși și întunecați ce acoperise cerul. Un vînt răcoare începu să bată și oboseala îl cuprinse. O oară s-a fi trecut de cînd părăsise poșta din urmă și la întrebările sale repetate surugiul îi tot răspundea că mai au *mult, mult!* Odată numai căruța, izbită de o rădăcină de copac, sări în sus și recăzu sfărmată la pămînt.

Mihai căzuse de o parte și surugiul de alta, iar caii alergase înainte cu oiștea ruptă.

— V-ați lovit, cuconașule? îl întrebă surugiul.

— Nu, puțin. Ce facem de-acum?

— Știu și eu? Ce-a da Dumnezeu, că-i întuneric, nu văd nimica.

— Caută de prinde caii.

Aceștia alergară o scurtă vreme, iar apoi, simțind că nu mai trag căruța, se întoarseră de la sine înapoi și se lăsară prinși de surugiul lor.

— Văd o lumină în depărtare, zise Mihai.

— Și eu văd, dar nu știu ce-o fi, răspunse surugiul.

— Eu încalec pe un cal și merg într-acolo. Tu sui pe celalalt și mergi înapoi la poștă de adă altă căruță. Culege cînd te-i întoarce lada cu lucrurile și vino de mă ia de acolo unde-i lumină. De nu mă-i găsi, să știi că am aflat chip să merg mai departe. Trage drept la curte la Vereni. Te-oi mulțămi bine.

Surugiul clătină din cap.

— Mă tem să vă las singur; noaptea-i neagră, o furtună se pregătește și sunt făcători de rele pe aici.

— Am la brîu un pistol încărcat, du-te și fă cum ți-am spus.

Surugiul încălecă pe un cal și plecă îndărăt. Mihai se sui pe celalalt și se îndreptă spre lumina ce se zărea în depărtare.

Calul lui Mihai gonea aprins în fuga cea mai mare peste ogoare și cîmpii. Mihai, fără șa, ținîndu-se de coama

calului, cu părul fluturînd în vînt, îl îndemna să alerge mai tare încă.

Vîntul sufla acum cu vuiet grozav și tunetul începu a bubui pe ceruri în depărtare. Obosit, înotînd în sudori, Mihai sosi la locul de unde se zărise lumina. Pe cîmp ardea un foc mare, în jurul căruia erau așăzate multe șetre de țigani. Cîțiva din aceștia, bărbați și femei, care dormeau lîngă foc, văzînd că un călăreț venise la ei, săriră asupra-i și-l încunjurară.

— Dă-te jos de pe cal ! îi strigă unul.

— Dă tot ce ai la tine ! strigă un al doilea.

— Fugiți toți sau dau foc ! răspunse Mihai, îndreptînd pistolul spre dînșii.

Lăieșii schimbară cîteva cuvinte într-o limbă necunoscută, dar nu se depărtară. Mihai sta cuprins de groază în mijlocul acelor figuri negre asupra cărora bătea lumina gălbie a focului, cînd deodată o femeie mare de stat, cu părul despletit și cu un fes roș pe creștetul capului sări între dînșii.

— Încolo, dancilor, încolo ! le strigă ea. Un fir de păr să nu-i stricați. Dă-te jos, coconășelule, și să nu-ți fie frică, că eu sunt aice. Coboară, Mihăițică, și vino la mine.

Lăieșii se depărtară, ascultînd glasul poruncitor al femeiei, iar Mihai, prins de mirare de-a auzi numele său rostit de acea ființă cu chipul deșanțat, se dădu jos de pe cal. Femeia îl luă de braț și-l duse în una din șatre. Acolo ardeau în mijloc cîteva vreascuri uscate, iar deasupra focului era un ceaun rezemat pe pirostrele. Femeia îi întinse un lăicer pe pămînt și Mihai, surprins de oboseală și emoțiune, se lăsă jos pe el. Țiganca se așăză pe un scăunaș la capul lui.

— Multă, multă vreme n-ai fost aici, drăguțul mamei, începu a șopti femeia. Te-ai dus copilaș, ia atîtica, și te întorci mare și frumos. Aoleu ! Mult îmi ardea inima să te văd. Eu acu am îmbătrînit și m-am sluțit și tu, frumușelule, te-ai făcut voinic. Mulțămesc Celui-de-Sus că te-am văzut pănă a nu muri.

— Cine ești tu, femeie, îi zise Mihai, și de unde mă știi ?

— Te-am știut prunc de țîță și ți-am prorocit atunci o viață alta decît a celorlalți oameni. Ești menit a fi alt-

mintrelea decît gloata, căci cînd te-ai născut inima ta se zbătea tare. Multe te așteaptă și multe vei simți. Dă-mi lanțul de la gît și-ți voi prevesti viitorul.

— Na-ți lanțul și spune-mi ce m-așteaptă.

— Bea din astă cupă și ascute-ți mintea să-nțelegi ce ți-oi spune.

Mihai bău dintr-o cupă și simți că ceva răcoare îi trece prin tot trupul, mintea lui se aprinse și toate din juru-i luară forme fantastice. Deși treaz, el se simțea ca sub imperiul unui vis, fără putere de a se deștepta. Două fete pe jumătate goale intrară acum în șatră, din care una suflă în focul ce începea a se stinge, iar alta vărsă apă în ceaun. Bătrîna luă o mînă de cenușă și presură pe fața apei, șoptind cuvinte de farmece. Apoi muie mîna în apă și stropi în toate părțile, în vreme ce fetele se așezară cu picioarele încrucișate la ușa șatrei și cu ochii țintiți asupra bătrînei.

— Dă-mi mîna, frumușelule, să-ți spun ursita. Of! Tinerelule! În grădina ta e ascunsă o comoară cu o piatră scumpă, scumpă... un diamant strălucit și scump, și rar... Tu știi că este și-l cauți... una frumușică, bălaie te ajută... o să-l găsiți?... Nu, căci ea plînge și lacrimele îi acopăr vederea... Cine vine acum?... Fugi, căci inima îi e mai neagră decît părul capului... Blăstem ei... amar ție!... Unde fugi? Aruncă-ți săgeată otrăvitoare... Uitat-ai diamantul?

— Săgeată otrăvită... diamantul? Care diamant? șoptea Mihai cu ochii arzători.

— Cine vine acum? urmă bătrîna cu figură solemnă. Tu o știi de mult! Sărmana nesocotită, sărmanule nesocotit! Sîngele apă nu se face, ci trece din neam în neam!... Întuneric și moarte? Nu!... Năsip și pustiiu... noapte... în loc de soarele zilei diamantul îți lucește iarăși... Îl cauți, nu ai uitat de el? Îl cauți, singur îi nimerești locul! Of! Norocosule!

Ochii femeiei ardeau; chipul ei era impunător și Mihai se uita rătăcit la dînsa, cu închipuirea aprinsă, ca într-un vis fărmecat.

— Spune lămurit. Ce șoptești de diamant și de moarte? Spune, vrăjitoareo, dacă știi să pătrunzi noaptea viitorului.

Nu mă amăgi cu vorbe fără şir. Ce este diamantul, ce este săgeata otrăvită, spune şi nu mă ameţi mai mult încă.

— Eu zic ce văd şi ce-mi arată duhurile nopţii. De la mine nu ştiu nimic. Ascute-ţi mintea şi vei înţelege ce-ţi zice Neacşa ţiganca.

În acel moment mai multe glasuri zgomotoase se auziră la uşa şetrei şi cîteva cuvinte rostite cu putere străbătură înlăuntru.

Bătrîna se întoarse cu îngrijire, apoi luînd o altă cupă în mînă :

— Bea, bea, zise ea lui Mihai, şi vei afla ce doreşti.

Mihai puse cupa la buze, dar ca prin farmec gîndul lui se încălci, pe ochi se lăsă o noapte neagră fără visuri, trupul i se întinse şi capul îi căzu pe braţ, greu ca plumbul.

CAPITOLUL VI

— Trezeşte-te, cuconaşule, trezeşte-te ! Soarele a răsărit pe ceruri, trezeşte-te !

Aşa striga surugiul către Mihai scuturîndu-l cu putere. Mihai deschise ochii :

— Unde sunt ? Cine eşti ?

— Eu sunt, surugiul. Am venit cu altă căruţă de la poştă şi am cules lada cu lucrurile de pe drum. Te-am găsit culcat în mijlocul cîmpului pe manta şi calul legat de un copăcel în apropiere. Ai căzut de oboseală şi ai avut noroc că furtuna s-a ţinut departe, căci puteai să găseşti moartea aici.

Mihai se ridică pe jumătate, privi împrejur şi se văzu în adevăr în mijlocul unei cîmpii ; lîngă o tufă văzu un cal legat cu o frînghie de un copăcel şi păscînd iarbă ; lîngă dînsul figura unui om şi mai încolo o căruţă cu doi cai. Văzu că a dormit pe cîmp, învălit în mantaua sa de drum, cu capul pe o brazdă de iarbă. Întâi nicidecum

nu-și putu da seamă unde este și abia o privire lungă ce aținti asupra omului care-l deșteptase îl făcu să-i recunoască figura. După repetatele încredințări ale acestuia că el ar fi surugiul, amintirea începu a-i reveni cu încetul. El își aduse aminte despre sosirea lui în țară, despre întăiele figuri ce le văzuse, de plecarea lui din orășelul de hotar și, una după alta, de toate, până la stricarea căruței și încălicarea sa pe calul de poștă, dar mai încolo ideile i se încurcau. Surugiul îi spuse că l-a lăsat alergînd pe unul din cai peste cîmpuri spre o lumină din depărtare, că el singur s-ar fi întors la poștă călare pe celalalt cal, că ar fi ajuns acolo pe cînd începea a se lumina de zi, că îndată ar fi luat altă căruță cu care ar fi venit în goană, că ar fi văzut calul lui Mihai legat de un copac și că îndată l-ar fi văzut și pe dînsul dormind ; că s-ar fi temut întăi să nu-l fi aruncat calul jos și să i se fi întîmplat ceva, dar că s-ar fi încredințat apoi că el doarme ; că Mihai trebuie să fi fost foarte ostenit pentru a descăleca noaptea pe cîmp și a se culca, de vreme ce putea veni ploaie și furtună.

Mihai se sculă, simțindu-se obosit, și se sui în căruță. El bău din plosca de rachiu a surugiului și trupul i se încălzi. Ceasornicul îi arătă că erau șese oare de dimineață. Surugiul înhămă tustrei caii și căruța reîncepu a goni pe cîmp, până regăsiră drumul. Mînînd bine, în o oară, mult două, după încredințarea surugiului, el trebuia să ajungă la Vereni.

Mișcarea deșteptase cu totul pe Mihai și acum își aducea aminte de șatrele țiganilor, de femeia cea mare cu figura stranie care-l luase în cortul ei, de prorocirea ce-i făcuse, însă fără a ști cu hotărîre dacă nu fusese un vis. Și această îndoială dispăru peste puțin cînd, din lipsa lanțului de aur, toate amănunțimile întîmplării nopturne i se reînfățoșară, dar nu-și putea esplica cum de rămăsese singur în mijlocul cîmpului și ce făcuse întreaga ceată de țigani. Ceea ce-l preocupă însă mai mult era prorocirea femeiei, acele cuvinte tainice, fără șir și înțeles. Diamantul ce trebuia să caute și să găsească, care pentru dînsul nu era decît simbolul unui ce necunoscut, îl impresionase mai mult din toate cele ce-i spusese Neacșa. Cu aceasta se ocupau gîndurile lui, căutînd a-i da un

înțeles, căci Mihai, deși crescut în ideile moderne de necrezare și cercetare, totuși păstrase în sufletul său, sub pături de cunoștințe reci, un fond de superstiție ascunsă, luată cu dînsul din copilărie, superstiție pe care creșterea occidentală nu o poate dezrădăcina cu totul nici în țările unde cultura luminează de seculi, cu cît mai puțin la dînsul, care o moștenise în leagăn și o hrănise cu o închipuire vie și fierbinte. Gîndul la prorocirile femeiei l-ar fi preocupat încă mult, dacă deodată, cum se urcase căruța pe un dîmb, n-ar fi văzut în față frumoasa panoramă a văiei Moldovei și deoparte satul Verenii cu casa și grădina părintească. Fața lui se lumină deodată, inima i se strînse, un fior de plăcere îi trecu prin tot trupul și șirul gîndirilor se rupse cu violență. Cine va descrie simțirea ce-l cuprinse la această subită priveală ? Ah ! Multe momente de entuziasm are omul în viață, multe procură abnegarea, ambiția, gloria și mai presus amorul, dar nici unul nu e așa de înălțător, nici unul nu se poate asemăna cu momentul în care un tînăr cu suflet simțitor și închipuire vie își revede casa părintească ce părăsise ca copil, locul unde și-a petrecut timpul de aur al vieței omenești ! Iată rîul pe malul căruia se jucase, iată moara din sat, iată bisericuța, iată grădina cu poarta mare de stejar, iată printre copaci casa unde s-a născut.

Amintirile toate nu le putea cuprinde deodată mintea sa și el nu simțea decît o fericire neliniștitoare.

Mihai zise surugiului să nu tragă în curte, ci la portița mică a grădinei, căci voi să intre pe jos, să facă familiei sale o surprindere și o plăcere mai mare.

Sub gardul tufos al grădinei Mihai se coborî din căruță și, portița fiind închisă, el sări pe deasupra și intră.

Pentru a ajunge la terasa casei trebuia să treacă prin toată lungimea grădinei. Fiecare alea, fiecare boschet și copac era o amintire pentru dînsul. Păsările cu voioasa lor cîntare păreau a-i ura bună-venire și el pășea înainte pătruns de o fericire nespusă. Un bătrîn cu părul și barba albă, încujbat sub greutatea anilor, venindu-i înainte, el recunoscu pe Niță grădinarul, care de atîte ori îl luase în brațe zicîndu-i că tot astfel ținuse odinioară și pe coconul Vasile Vereanu !

— Ce faci, moş Niţă, eşti sănătos? îl întrebă Mihai. Îmi pare bine că te găsesc tot aici, cum te-am lăsat.

— D-ta eşti, cuconaşule? răspunse acesta, recunoscîndu-l după un moment de îndoială. D-ta eşti? Of, îmi pare bine că a dat Dumnezeu să te mai văd păn-a nu muri! Gîndeam că m-oi duce şi că n-oi mai avè parte să văd pe cuconaşul cel mic. Doamne! Ce bucurie au să aibă boierul şi cuconiţa! Mă duc să le spun... şi bătrînul se găti să plece înainte, ştergîndu-şi o lacrimă din ochi.

— Stăi, moş Niţă, nu te duce, îi zise Mihai emoţionat şi el, voi să nu ştie nime de venirea mea, căci nu mă aşteaptă încă. Rămîi şi-mi mai spune.

Şi Mihai se puse a vorbi cu bătrînul grădinar care nu-şi putea ascunde bucuria. Chiar după ce se despărţi de el, mergînd mai departe, Niţă se uita după dînsul cu o zîmbire de plăcere.

În aleaua pe care mergea Mihai acum, el văzu de departe o femeie viind spre dînsul.

Inima i se strînse... cine putea să fie? Dar el nu o cunoştea. Era o blondă tînără şi frumoasă ce nu văzuse niciodată. Mihai o salută şi ea răspunse cu o mişcare de cap rece şi fără a manifesta nici o curiozitate de a şti cine este acest necunoscut.

În alte timpuri, o aşa neaşteptată întîlnire l-ar fi intrigat peste măsură, dar acum sufletul lui era plin cu altele pentru a se opri la acest gînd. Abia făcuse cîţiva paşi mai încolo, cînd văzu o copilă tînără cu haina albă alergînd prin grădină. Era Luţica, care voia să ajungă pe guvernanta ei ce mersese înainte. Văzînd-o, Mihai o recunoscu îndată şi se ascunse după un copac. Cînd Luţica se apropie, el îi sări înainte şi o prinse cu amîndouă braţele. Copila dădu un ţipet de spaimă, apoi, după o scurtă îndoială, îl recunoscu şi-l strînse în braţe.

— Tu eşti, Mihai, tu eşti, o, cît sunt de fericită! Nu te aşteptam încă. Miss Mary, Miss Mary, veniţi degrabă! Ţi-am sfîrşit portofoliul. Ce mulţămiţi au să fie părinţii noştri! Haidem iute! S-au sculat toţi. Tocmai au să ne cheme la cafea. Haidem, haidem!

Şi copila începu a sări în sus şi a bate în palme de bucurie. Apoi, luîndu-i mîna, se puse să alerge spre casă. Mihai abia putea să o urmeze, atît i se strîngea inima de

emoţiune. Cînele Balaban care sta culcat pe terasă, văzînd o figură necunoscută, se uită întăi la dînsul cu îndoială, însă mirosindu-l şi văzînd în ochii lui o figură amică, se puse a-i linge mîna şi intră odată cu ei în salon. Generalul şi cucoana Sevastiţa, care stăteau amîndoi la masă, îşi întoarseră privirile spre uşa ce se deschidea, se ridicară de pe loc şi-i deschiseră braţele lor.

O, dulce moment al revederii!

CAPITOLUL VII

În cîteva zile, vestea despre întoarcerea lui Mihai Vereanu se împrăştiase pe la toate moşiile învecinate, de-acolo la capitala judeţului, de unde apoi şi la oraşul însemnat unde locuia generalul Vereanu şi toată lumea era doritoare să revadă pe Mihai, care fusese absent din ţară un timp îndelungat. Săndulachi Dospin lăsă să treacă vro opt zile păn-a nu merge să-l vadă, pentru ca să nu simtă Mihai că dragostea bătrînului era aşa de mare pentru dînsul.

Într-o duminică, Săndulachi, gîndind că a trecut timp îndestul, veni la Vereni. Tot atunci şi un alt vecin, Neculai Covrig, se duse cu soţia şi fiul său Todiriţă în vizită la generalul Vereanu. Neculai Covrig îmbătrînise în agricultură. El fusese întăi vechil pe la proprietari mari, apoi arendaş, cu vremea, îmbogăţindu-se, cumpără o moşie de veci, se însură cu o fată de arendaş binişor înzestrată şi trebile mergîndu-i din ce în ce mai bine, acum avea mai multe moşii ale lui şi era considerat între cei mai bogaţi proprietari ai judeţului. Fiul său, după cîţiva ani în care fusese într-o şcoală privată, neputîndu-se deprinde cu studiul, se întoarse la ţară şi gospodărea pe lîngă tatăl său, a cărui copie credincioasă era şi la chip şi la suflet. Sosind la curtea din Vereni, Neculai Covrig sărută mîna cucoanei Sevastiţei, închinîndu-se la dînsa cu cel

mai mare respect, și abia îndrăzni a atinge mîna ce-i întindea generalul. Cucoana Săftica Covrig se simțea asemenea foarte onorată că cucoana Sevastița îi întinsese mîna și ședea dreaptă și neclintită pe scaunul ce i se oferise. Iar Todiriță imita pe tatăl său în toate mișcările.

Abia începuse convorbirea, cînd sosi și Săndulachi. Mihai, auzind că este moșul său care a venit, îi sări înainte voind să se arunce în brațele lui. Însă bătrînul, stăpînindu-și bucuria, îi zîmbi numai și îl sărută pe frunte destul de rece, zicînd că-i pare bine a-l vedea sănătos și voinic.

Văzînd aceasta, cucoana Sevastița, care nu prea iubea pe Săndulachi, îi arătă nemulțămirea sa prin o privire mai rece încă decît obicinuit. Dar Săndulachi era un om curios, lui nu-i desplăcea să fie primit cu răceală, el era nemulțămit de a fi primit cu prea multă prevenire, căci își închipuia că aceasta este simulată, numai în vederea vreunui interes.

— Tocmai voiam să vin la d-ta azi, moșule, începu Mihai. Am ajuns de o săptămînă și eram doritor să te văd, vorbeam tocmai...

— „Cînd vorbești de lup, lupul la ușă" răspunse Sandu. Știam eu că verișoara nu te va lăsa să te depărtezi deocamdată și am venit singur. Bre ! Că mare te-ai mai făcut ! Și mustețile sunt binișor răsărite.

— Trebuie să fiți de o vîrstă ca fiul meu Todiriță, cucoane Mihăiță, așa-i Todiriță ? zise Covrig.

— Așa, babacă, răspunse Todiriță făcînd o mică mișcare pe colțul de scaun unde ședea și învîrtindu-și pălăria de pîslă în mîni.

— Cuconul Mihăiță trebuie să fie cu un an mai mare, zise cucoana Săftica, căci știu bine că cucoana Sevastița ne-a făcut cinstea să vie la noi la Bortești cînd eram tocmai asupra facerii și mi-a zis atunci că copilașul dumisale era să fie înțărcat. V-aduceți aminte, cuconița... cînd v-a apucat o ploaie mare în pădure...

— Îmi aduc, îmi aduc, răspunse cucoana Sevastița.

— Bine zici, Safto, întîmpină Covrig, cuconul Mihăiță e cu un an mai mare. Știu că s-a născut tocmai în anul cînd locustele ne prăpădise pe toți.

— Așa-i, răspunse generalul.

— Ne-am jucat amîndoi ca copii împreună, zise atunci Mihai, adresîndu-se cătră Todiriță.

— Dar, domnul meu, ne-am jucat, răspunse Todiriță, și cu demoazela m-am jucat...

La aceste cuvinte Covrig aruncă o privire de mustrare lui Todiriță, care se înroși de ceea ce zisese, pe cînd cucoana Safta zîmbi multă vreme.

— Duduca e bine și sănătoasă ? întrebă îndată Covrig pe cucoana Sevastița.

— Copila e bine, răspunse aceasta, trebuie să fie în grădină cu guvernanta.

Urmă o tăcere de cîteva secunde.

— Cum s-arată pînea pe la d-voastre, domnule Covrig ? întrebă atunci generalul, pentru a schimba vorba.

— Frumos, foarte frumos, răspunse acesta. Și la d-voastre am văzut lanul cel mare în cea mai bună stare. Numai pentru popușoi ne-ar trebui o mică ploiță.

— Barometrul zice că o să avem ploaie.

— Așa credeți ? Mie mi-a spus un cioban că, după cum a luat sama la oi, nu-i nădejde de ploaie păn' mai încolo.

— Mai multă încredere am în barometru, zise generalul.

— Eu nu-l cunosc, pe la mine n-a venit, răspunse Covrig.

O zîmbire trecu pe buzele întregei familii Vereanu.

— Barometrul e o mașină pentru ploaie, întîmpină Todiriță.

Acum se înroșiră Covrig și cucoana Safta.

Pentru a curma această convorbire, Mihai propuse lui Todiriță să facă o primblare cu dînsul prin grădină. Acesta, după ce văzu o mică mișcare de aprobare în ochii tatălui său, luă brațul ce-i oferea Mihai și amîndoi ieșiră. Nu se primblară mult timp în grădină și întîlniră pe Luțica împreună cu Miss Mary. La vederea lor, Todiriță Covrig se înroși și n-ar fi avut curajul să se apropie de ele dacă nu ar fi fost dus de Mihai.

— Vă aflați bine, demoazelelor ? se adresă Covrig către dame.

— Bine, mulțămim, răspunse Luțica.

— De mult nu am avut onoarea să vă văd, demoazelo !

— De mult.

— În această grădină ne-am jucat împreună ca copii, urmă Covrig deviind tot mai îndrăzneţ.

— Îmi aduc aminte.

— Mai este scrînciobul cel vechi în boschetul de lîngă lac ?

— Este altul nou, răspunse Luţica.

— Să mergem spre scrînciob, zise atunci Mihai şi cu toţii se îndreptară spre păduricea cea obscură în mijlocul căreia se afla lacul.

Pe drum, văzînd Covrig că Mihai culegea flori şi le oferea guvernantei, se puse şi el a oferi cîteva Luţicăi, urmînd a vorbi mai departe şi puind pe ici, pe colo cîte o vorbă ce-şi închipuia a fi de mult spirit şi de care rîdea el însuşi cel întăi. Ajungînd la boschet, Covrig propuse damelor să se aşeze în scrînciob, căci el voia să aibă onoarea de a le legăna singur. Luţica, după ce consultă din ochi pe guvernanta ei care-i făcu un semn ce însemna că nu se opune, primi propunerea lui Todiriţă, pe cînd Miss Mary, care nu iubea această petrecere, se aşăză cu Mihai pe o bancă din apropiere.

În vreme ce Luţica se lăsa cu mulţumire a fi legănată de Todiriţă, care totdeauna cînd răpezea scrînciobul mai tare rîdea cu hohot, împărtăşind astfel şi el în felul său plăcerea copilei, convorbirea între Miss Mary şi Mihai era de natură mai puţin naivă. O observare a englezei despre florile ce-i oferise Mihai aduse pe acesta a-i vorbi despre unele grădini frumoase ce văzuse în Italia şi de la aceasta el se întinse în o descriere de impresiuni ce avuse în această frumoasă ţară. Miss Mary îl asculta cu mare mulţumire ; iar cînd Mihai, viind a vorbi despre Veneţia şi îşi reaminti pe Lucreţia şi toate împrejurările şi simţirile legate cu acel chip, o umbră trecu peste fruntea lui şi vorbele ieşeau fără legătura de idei ce avuse păn-acum, Miss Mary, ridicînd ochii săi albaştri, îi ţinti un moment cu surprindere asupra lui, ca şi cînd ar voi să-i citească în faţă cauza acestei distracţiuni.

— Amintirile Veneţiei nu vă mai sunt atît de vii ca celelalte, zise ea atunci.

— Ba sunt încă prea vii, întimpină Mihai ; însă...
Mary se mai uită încă o dată la dînsul, apoi simţind că fără voie o roşeaţă îi colorează obrajii, ea schimbă iute convorbirea şi, sculîndu-se, se adresă către Covrig.

— Domnul trebuie să fie obosit, zise ea.

— Eu, obosit ! răspunse Covrig cu entuziasm, deşi sufla greu. Aş putea să dau pe demoazela în scrînciob până mîni şi nu m-aş osteni. Demoazela e uşoară ca o pană.

— Ceva mai grea, domnule Covrig, răspunse Luţica.

— Ba, pre legea mea, demoazelo, să n-am parte !...

— Destul scrînciob, curmă iar Luţica, vă mulţumesc pentru amabilitatea d-voastre. Gimnastica scrînciobului oboseşte cu vremea, mai cu seamă cînd cineva nu-i tocmai musculos de natură.

— Nu vă uitaţi că par a fi cam uscaţiv, eu sunt tare cît un zmeu. Pot s-o dovedesc cînd veţi voi.

— Dacă-i aşa, atunci să ne întrecem în fugă. Iaca, aleea astă e dreaptă ca o sfoară. Cine va ajunge din noi cel întăi la statua din capăt va cîştiga.

— Bine, mă prind, răspunse Covrig, deşi era cam îngrijit că nu va izbuti.

— Cineva trebuie să fie judecător între d-voastre, zise aici Mihai. Miss Mary va binevoi a merge cu mine în capătul opus ca să vedem mai bine cine va sosi întăi. Noi vom da semnalul plecării cu o batistă. Şi Mihai, luind braţul englezei, se îndreptă cu dînsa spre statua ce era ţintă alergării.

În vreme ce Covrig, aşteptînd semnalul, se răsufla adînc spre a se pregăti, puindu-şi tot amorul propriu în acest succes ce spera, Mihai zise pe drum cătră Mary :

— Pentru ce aţi curmat dinioarea convorbirea noastră în mod aşa de subit ?

— Legănarea în scrînciob trebuia să aibă un sfîrşit, răspunse engleza evitînd orice esplicare.

Mihai nu întîmpină nimic şi, ajungînd acum amîndoi la locul hotărît, o rugă să dea semnalul cu batista. Mary o mişcă de cîteva ori în aer şi în acelaşi timp Luţica şi Covrig o porniră la fugă. Cîteva secunde ei se ţinură unul lîngă altul, apoi Luţica, sprintenă şi uşoară, păru că zboară pe dinaintea lui Todiriţă şi-l lăsă cu mult în

urmă. După dînsa sosi și Covrig, roș la față și gîfîind de mult ce i se tăiase răsuflarea.

— Ești bătut, am cîștigat, domnule Covrig, îi strigă Luțica, învață altă dată a nu te mai pune cu mine.

— M-ați... bă... tut... acum... dar altă da... tă... vom vedè, răspunse Covrig, respirînd greu și rușinîndu-se tot mai mult, văzînd zîmbirea ironică a Luțicăi.

În acel moment cinele Balaban venea alergînd spre dînșii și se opri, uitîndu-se țintă în ochii lui Mihai și dînd din coadă.

— Ne cheamă la masă, zise Luțica, cunosc veselia lui Balaban.

Cînele merse la dînsa și, hămăind de bucurie, arătă că Luțica l-a înțeles. Toți patru se întoarseră în casă.

După prînz oaspeții lăsară să mai treacă vro oară și apoi își luară ziua-bună de la familia generalului, pentru a nu fi surprinși de noapte pe drum. La plecare, ca și la sosire, Neculai Covrig și soția sa, care toată ziua șezuse pe scaun mai fără a pronunța un cuvînt, și Todiriță, care imita în totul pe tatăl său, arătară aceeași umilință către familia Vereanu, numai că flăcăul sărută mîna cucoanei Sevastiței cu mai mult foc, și cînd luă mîna ce-i întinse Luțica, toată figura lui esprima o părere de rău atît de neprefăcută și de simplă, încît chiar copila băgă aceasta în samă, fără a putea înțelege care este cauza. Săndulachi porni odată cu dînșii, sărutînd pe Mihai ușor pe frunte. El era și mulțămit și nemulțămit de nepotul său și aceste simțiri contrare provineau din aceeași cauză. Pe de o parte, după cum ar fi dorit, vedea că nepotul său puțin se preocupă de averea și moștenirea nașului și că are independență de caracter. Pe de alta, bătrînul ar fi dorit ca nepotul său să se arete mai iubitor către dînsul. El nu gîndea cît de greu este de a se arăta cu prevenire și dragoste către o persoană de la a cărui voință atîrnă un mare interes, în așa chip ca acestei persoane să nu-i poată veni ideea că interesul este cauza manifestării de iubire.

Trăsura familiei Covrig, după ce urmase pe acea a lui Săndulachi o bucată de vreme, apucă de la un loc pe un drum opus.

— Ei, cum merg treburile, Todiriță, începu cucoana Safta către fiul ei, te văd pe gînduri.

Todiriță suspină :

— Tare-i frumușică, mamă.

— Vă rog să nu mai vorbiți despre aceasta, întîmpină Neculai Covrig. Îmi pare rău de tine, Safto, că dai băiatului gînduri ce n-ar trebui să aibă. Știi bine că el n-are să poată lua pe fata generalului.

— Da' de ce nu, răspunse Safta plină de mirare, n-avem bani destui ? Slava Domnului ! Avem trei moșii frumoase, nici o para datorie și un singur copil.

— Ș-apoi Luțica, cine știe dacă n-are dragoste pentru mine, urmă Todiriță, cît am văzut eu astăzi... Tare-i bunicică și frumoasă.

— Îi vîri băiatului gărgăuni în cap, Safto, ți-o mai zic o dată !

— Vereanu are numai două moșii, din care una în munți, mică și mai fără venit, și are doi copii și se știe că-și cheltuiește tot venitul ; ba unii zic că are și datorii.

— Oricum ar fi, eu îți spun că nu se poate.

— Dar dacă copila îl iubește ?

— Poate să-l iubească fata ; chiar cred că-i așa, că băiatul e frumos ca și altul, dar nu vezi tu ce mîndri sunt ? Mai ales cucoana Sevastița... cum îți închipuiești că are să se învoiască vreodată ? În neamul nostru n-am fost vornici și logofeți mari... noi ne-am ridicat prin muncă.

— Cu atîta mai bine, tată, zise Todiriță cu entuziasm, munca face pe om.

— Nu-mi vorbi povești și nu umbla după frunze verzi. Scoate-ți asta din cap, că ai să dai într-o poznă. Nu mi-e ciudă de tine, la vrîsta ta ușor se crede că toate păsările care zboară se și mănîncă, dar îmi pare rău de mă-ta, care-i bătrînă și ar trebui să aibă minte !

Bătrînul Covrig posomorîndu-se cu totul, Safta și Todiriță nu mai vorbiră despre aceasta, deși gîndul lor rămase preocupat cu aceleași planuri.

— Ei, cum merg treburile, Todiriță, începu cucoana Safta către fiul ei, te văd pe gînduri.

Todiriță suspină :

— Tare-i frumușică, mamă.

— Vă rog să nu mai vorbiți despre aceasta, întîmpină Neculai Covrig. Îmi pare rău de tine, Safto, că dai băiatului gînduri ce n-ar trebui să aibă. Știi bine că el n-are să poată lua pe fata generalului.

— Da' de ce nu, răspunse Safta plină de mirare, n-avem bani destui ? Slava Domnului ! Avem trei moșii frumoase, nici o para datorie și un singur copil.

— Ș-apoi Luțica, cine știe dacă n-are dragoste pentru mine, urmă Todiriță, cît am văzut eu astăzi... Tare-i bunicică și frumoasă.

— Îi vîri băiatului gărgăuni în cap, Safto, ți-o mai zic o dată !

— Vereanu are numai două moșii, din care una în munți, mică și mai fără venit, și are doi copii și se știe că-și cheltuiește tot venitul ; ba unii zic că are și datorii.

— Oricum ar fi, eu îți spun că nu se poate.

— Dar dacă copila îl iubește ?

— Poate să-l iubească fata ; chiar cred că-i așa, că băiatul e frumos ca și altul, dar nu vezi tu ce mîndri sunt ? Mai ales cucoana Sevastița... cum îți închipuiești că are să se învoiască vreodată ? În neamul nostru n-am fost vornici și logofeți mari... noi ne-am ridicat prin muncă.

— Cu atîta mai bine, tată, zise Todiriță cu entuziasm, munca face pe om.

— Nu-mi vorbi povești și nu umbla după frunze verzi. Scoate-ți asta din cap, că ai să dai într-o poznă. Nu mi-e ciudă de tine, la vrîsta ta ușor se crede că toate păsările care zboară se și mănîncă, dar îmi pare rău de mă-ta, care-i bătrînă și ar trebui să aibă minte !

Bătrînul Covrig posomorîndu-se cu totul, Safta și Todiriță nu mai vorbiră despre aceasta, deși gîndul lor rămase preocupat cu aceleași planuri.

CAPITOLUL VIII

Moşia Ridicata, ce Vereanu avea în munţi, se deosebea prin frumuseţă şi sălbătăciune. În mijlocul unei poieni verzi ce se găsea în codrul de brazi, ce acoperea cea mai mare parte a moşiei, era aşăzată curtea boierească. Casa era mică şi nu avea grădină ; era departe de orice oraş şi nu prezenta nici o îndămînare. De aceea cucoana Sevastiţa nu mergea mai niciodată la Ridicata, şi generalul, rareori. Lui Mihai îi rămăsese din copilărie amintiri minunate despre acele locuri şi se duse să le revadă. Frumuseţa munţilor, a izvoarelor, a codrului şi a unui rîu sălbatec ce-şi făcea loc printre munţi şi stînci îl încîntară şi-l opriră mai multe zile.

Înainte de răsărit el îşi lua puşca şi torba în spate şi o pleca la vînat pe cărări ce se perdeau în munţi. Natura lui, veselă şi comunicativă în societate, era dispusă spre tristeţă în izolare. Această plecare melancolică îl apuca totdeauna cu mai multă putere la maluri de apă şi prin munţi. Vîrfurile munţilor ce abia se zăresc prin nori şi fundul apei ce abia transpare prin undele cele mai limpezi ne împing sufletul spre aspirări nehotărîte ce întrevedem cu dorul, dar nu putem bine recunoaşte cu gîndul.

Odată Mihai umblase toată ziua şi afară de cîteva păsări de munte nu întîlnise alt vînat. Iară cînd înseră, Mihai perduse drumul. După multă rătăcire, el ajunse în valea unde curgea rîul, o vale unde ştia că în distanţe depărtate sunt sate şi case singuratice. Înspre noapte văzu de departe o casă frumos aşăzată pe malul rîului. Spre aceasta se îndreptă.

— Deschideţi ! strigă el, nevăzînd nici un om şi bătînd cu stratul puştei în poartă.

— Cine bate ? răspunse dinlăuntru un glas de bărbat.

— Om bun. Bucuros de oaspeţi ?

— Bucuros despre mine, dar stăpînul nu-i acasă.

— Am rătăcit la vînat şi n-am unde petrece noaptea.

— Poftim, intră, răspunse păzitorul deschizînd poarta.

— A cui e casa asta ?

— A lui Manoli Sîrbu. Dar dumnealui e dus peste hotar. Dacă nu eşti om rău, vino şi te odihneşte.

Intrînd Mihai, păzitorul strigă spre căsuţa slugilor :

— Ioano ! Un vînător rătăcit prin munţi mine la noi, adă-i lumină şi de mîncare şi aşterne-i patul.

O bătrînă veni cu o lumînare de ceară, îi descuie uşa şi-i pregăti totul pentru masă şi odihnă. Rămas singur, Mihai cercă să doarmă, dar era neliniştit şi somnul nu voia să-i vie. Atunci, pentru a trece vremea, aprinse iarăşi lumînarea şi căută vro carte să citească. Pe masă găsi ceaslovul, psaltirea, o carte de istorie a sfinţilor şi calendare. Deschizînd pe unul din aceste din urmă, el văzu în multe locuri, pintre deosebite file, însemnări scrise cu mîna. Aruncînd ochii pe aceste, curiozitatea îl prinse aşa tare, încît ceti toate acele însemnări.

La ziua de 29 aprilie sta scris : *„Astăzi s-a împlinit anul. Răzbunarea mea pîndeşte pe hoţ şi nu-l poate încă lovi, dar Dumnezeu e bun şi va împlini rugămintea mea. Amar ţie, răpitorule, amar ţie, mijlocitoare spurcată ! Crunt şi nemilos cum aţi fost, voi fi eu !“*

În alt loc Mihai ceti : *„El se însoară şi vrea să fie fericit, ca şi cum nimic nu ar apăsa sufletul său. Să dea Dumnezeu să ai un copil şi să te bucuri de dînsul cum mă bucur şi eu de al meu !“*

Pe altă pagină : *„M-ai lăsat singur ca fearele în codru, ca feară în codru te-am pîndit să-ţi rup inima ticăloasă, dar mi-ai scăpat de astă-dată !“*

În ziua care era tocmai a naşterii sale, Mihai ceti : *„Azi ţi s-a născut un prunc. Blăstemat fie, zilele lui amare şi moartea cruntă ! De-mi vei scăpa tu, fie el ţinta răzbunării mele !“*

Lui Mihai îi trecu un fior care îl cuprinse şi mai tare cînd mai ceti următoarele rînduri însemnate la ziua naşterii surorii sale : *„Crească-ţi fata până ce va fi frumoasă, ca să se lege cu cercuri de fer de inima ta, apoi moară în floarea vieţei, ca să-ţi plesnească sufletul tău păgîn !“*

Potrivirea datelor nu mai lăsau îndoială că între scriitorul acestor rînduri şi familia sa se petrecuse ceva grozav odată. Nimic nu era lămurit, dar se vedea că este vorba de o răpire, de duşmănie şi de ameninţări şi încercări de omor. Cine erau persoanele, el nu ştia, şi fantazia

lui își zugrăvea tablouri crude, dar nehotărîte. Cuprins de grijă, el se sculă și se plimbă prin casă mai multă vreme. O dată însă, cum trecea pe lîngă fereastră, i se păru că vede o umbră stînd țeapănă afară și cu ochii țintiți asupra lui. Atunci, luînd pușca și torba, deschise ușa și ieși. În curte însă nu era nimeni și nu se auzea decît vuietul rîului curgînd. Noaptea era încă întunecoasă, dar în curînd avea să înceapă a se lumina de zi. Mihai merse în jurul casei, se plimbă prin livada de dinapoi și se opri sub fereastra odăiei în care stătuse, căutînd a vedea umbra ce-i apăruse mai înainte. Sub o tufă afară de grădină auzi ca un suspin adînc. La moment el sări peste gardul livezei și, apropiindu-se de locul de unde pornise suspinul, el se opri și întrebă cine este, ațintind pușca asupra tufei.

— Nu da, că sunt eu, îi strigă un glas.

— Cine ești tu, ieși să te văd!

— M-ai și uitat? Eu sînt Neacșa, care ți-am prorocit viitorul nu demult!

— Ești femeie sau duh necurat, de te întîlnesc totdeauna noaptea în căile mele? Ce vrei de la mine de mă prigonești? De unde mă cunoști și ce ai să-mi mai spui?

— Am să-ți spun că n-ai făcut bine să vii la casa asta. Oamenii de aici nu-ți voiesc binele. Nu păși în veci peste acest prag, că multe rele s-au gîndit aici despre tine. Iaca, zorile zilei se revarsă. Apucă pe drumul de-a lungul apei și mergi până la cel întăi sat; acolo ie o căruță și te du înapoi la Ridicata.

— Nu mă duc până ce nu-mi vei spune tot ce vreau să cunosc. Tălmăcește-mi cine-mi vrea răul și pentru ce și dezleagă-mi cuvintele ce mi-ai spus în noaptea cînd am sosit.

— Nu-ți pot dizlega, nici tălmăci nimic. Caută-ți drumul tău. Neacșa te va păzi și te va înștiința cînd va fi vreme. Mergi!

Aceste vorbe Neacșa le rosti cu glas poruncitor, arătînd cu mîna drumul ce trebuia să apuce Mihai. Ea sta pe un moșinoi cu părul despletit și întăiele raze de lumină ce cădeau asupra ei îi dădea un aer sălbatec, dar impunător. Mihai plecă capul în jos și merse. După cîțiva

pași, privind îndărăt, o văzu cum dispărea pe o cărare ce se perdea în pădure.

Ajungînd peste cîteva ore într-un sat, el tocmi o căruță, care îl duse la Ridicata. De acolo purcese încă în aceeași zi spre Vereni îndărăt, tot timpul preocupat de misterul ce încunjura familia sa. Miezul nopții bătuse cînd Mihai sosi la Vereni. Aflînd că toți dorm, el se coborî în grădină tot gîndind la cuvintele cetite în cartea lui Sîrbu, despre care voia să ceară esplicare tatălui său. După cîtva timp, cum intră într-un boschet, el găsi o femeie singură pe o bancă. Era Miss Mary. Aceasta, recunoscîndu-l, tresări și voi să se depărteze.

— Singură prin grădină într-o noapte așa de întunecoasă, Miss Mary? zise el, luînd-o de mînă. Sunteți supărată pe somn sau împrietenită cu o idee de care nu ați voi să vă despărțiți?

— Nici una, nici alta; noapte bună. Lăsați-mă să mă duc, răspunse engleza cu glas tremurător.

— Îmi pare rău că v-am stricat plăcerea singurătății. Dacă voiți, mă duc eu. Însă nu credeam că prezența mea vă va fi o displăcere.

— Nu mi-e displăcută... însă...

— Să mergem amîndoi, întîmpină Mihai, nelăsîndu-i mîna pe care engleza căuta încet să o retragă. Toți dorm, numai noi ne bucurăm de frumuseța și răcoreala nopții. De-ți merit încrederea, spune-mi care-ți erau gîndurile. Se oprise ele în orizontul acestei țări, ori trecuse în zbor spre patria depărtată?

— Erau în patria mea, răspunse Miss Mary încet. Gîndeam la părinții mei ce nu mai trăiesc și la fratele meu care e ofițer în marină și acum se află în o altă parte a lumii sau plutește pe ocean. El e singura ființă ce am pe pămînt, singura care mă iubește.

— Singura? întîmpină Vereanu.

La acest cuvînt engleza făcu o mișcare și, dacă întunericul n-ar fi fost așa des, s-ar fi putut vedè cum obrajii ei albi ardeau ca para.

— Pentru ce fratele ar fi singura persoană ce ne-ar iubi? urmă Mihai cu aprindere; pentru ce un străin nu ar avea simțiri mai adînci încă? Legăturile de familie întrețin dragostea, dar nu aprind amorul. Acesta...

— O, nu mai vorbiţi aşa, răspunse engleza cu ton blînd de mustrare. Vă rog! Sunteţi bărbat şi eu femeie slabă şi străină.

Mihai însă se aprindea tot mai mult. Singurătatea... întunericul nopţii... natura sa impresionabilă, toate acestea îl întreţineau în o agitare nespusă.

— Tocmai fiindcă sunt bărbat trebuie să-ţi fiu şi protector. Aici eşti străină ; nime afara de copila ce înveţi nu te iubeşte. Şi o inimă simţitoare ca a voastră are nevoie de a fi iubită. Iată, sunt eu acel care te voi păzi. Şi eu am inimă simţitoare şi compătimesc cu acei care sufăr. În mine te încrede. Mă voi simţi fericit dacă îţi voi putea face zilele viitoare mai dulci.

— O, nu mai vorbiţi! Mă tem că mi le vei face mai amare decît au fost totdeauna. Ah, eu presimţesc viitorul, un viitor trist şi negru!

— Şi eu întrevăd viitorul. El va fi vesel şi senin. Pentru ce nu ar fi, cînd ar fi îndulcit de amor?

Zicînd aceste cuvinte, Mihai ridică mîna tinerei engleze şi apăsă pe dînsa buzele sale. Miss Mary, străbătută de un fior, îşi retrase mîna încet. Atunci Mihai, cuprinzîndu-i mijlocul cu braţul, o sărută pe buze. Miss Mary lăsă să-i cadă capul la pieptul lui Mihai. Dar după cîteva clipe sări în sus ca deşteptată dintr-un vis, scoase un ţipăt şi fugi. Mihai rămase pe loc înlemnit, neavînd curajul de a o urma. În cea mai mare agitare el se mai plimbă cu paşi răpezi prin grădină, până ce răcoreala dimineţei potoli focul capului său.

CAPITOLUL IX

Din acea sară Miss Mary se făcu mai tăcută încă decît înainte. Pe Mihai îl evita pe cît îi era prin putinţă. Nime, afară de Luţica, nu luase sama la această prefacere. În mai multe rînduri ea întrebă pe guvernanta ei

ce are de este mai tristă decît înainte și dacă a primit cumva vești rele de acasă. Miss Mary îi răspundea că nu are nimic, dar că Luțica ar fi prea tînără să înțeleagă că cineva poate avea răstimpuri de tristeță cînd de mult nu și-a mai văzut țara și pe ai săi.

Mihai cercase întâi să se apropie mai mult de dînsa, apoi însă, atins de răceala englezei, se ținea și el în rezervă și nu-i adresa cuvîntul decît cînd împrejurările cereau aceasta neapărat. Căutînd a-și depărta gîndurile de la Miss Mary, el se învîrtea de-a pururea în jurul misterului peste care o împrejurare atît de întîmplătoare îl adusese. El nu avu curajul să întrebe pe tatăl său, ci se hotărî să se adreseze lui Săndulachi Dospin.

Mergînd într-o zi la dînsul, îl găsi în biblioteca sa cetind.

— „Munte cu munte nu se întîlnește, dar om cu om se-ntîlnește", zise bătrînul văzînd pe nepotul său. Bine că mi-ai făcut cinstea să vii să mă vezi. Șezi ici lîngă mine, nepoate.

După ce se informă de la Mihai de starea sănătății familiei, îl întrebă dacă a gîndit la viitorul său și de ce ar dori să se apuce. Mihai răspunse că nu a gîndit la aceasta, dar că tatăl său voiește ca să fie numit într-o funcțiune judecătorească.

— Bine! răspunse Săndulachi. Acolo vei avea mult de lucru, căci românilor le plac judecățile. Să vede că din toate calitățile și defectele romanilor, care, precum zic învățații de astăzi, ar fi străbunii noștri, numai iubirea gîlcevelor judecătorești le-am moștenit noi. Totul este să fii drept, nepărtinitor și *neinteresat*, și apăsă pe acest din urmă cuvînt.

— Cum, neinteresat? întrebă Mihai. Ce interes poate avea un judecător decît acel de a da dreptate celui ce o are?

— He, he, esclamă Săndulachi privind la nepotul său printre gene pentru a străbate în gîndul lui, sunt puțini oameni de aceia! Sunt unii care dau dreptate pentru bani; alții care fac hatîruri unui prieten sau unui puternic al zilei de care se tem...

— O, esclamă Mihai, asemenea oameni ar trebui puși în temniță!

— Vezi că lumea e așa făcută, încît nu numai nu-i pune in temniță, ci încă lor le dă mai multe măriri. Dar, dar, sunt mulți oameni interesați ; vorba românului zice că „interesul poartă fesul" și „dreptatea umblă totdeauna cu capul spart". Ades sunt tineri care, fără focul ce ar trebui să simtă vîrsta lor, au în vedere numai să se îmbogățească. Unii așteaptă cu nerăbdare moartea vreunei rude bătrîne pentru a o moșteni și sunt așa de fațarnici, încît arată dragoste și blîndeță pentru a moșteni mai sigur.

— Așa oameni nu pot fi, răspunse Mihai cu indignare.

— Ba sunt, ba sunt, întîmpină Săndulachi privind tot cu mai multă pătrundere la Mihai. Înțelepciunea românului zice că „nepotul e salba dracului".

Lui Mihai îi trecu prin minte că aceste vorbe ar putea fi o aluziune la dînsul și se hotărî să dea și el o învățătură bătrînului.

— Nu știu de sunt asemenea tineri, zise el, dar știu bine că se găsesc și bătrîni prepuielnici care nu merită alți nepoți. Omul neinteresat ar trebui să fie indiferent cu dînșii, ba chiar mai mult, numai spre a-i învăța minte și a le arăta că nu-i pasă de avere sau daruri.

Săndulachi își mușcă buzele și schimbă convorbirea. După ce se întreținuse despre alte materii indiferente, Mihai se hotărî, în sfîrșit, să-l întrebe despre ceea ce-l interesa. El îi spuse de notițele ce cetise în hîrtiile lui Sîrbu, care notițe, după coincidența datelor, ar părea a se raporta la familia sa. Săndulachi stătu pe gînduri dacă trebuia să-i spuie ceea ce știa ; pe de o parte ar fi fost bine ca Mihai să cunoască tot, pentru a se putea păzi de orice prigoniri din partea lui Sîrbu ; dar pe de altă parte, aducîndu-și aminte că această taină privește pe tatăl lui Mihai, îi păru mai nimerit a nu zice nimica. De aceea răspunse pe scurt că trebuie să fie lucruri fără însemnătate și schimbă vorba, așa încît Mihai rămase cu tot așa de puțină știință ca și mai nainte.

Zilele și săptămînile curgeau fără schimbare la Vereni. Mihai gîndi din ce în ce mai puțin la Manoli Sîrbu și la Neacșa, ci se bucura de liniștea vieței cîmpenești, turburată cîteodată numai prin necazul ce-i producea rezerva ce păzea Miss Mary către dînsul.

Vara însă trecea pe nesimţite şi, cu toamna ce se gătea să vie, şi familia Vereanu începu a se pregăti să se întoarcă în oraş. Înainte de a pleca însă, generalul Vereanu cu cucoana Sevastiţa şi Mihai întoarseră vizita lui Neculai Covrig. Deşi bogaţi, aceştia trăiau într-o casă mică şi cu totul primitivă, deprinşi din copilărie la această simplicitate. Familia Covrig se simţi foarte măgulită de onoarea ce-i făcea Vereanu şi nu ştiau în ce chip să mai manifesteze recunoştinţa lor. În vreme ce Safta propunea cucoanei Sevastiţei să-i facă tot soiul de dulceţi pentru iarnă şi Neculai Covrig se declara gata de a împrumuta generalului nişte grîu minunat pentru sămănăturile de toamnă, Todiriţă ţinea de vorbă pe Mihai. Vizita ce făcuse de curînd la Vereni întorsese cu desăvîrşire capul bietului tînăr. Mihai căuta în zadar să aducă convorbirea asupra agriculturei, căci se convinsese de mult că despre altăceva nu-i era cu putinţă să vorbească cu junele Covrig, dar acesta schimba vorba pentru a tot întreba ce face demoazela, dacă e sănătoasă şi veselă şi dacă totdeauna e aşa de bună cum fusese data din urmă cînd o văzuse. În sfîrşit, din una în alta, Todiriţă mărturisi lui Mihai că în timpul din urmă se simţise inspirat şi că făcuse cîteva poezii pe care ar voi să le cetească. Consimţind Mihai la aceasta, Todiriţă scoase un teanc de hîrtii de pe sobă legate cu aţă şi, desfăcîndu-l, începu a ceti lui Mihai următoarele versuri :

LA UN SCRÎNCIOB

În scrînciob într-o zi te-am dat
Şi cu mînile mele te-am legănat.
De atunci nu te mai pot uita
Şi toată viaţa aş vrea a te legăna,
Nu numai în scrînciob, dar şi altmintrelea.

La fugă într-o zi ne-am întrecut
Şi liniştea mea de-atunci a fugit.
Şi n-a să mai vie liniştea mea
Până ce în fugă te-oi apuca
Şi atunci din braţe nu te voi mai lăsa.

— Cum îţi pare poezia ? întrebă Covrig pe Mihai, care zimbea.

— Regulele prozodiei nu prè sunt păzite...

— Cum regulele prohodiei — doar nu sînt cîntări de biserică !

— Adică măsura versurilor, ş-apoi şi rima e cam slabă. D-ta rimezi *întrecut* cu *fugit*, asta nu se potriveşte.

— Ba se potriveşte, *fugit* se sfîrşeşte cu *t* şi *întrecut*, tot cu *t*. Iaca, am să-ţi arăt jurnalul care ne vine şi să vezi că şi acolo tot aşa-i. Ai învăţat şi d-ta a face versuri, ca să ştii regulele aşa de bine, şi ai făcut vreodată ?

— Am făcut şi eu încercări în viaţa mea.

— Mie numai de un lucru îmi pare rău : că n-am învăţat şi eu bine poezia. Începusem a o învăţa după o carte franţuzească cînd eram în şcoală, dar m-am lăsat atunci. Dacă aş fi învăţat bine, cum mi-ar prinde acum ! Trebuie să ştii că îmi place acum poezia amarnic. Toată ziulica aş vrea să fac numai versuri. Cred că cu vremea le voi face şi mai bune, numai să mă deprind. Să-ţi mai cetesc încă una : *La dînsa*. Înţelegi că dînsa însemnează numai aşa...

— Înţeleg.

LA DÎNSA

Tu eşti ca o lăcrămioară,
Ai o dulce inimioară,
Ai ochi negri şi frumoşi,
Eşti ca cerul de plăcută,
Eşti ca cerul de iubită,
Ai la spate-un fiong roş.

Ai o mînă mititică,
Ai o talie subţirică,
Ai picior mititeluţ,
Ai păr lung, rochiţă albă,
La gît porţi o mîndră salbă.
Ah ! de ce tu nu mă cruţi ?

Cînd gîndesc la tine, mor,
Mă sfredeleşte amor

Pîn-în inimă prin piept,
Lacrimele-mi curg mereu,
Oftez zi şi noapte, zeu!
De ce nu vii, eu te-aştept!

— Asta cum îţi pare? Înţelegi că *mă sfredeleşte amor* insemnează zeul *Amor; păn-în inimă prin piept*, fiindcă inima vine sub piept şi pentru ca s-ajungă la dînsa trebuie să treacă prin piept. Vezi ce bine le-am gîndit aceste toate?

— Foarte bine, însă se zice că *zeul Amor* are drept armă un arc şi o săgeată care pătrunde în inimă, dar nu un sfredel.

— Poate, dar în sfîrşit trebuie să zic o dată şi altfel decît ceilalţi. Acum am să-ţi mai cetesc încă una, care este jalnică:

MIEZUL NOPŢII

Cucoşii au cîntat acum de-a doua oară,
Bate a miezului nopţii oară.
Stafiile se primblă pe pămînt
Ieşind din adîncul lor mormînt.

Eu plîng de durere — căci simţesc iubire.
Ca cînele ce latră la o nălucire
Aşa oftez eu, căci îmi tot pare
Că văd figura matale ce-mi apare.

Apuc cu mîna atunci, dar zadarnic.
Cît oi căuta şi oi fi de harnic
Nu dau decît de vînt, adecă de nimic,
Iar nu de trupul matale mic.

Miezul nopţii bate, negru-i afară,
Negru-i în casă, stinsă e lumînarea,
Eu mă zvîrcolesc în pat de-o parte şi alta
Şi inima mea tremură şi de durere saltă.

E miezul nopții, fiara doarme la potică,
Cînele pe prispă, pe creangă păsărica,
Calul lîngă iesle, chiar broaștele în iaz.
Toate dobitoacele dorm, ah ! numai eu sunt
treaz !

— Ei, de asta ce mai zici ? Așa-i că aici nu ai ce-mi găsi ? Mai dăunăzi a fost subprefectul pe la noi, avînd o treabă, și am citit aceste versuri și lui — căci e un om cumsecade și învățat, și a găsit poeziile foarte bune. Chiar a rîs de plăcere. El m-a îndemnat să le trimit și jurnalistului să le publice, căci ar fi păcat să rămîie necunoscute, și așa am să și fac. Sunteți d-voastră abonat la jurnalul ce iese în oraș, *Libertatea poporului* ?

— Trebuie să fim și noi abonați.

— Drept să-ți spun, altfel jurnalul ista nu-mi prea place, căci batjocorește pe toată lumea, dar în foleton apoi publică versuri și alte lucruri frumoase. Acum nu știu, adause Todiriță zîmbind, dar mi se pare că versurile mele nu sunt mai rele decît celelalte ale lor, dacă n-or fi chiar mai bune.

— Eu cred că sunt mai bune, răspunse Mihai, chiar, dacă îmi dai voie, aș vrea să le copiez.

— Cum nu, vă rog... cu mulțumire, strigă Todiriță Covrig sărindu-i din loc inima de bucurie, căci spera că acum, în sfîrșit, vor cădea versurile lui în mînile persoanei căreia erau destinate și că nu vor lipsi de a produce efectul cel dorit.

În asemenea convorbiri și cetiri literare petrecură ei împreună cîteva oare, până ce generalul Vereanu dădu semnalul plecării, căci cu toate stăruințele și rugămintele domnului și doamnei Covrig, cucoana Sevastița nu vru să rămîie la ei la prînz. O vizită se întoarce, dar a primi o invitare la masă îi părea cucoanei Sevastiței un lucru prea însemnat pentru a-l acorda și de aceea găsi un pretext oarecare pentru a porni mai înainte. Ridicînd pe cucoana Sevastița în trăsură, Todiriță întrebă cînd gîndesc să plece de la țară și rămase trist aflînd că aceasta va avea loc în curînd.

CAPITOLUL X

Mai multe săptămîni se trecuse de cînd familia generalului Vereanu era așăzată în oraș. Mihai avuse ocaziunea de a face cunoștință cu cea mai mare parte a societății, care acum întreagă se reîntîlnise, reviind cele mai multe familii de la țară sau din străinătate. El mai regăsi cîțiva tineri pe care îi cunoscuse la studii în Germania sau în Francia, care acum ocupau funcțiuni publice fie în magistratură, fie în corpul profesorilor. Unul din acești din urmă, Petru Neculiu, care revenise în țară cu doi ani înaintea lui și acum fusese numit profesor la o școală înaltă, fu din cei întăi care veni să-l vadă, deși în Paris nu fusese amici și nu se vizitase niciodată. Mihai se miră de amicia ce-i arăta acum acest june, neștiind la ce să o atribuie, și fu nu mai puțin surprins că vechiul său camarad își schimbase numele, căci acum pe lîngă Neculiu el mai adaugea și un Rareș : Petru Neculiu-Rareș. Această modificare în numele său o introdusese Neculiu de cînd devenise profesor de istoria națională, sub cuvînt că prin documente istorice descoperise că se trage în linie dreaptă din domnul Moldovei Petru Rareș, care era prerestrăbunul restrăbunului său. În maniera de a vorbi și în portul exterior, Neculiu se schimbase asemene. Acum hainele sale erau negrijite și părul lung și nepieptănat, pe cînd în vorbă era atît de purist, încît unul care nu cunoștea alte limbi neolatine cu anevoie îl putea înțelege. La întrebările lui Neculiu-Rareș, ce carieră gîndește a îmbrățoșa Mihai, acesta răspunzînd că tatăl său dorește ca el să intre în magistratură, junele profesor îl disfătui de la aceasta, sub cuvînt că magistrații ar fi încă prea mult sub presiunea puterii executive și că ar trebui să devină și el profesor, pentru a pregăti generațiunile viitoare la idei liberale și la cultura modernă ; că ar fi adunați aici mai mulți juni barbați care lucrează ca și dînsul la regenerarea poporului român, că ar fi format cu aceștia o societate literară prin care voiau să se facă cunoscuți pentru a putea intra în viața publică, unde apoi aveau mai tîrziu a face reformele cele mari și dătătoare de viață

prin care ar intra românii în concertul popoarelor călăuze ale civilizațiunii. La răspunsurile lui Mihai că el nu se simte destul de capabil de a fi profesor și că ei îi par a fi prea tineri încă pentru a conduce o societate, Neculiu-Rareș intîmpină că bătrînii și-ar fi trăit traiul, că timpul tinerilor ar fi sosit, că ei ar fi dezinteresați, iar în cît privește profesura îi aduse aminte cuvîntul lui Seneca, *docendo discitur*. Mulțămirea de sine cu care vorbea Neculiu era în prea mare opunere cu modestia naturală a lui Mihai pentru a-l convinge ; de aceea el nu-i promise decît numai că va veni și el cîteodată în societatea lor literară și că va vedea apoi. În curînd însă petrecerile societăților ce frecventa îl răpiră într-atîta, încît nu mai gîndi la propunerile vechiului său camarad de studiu. În vreme ce generalul trimitea diplomele fiului său pe la ministeri, solicitînd un post pentru el, Mihai, indiferent pentru aceasta, vizita cercurile unde se primea sara.

Familia lui Costache Balur avea pentru dînsul o deosebită atragere, căci două fete, fiica și nepoata acestuia, amîndouă frumușele, încîntau pe toți acei care frecventau casa lor. Adela, fiica lui Balur, era veselă, sprintenă, cu ochi negri aprinși și convorbire animată. Ana, vara ei, avea, din contră, o espresiune blîndă și liniștită, vorbea puțin și serios. Deși mai frumoasă, ea plăcea îndeobște mai puțin, nefiind de-o natură atît de veselă și comunicativă. Cînd Mihai făcu întăia sa vizită acestei familii, în salonul de primire în care fusese introdus se găseau numai părinții Adelei și nepoata lor. Înfățoșarea Anei ii făcu o impresiune din cele mai plăcute, așa încît de la început el nu se mai simți străin în cercul lor. Cînd însă cîteva minute mai tîrziu Adela intră, la cea întăi întîlnire a ochilor lor el simți o strîngere la inimă cum nu mai avusese păn-atunci și o roșeață subită îi coloră fața. În curînd însă o plăcere nespusă îl cuprinse ; vizita sa, fără ca el să bage în samă, se prelungi mult mai mult decît obiceiul iartă și o aprindere extraordinară anima convorbirea lui, așa încît de la cel întăi moment familia întreagă simpatiză cu dînsul.

Cucoana Sevastița, deși nu iubea familia lui Balur, nu desfătui pe Mihai de a frecventa acest cerc, căci în-

C-da 3623 coala 30

părtășea părerea destul de răspîndită că unui tînăr în vîrsta petrecerilor orișice îi este iertat.

La Balur se primea joile, și Mihai era dintre oaspeții cei mai regulați. Între alții care se adunau nu lipsea niciodată un tînăr inginer, Victor Melini, om frumos de stat, inteligent, dar tăcut în societăți numeroase. Asemenea nu lipsea nici Iordachi Soloiu, om în vîrstă, bogat, neînsurat încă, care avea plăcere a-și închipui că e tot tînăr, se temea de a auzi contrariul și se credea în drept a face parte din jocurile și plăcerile tinerimii.

Din dame se deosebea doamna Barabez, care ducea pe fiica ei Melania, și cucoana Cleopița Zuznea, bătrînă văduvă de care rareori scăpa vreo petrecere.

Costachi Balur și soția sa Ruxandra, care fusese mai bogați odinioară, erau cît se poate de amabili cu toată lumea, căci cu averea mărginită ce le rămăsese nu aveau de unde înzestra nici măcar pe Adela, cu cît mai puțin nepoata, care, orfană de mult timp, rămăsese tot în sarcina lor. Totul era dar de a atrage în casă cît se poate mai mulți tineri, pentru ca prin deasa întîlnire să izbucnească vreun amor care să aibă de urmare o căsătorie fără greutățile unei înzestrări. Se înțelege că în asemenea împrejurări, cu cît tinerii ce veneau să petreacă la ei erau mai bogați, cu atît erau ei mai mulțumiți. Tot din această cauză Ruxandra Balur cultiva cu cea mai mare luare-aminte amicia doamnei Zuznea, care avea un talent deosebit pentru înlesnirea măritișurilor. Lui Mihai, în nevinovăția ideilor sale, nici prin gînd nu-i putea trece că el era obiectul observărilor celor mai pătrunzătoare a femeilor bătrîne din acea societate și se lăsa fără opunere atras de farmecul ce simțea în societatea tinerelor fete din familia Balur. Uitînd cu totul întîlnirea sa cu Miss Mary în grădina de la Vereni, uitînd, mai mult încă, de Lucreția, el nu avea gînduri decît pentru Adela, care fără voie se impunea închipuirii lui. Timpul său trecea vesel și grabnic. Din toate zilele și serile săptăminei, joia era așteptată cu nerăbdare și cîteva oare petrecute atunci în familia Balur îi dedeau materie nesfîrșită de cugetare pentru tot celalalt timp al săptămînei.

Miss Mary, cu pătrunderea ce o are amorul totdeauna, presimțea că o altă femeie se înfățoșase inimei lui

şi suferea în tăcere. Dimineaţa se scula cu ochii roşi de plîns ; faţa îi era de-a pururea palidă, dar cine avea pentru dînsa un cuvînt de mîngîiere ? Luţica, singura ce o iubea, nu putea înţelege durerea inimei sale.

Pe cînd timpul curgea aşa de plăcut pentru Mihai, generalul izbuti de la guvern ca fiul său să fie numit judecător la tribunal. Mihai nu împărtăşi bucuria familiei sale şi în curînd noua sa funcţiune, ce nu se potrivea cu plecările sale, îi procură numai nemulţumiri.

De aceea o şi privi ca un lucru secundar, scopul său erau petrecerile, mai ales acele de la Balur, unde peste puţin el deveni persoana principală.

Pentru Ana Mirie — acesta era numele de familie a nepoatei lui Balur — venirea lui Mihai fu un eveniment foarte însemnat. Melini o iubea de mult şi-i făcuse declararea sa. Aceasta şi vederea deasă a lui Melini o făcuse de la o vreme să creadă că şi ea îl iubeşte şi chiar i-o dăduse a înţelege. Cu timpul se deprinsese cu ideea că va fi soţia lui Melini şi fiindcă muma lui se împotrivea la această căsătorie, din cauza lipsei de avere a Anei, greutăţile ce se ivise îi aţîţase tot mai mult dorinţa de a se uni cu acel ce iubea, căci aşa e făcută inima omenească, că dorinţa creşte cu împiedecarea şi scade cu uşurinţa realizării ei. Acum figura lui Mihai Vereanu, ce se arătase în mod atît de neaşteptat, schimbase aspirările Anei. Pe nesimţite imaginea lui Melini devenea tot mai palidă şi fără voie i se impunea înfăţoşarea lui Mihai. Aceasta o tulbură păn-în adîncul sufletului. Ea se credea legată de cuvîntul ce dăduse lui Melini şi vedea acum că cu acesta nu va putea fi fericită. Ades ea compara pe amîndoi în minte şi apoi gîndurile, oricît ar fi cercat să le oprească, fugeau către cel preferit, îi reînfăţoşau chipul, îi repetau cuvintele ce spusese şi întocmeau convorbiri închipuite între dînşii. Adeseori sara, cînd somnul nu voia să vie, ea se ruga către Dumnezeu să o facă a uita pe acest nou-venit care o turburase într-atîta şi apoi se prindea singură în o nelinişte nerăbdătoare de a-l revedea mai curînd.

Şi asupra Adelei Mihai făcuse o impresiune din cele mai plăcute. Dar uşuratică precum era, ea nu se acufunda în lumea simţirii, ci după ce petrecea vesel în societate, ea

aştepta şi pregătea nouă petreceri ca unic ţel mai apropiat. Şi gîndurile ei se întorceau adesa spre căsătorie, însă fără a lega cu aceasta ideea unei fericiri ideale, precum făcea vara ei. În asemenea momente ea lăsa să treacă dinaintea ochilor toţi tinerii ce cunoştea, întrebîndu-se care îi place mai mult şi cu care viaţa ar fi mai frumoasă; şi ea se oprea adeseori la Vereanu, dar instinctiva pătrundere de împrejurări ce avea o făcu îndată să vadă că aceasta va fi greu de realizat, din cauza caracterului ambiţios al mumei lui Mihai şi lipsa de avere a părinţilor ei. Mihai însă, cînd glumea cu Adela, care făcea observaţiuni pline de spirit asupra tuturor persoanelor din societate, cînd intra în convorbiri serioase cu Ana, care vorbea cu o graţie nesfîrşită în materie de sentiment. La aceste convorbiri ale lor se amesteca uneori şi Melini, însă mai mult ca judecător, cînd unul sau altul dintre ei se adresa către dînsul pentru a cere să sprijine ideile sale.

Într-o sară, cum Adela cînta la clavir în odaia de lîngă salon, Mihai o întrebă ce gîndeşte despre caracterul lui Melini.

— E greu de a-şi face o idee despre dînsul, răspunse ea. El e un om care vorbeşte puţin. Iar acei care tac mult, gîndesc mult.

— Aceasta ar fi un mare avantaj, răspunse Mihai. Cel ce gîndeşte e un om serios şi demn de respect.

— Dar, cînd gîndeşte lucruri bune, dacă ar gîndi însă ceva nepriitor celorlalţi? Dar despre Melini nu mă întrebaţi pe mine, ci pe Ana, ea îl cunoaşte mai bine.

— Pentru ce, nu vă vede pe amîndouă tot atît de des?

— Dar, însă pentru mine e un om prea serios. Cu caracterul Anei el se potriveşte mai bine. În sfîrşit, adause Adela crezînd că a mers prea departe, mie nu-mi convine, manierele sale îl fac mai bătrîn decît este şi cu dînsul nu pot rîde. Mai bine îmi place d-nul Soloiu, care atît de mult caută să arate tînăr, încît această grijă vecinică ce are îl face foarte ridicul.

— După ceea ce spui văd că oamenii ridiculi au avantajul a nu-ţi displăcea?

— Adică îmi plac în sensul că pot rîde de dînşii, nu altfel.

— Aş vrea să cunosc şi eu pe omul care ţi-ar conveni pe astă lume.

— Şi eu aş vrea să-l cunosc, răspunse Adela.

— Vra să zică nu ai întîlnit pe nime care să se apropie de idealul ce ţi-ai format ?

— Pe nime — fiindcă eu nu mi-am format nici un ideal.

— Are să vie şi acela, zise Mihai, şi poate mai curînd decît gîndeşti.

— Nu aş fi nemulţumită să vie, de vreme ce păn-acum n-a voit încă să se arate.

Mihai îşi muşcă buzele şi tăcu. Soloiu însă, care intra atunci în casă şi voi să ia parte la convorbire, întrebă zîmbind ca totdeauna :

— Cîntaţi la clavir, domnişoară ? Pentru ce nu urmaţi, v-am spăriet eu ?

— Nu. Eu nu mă speriu uşor.

— O domnişoară frumoasă trebuie să fie şi întrucîtva capricioasă, zise Soloiu tot zîmbind, domnişoarele cînd sunt amabile, cînd nu sunt, după cum le abate. Cine le mai pricepe ?

— Acei care sunt de vîrsta lor, întîmpină Adela.

Soloiu păru a nu fi înţeles aluziunea şi, făcîndu-se că vrea să întrebe ceva pe un domn care era în salon, se depărtă iarăşi.

— Mi se pare că l-aţi spăriet d-voastră, zise acum Mihai.

— Pentru ce caută să facă spirit cînd nu are ? Nu-i destul că-şi boieşte părul şi că vra să arate tînăr la faţă, vra să aibă şi tinereţă de spirit ?

Un joc de societate care se formase îi sili să se despartă. Aşa erau toţi deprinşi ca să dirigă Adela toate jocurile, încît fără dînsa nu se putea face nimic.

După ce jocul se sfîrşise şi se răscumpărau gajurile, Adela făcu în chip ca la sfîrşit ea să fie confesorul căruia toţi cei ce luase parte la joc trebuiau să destăinuiască secretele lor. Ea chemă pe toţi, unul cîte unul, şi lăsă pe Mihai la urmă, ştiind că atunci toţi se vor împrăştia prin salon şi că va avea timp a vorbi mai mult cu dînsul singur.

— Să-mi spui toate păcatele ce ai, începu ea.

— Ca un adevărat duhovnic, răspunse Mihai, nu trebuie să-mi vorbeşti aşa, ci trebuie să iei fiecare păcat în parte şi să mă întrebi dacă l-am făcut.

— Bine. Ai fost vreodată nestatornic ?

— Am fost.

— Cînd şi cum ?

— Aceasta n-o pot zice.

— Unui duhovnic i se spun toate. El jură de a păstra toate secretele, prin urmare cu dînsul nu este nici un pericul.

— Dar v-aţi supune, ca preoţii, să vi se taie limba, dacă veţi destăinui ceva din ceea ce voi spune ?

— Mă supun, numai spuneţi mai iute, răspunse Adela, arzînd de curiozitate.

— Ei bine, nestatornicia este fundul caracterului meu. Am fost nestatornic totdeauna cînd aveam a face cu femei de naţionalitate străină. Nu voi fi însă cînd va fi vorba de o română.

— E rău, fiule, că ai fost nestatornic şi e bună hotărîrea ce ai luat, întîmpină Adela cu glas solemn. Te îndemn să ai de sfîntă această hotărîre. Cînd însă ai putut comite această crimă şi unde ?

Mihai se uită în ochii ei.

— Cînd? zise el. În timpul scurt al vieţei mele. Unde? În oraşe şi la ţară.

— Cu aceste nu scapi de mine. Voi numaidecît să ştiu tot, tot. Am acest drept.

— Am jurat credinţa unei italiene şi mi-am călcat jurămîntul.

— A ! Neiertat păcat ! Dar cum, dar cînd ?

— Am călcat jurămîntul în momentul cînd am văzut pe alta care mi-a furat inima.

— O altă italiană ?

— Ba nu.

— Dar de ce naţionalitate era acesta ?

— Preotul nu cunoaşte deosebire de naţionalitate, destul că era o femeie.

— Brună ori blondă ?

— Frumoasă ca un înger.

— Eşti un şiret, fiule. Văd că n-am să-ţi pot da iertarea.

— Cum? Nici cînd de-acum înainte statornicia mea ar fi eternă?

— Aceasta nu se poate cunoaşte de pe acum. Trebuie să treacă multă vreme pentru a se putea dobîndi încredere. De cînd durează statornicia începută?

— Îmi pare aşa de naturală, încît cred cîteodată că m-am născut cu dînsa.

— Să ne lămurim. Statornic nu poate fi cineva decît unei persoane ce iubeşte. Pentru a iubi trebuie să fii înamorat, aşadar mărturiseşti că eşti înamorat?

— Îmi mărturisesc păcatul din toată inima.

— O, greu păcat! Niciodată nu te voi ierta.

— Numai vinovaţii iartă uşor pe alţi vinovaţi. Ei se uită atunci în inima lor şi compătimesc cu alţii care sufăr ca şi dînşii. Numai atunci mă vei ierta cînd singură vei avea păcate.

— Deşi fără păcate, eu sunt bună şi te iert de pe acuma, răspunse Adela sculîndu-se.

Mihai se sculă şi el şi adause cu glas slab:

— Păcătosul trebuie să sărute mîna duhovnicului său.

Adela se depărtă grabnic, făcîndu-se a nu auzi.

CAPITOLUL XI[1]

În vreme ce Mihai petrecea atît de plăcut şi pregătea în sufletul său semînţa amorului ce era să zbucnească, Todiriţă Covrig, întristat de plecarea familiei generalului Vereanu, părăsi moşia şi veni în oraş. El se convinsese deplin că Lucia era cauza turburării sale şi se hotărî să vie s-o vadă, să-i vorbească şi să cerceteze singur starea împrejurărilor. După lungă discuţiune în familie, bătrînul Covrig consimţi la planul iubitului său fiu şi chiar îi dărui o însemnată sumă de bani pentru a se putea înfăţoşa bine

[1] În textul de bază: „X" *(n. ed.)*.

în societate. Todiriță trase la cel mai bun otel, ocupă apartamentul cel mai frumos și puse pe cel întăi croitor să-l îmbrace din cap păn-în picioare, după cea de pe urmă modă. În fiecare dimineață un frizor îi pieptena părul și barba și astfel, abia după cîteva zile, cînd oglinda și frizorul îl încredințase că el este cel mai elegant din tinerimea nobilă a orașului, el se hotărî a face întăia sa vizită familiei Vereanu, vizită la care visase atîta vreme. Toți zîmbiră văzînd transformarea lui Covrig. Mai cu osebire Luțica simțea o așa veselie la aspectul său, incît îl strînse de mînă zicîndu-i că surprinderea ce le-a făcut a fost din cele mai plăcute. Covrig era peste măsură încîntat de această primire și, întors la el acasă, lucrurile i se păreau lămurite. El era încredințat că banii săi și frumoasa lui figură făcuse efectul sperat și gîndea care poate fi persoana pe care ar însărcina-o să vorbească de planurile sale de căsătorie cu cucoana Sevastița. Cunoscînd prea puțină lume, el își zise că trebuie să întindă mai întăi cercul cunoștințelor sale și apoi va da desigur de cineva care va lua asupră-și această sarcină. De aceea rugă pe Mihai să-l recomandeze la familiile ce cunoștea și el, lucru la care Vereanu nu se opuse. Astfel și Todiriță Covrig lua acum parte la adunările lui Balur, spre marea veselie a fetelor, care rîdeau de dînsul. Nu așa însă părinții. Lățindu-se vestea că Todiriță este fiul unic a unor oameni foarte bogați și că de pe acum părinții îi dau oricît cere, ei îl primeau cu prevenirea cea mai politicoasă.

Și Petru Neculiu-Rareș, aflînd despre averea lui Todiriță Covrig, căută a-i face cunoștința și îl vizita deseori. El mergea cîteodată să dejuneze pe la dînsul, spre marea mulțămire a lui Covrig, care era foarte măgulit de-a insufla interes unui profesor învățat. Intimitatea între dînșii devenind tot mai strînsă, Covrig se hotărî într-o zi a ceti lui Rareș poeziile sale, pe care acesta le declară pline de foc și de simțire și promise a le tipări și a le lăuda în jurnalul *Libertatea poporului*, la care era unul din principalii colaboratori.

Într-o zi, Rareș, intrînd grabnic la dînsul, îi zise cu figura plină de bucurie :

— Amicul meu, îți aduc o novelă din cele mai flatoase pentru dumneata. Am reușit pe lîngă colegii mei a face să fii acceptat între membrii onorar-fondatori ai societății literare „Ulpia-Traiana",(1) care se compune din bărbații cei mai eminenți și mai merituoși din țară, acei care, departe de orice meschin interes, lucrează numai pentru progresul și lățirea belelor litere și belelor arte și, prin consecință, pentru înnobilirea sufletelor proporului român.

— Adică, răspunse Covrig, să nu mai beie atîta rachiu țăranii?

— În mod indirect, amicul meu, zise Rareș. Belele arte, precum știi, depărtează de la morii...

— Știu, întîmpină Covrig, că la mori sunt o mulțime de belele, dar nu înțeleg cum vreți să le depărtați.

— Nu de la mori unde se macină, amicul meu, ci de la morii sufletești, de la moravuri, obiceiuri. Aceste, cînd sunt rele, se schimbă în bine prin achiziițiunea convicțiunii că sufletul e creat pentru un scop mai înalt, mai nobil. Această convicțiune voim noi a o lăți. Cultul frumosului trebuie să devie proprietatea sufletească a fiecărui cetățean și numai cînd toți românii se vor împărtăși...

— Asta, zău, nu știu de va face ceva! Țăranii se împărtășesc totdeauna în postul mare și tot bețivi rămîn.

— De alta am vorbit, dar, în sfîrșit, și în această privință vom îndrepta răul. Îți răspund eu că în curînd societatea de jos va face un progres imens. „Ulpia-Traiana" are înscris în statutele sale scopul înnobilirii, adică a dismaterializării cugetării poporului. Pentru a realiza aceasta „Ulpia-Traiana" tinde mai întăi la nivelarea claselor sociale, adică la stingerea diferințelor în caste sociale, diferințe ce există încă, de nu *de jure*, cel puțin *de facto*. Nime nu va avea dreptul de a fi mai mult decît altul; oamenii vor fi egali cu toții.

— Și se va putea căsători oricine cu oricare duducă? întrebă Covrig.

— Fără dubiu. Aceasta avem s-o facem cît mai curînd. Mîndria unei închipuite aristocrații nu va mai exista și nu va mai fi decît o aristocrație a meritului și a inteligenței.

— Apoi dacă-i aşa cum spui, primesc bucuros să fac şi eu parte din societatea d-voastre.

— Chiar v-am adus lista să vă înscrieţi, zise iute Rareş, scoţînd o hîrtie din buzunar. Numai veţi şti că orice membru onorar trebuie să plătească o contribuţiune către societate, după mijloacele sale. Cu aceşti bani, după § 76 din statute, se înlesnesc publicaţiunile folositoare poporului, precum foi politice, literare etc. D-voastră aţi fost taxat la suma de una sută galbeni.

— Nu-i cam mult, amice? zise acum Covrig cu îndoială, scărpinîndu-şi cu două degete părul cel frizat de după ureche.

— Chiar puteţi număra suma de îndată, urmă Rareş — fără a ţinea samă de obiecţiunea amicului său —, căci eu sunt totodată şi casier. Cum Todiriţă sta încă la îndoială: — Apoi chiar mîne sara va avea loc primirea d-voastre într-o şedinţă plenară. Vor fi foarte mulţi faţă. Chiar amicul d-voastre, d. Mihail Vereanu, membrul tribunalului, a promis că va asista.

Această ultimă consideraţiune sfîrşi a hotărî pe Covrig. Căci prin capul lui trecu ca un fulger gîndul că prezenţa lui Vereanu va face să afle şi Luţica despre intrarea lui în „Ulpia-Traiană" şi va produce efectul cel mai avantajos, convingîndu-se copila că este iubită de un om nu numai bogat şi frumos, dar totodată şi învăţat.

A doua zi Petru Neculiu-Rareş veni să ieie pe Todiriţă Covrig şi să-l introducă în societatea „Ulpia-Traiana". Cînd păşiră peste pragul casei unde era adunarea, lui Covrig i se strînse inima de emoţiune.

— Nu cumva trebuie să fac un cuvînt? zise el lui Rareş cu îngrijire.

— Nu, numai o scurtă mulţămire. Cam în modul acesta: Domnilor, sunt foarte flatat de onoarea ce-mi faceţi. Credeţi că voi fi întotdeauna gata a pune în serviciele acestei onorabile societăţi nu numai toate mijloacele materiale de care voi dispune, dar şi toată diligenţa spirituală, pentru a contribui, pe cît puterile mele debile îmi vor permite, la întemeierea putinte, la lăţirea şi la înflorirea „Ulpiei-Traiane" şi în genere la prosperarea belelor litere şi belelor arte.

— N-am să pot ţinea minte toate aceste, scrie-mi-le pe o hîrtiuţă.

După ce Rareş îi îndeplini dorinţa, amîndoi intrară în casă.

Într-un salon luminat cu mai multe candelabre era într-o parte o estradă mai înălţată pe care se afla un jilţ şi două scaune îndărătul unei mese lungi. Cîţiva paşi mai înspre salon, la marginea estradei, mai era o măsuţă mică care reprezenta tribuna oratorului. Pe jilţ şedea un bătrîn, prezidentul, şi pe scaunul din dreapta un tînăr, întăiul secretar. Celalalt scaun era deşert, de vreme ce casierul (care totodată era al doilea secretar după § 7 din statute), Neculiu-Rareş, nu sosise încă. În salon, în faţa tribunei, erau vreo douăzeci de scaune, din care abia jumătate erau ocupate. Dintre cei prezenţi se găseau Mihai Vereanu şi Victor Melini. În momentul cînd intrau amicii noştri, prezidentul suna tocmai clopoţelul.

— Şedinţa este deschisă! strigă el către adunare. Domnul secretar binevoiască a face apelul nominal.

— Nu suntem aşa de numeroşi, domnule preşedinte, încît să mai fie nevoie a da lectură.

— Sunt doi membri care susţin propunerea domnului secretar de a nu se mai face apelul nominal? — Unanimitate! — Vă rog notaţi aceasta! — Binevoiţi a da lectură sumarului procesului-verbal al şedinţei trecute.

Secretarul ceti: „Şedinţa din 7 dechemvrie. Făcîndu-se apelul nominal s-a văzut a fi şapte membri prezenţi, şi anume: d. Raul Cazacachi — preşedinte, d-nii Cesar Calcănfaun şi Petru Rareş — secretari, d-nii Pavlidi, Suliminiu şi Filipopulo.

După cetirea şi aprobarea procesului-verbal al şedinţei din 16 noiemvrie, nefiind nemică la ordinea zilei, d. secretar Rareş, luînd cuvîntul, propune să se primească în societatea «Ulpia-Traiana» pe d. Teodor Covrig, proprietar, care s-ar fi distins în literatură prin mai multe poezii ce ar fi scris. Neluînd nimeni cuvîntul, d. preşedinte pune propunerea d-lui secretar la vot prin scrutin secret, după § 4 Anexa lit. A din statute. Rezultatul scrutinului este 6 bile albe, una neagră: prin urmare, d. Teodor Covrig este primit. Introducerea noului membru

se hotărăşte pentru şedinţa viitoare. Şedinţa se ridică la oarele 9 3/4."

— Ia cineva cuvîntul asupra procesului-verbal? întrebă prezidentul. Apoi urmă după o secundă: Neluînd nimeni cuvîntul, sumarul din 7/19 dechemvrie se aprobă. La ordinea zilei fiind primirea d-lui Covrig, am onoare de a întreba pe d. secund secretar dacă neofitul este prezent?

— Cer cuvîntul, domnule preşedinte, zise Rareş.

— Aveţi cuvîntul.

— Junele Covrig, începu Rareş, pe care am onoare a-l prezenta, este în toate punctele demn de a face parte din distinsa noastră societate. Din o familie veche şi plină de merite pentru patrie, merite dobîndite pe cîmpul luptei în seculele de glorie ale românilor, el a primit o educaţiune în toate punctele aleasă şi o instrucţiune pe cît clasică şi literară, pe atît practică şi conformă necesităţilor imperios cerute de starea actuală a naţiunii. Caracterul său e nobil şi devotat binelui comun. Dotat de providenţă cu o esemplară modestie, el până acum a dispreţuit a da publicităţii oarecare produceri poetice geniale, ţesute de sentimentul cel mai suav şi mai pur al animei: *amorul.* Ca un adevărat iubitor al sapienţei el s-a retras în fundul său rural, pentru ca, precum zice vestitul poet-filozof al străbunilor noştri, să poată *procul negotiis* ara *bobus suis* părinteasca ţarină şi mai cu seamă să poată medita în izolare la misterele naturei şi la prosperarea patriei. Acest june rar: iată-l!

Aici, apucînd de mînă pe Covrig, îl ridică lîngă dînsul pe estradă. Inima lui Todiriţă se strînse grozav în acest moment, mai cu seamă cînd d. Calcănfaun, bătînd din palme, dădu semnalul unui vuiet general de beţe ce se auzi în sală, vuiet ce însemna că se aprobă cuvintele lui Rareş. Numai Vereanu, care sta într-o parte, deschidea ochi mari şi nu pricepea nimic la acest entuziasm pornit într-un mod atît de straniu.

— Cred a fi interpretul sentimentului general al onorabililor membri proclamînd, în virtutea § 6 Anexa lit. B din statute, pe d. Teodor Covrig membru onorar-fundator al „Ulpiei-Traiane", zise prezidentul către societate.

— Dar, dar, bravo! i se răspunse.

— Vă felicitez, domnul meu, şi vă rog să luaţi loc pe unul din aceste sedii care de mult era datorită unui bărbat de merite ca d-voastră.

— Răspunde, şopti aici Rareş la urechea lui Covrig.

— Domnilor... domnilor... începu Covrig cu glas tremurător, căutînd hîrtiuţa în toate buzunarele şi din ce în ce mai înspăimîntat fiindcă n-o găsea, domnilor... sunt... am pardut hîr... de acum înainte...

— Nobilă emoţiune! esclamă Rareş.

— Lăudabilă înălţare a animei! zise Calcănfaun.

— Suspendaţi şedinţa, domnule preşedinte! strigă unul din membri, voind să vie în ajutorul bietului Covrig care era galben ca ceara.

— După § 47 alin. 3 din statute întreb dacă sunt doi membri care susţin propunerea de a se...

— Dar, dar, i se răspunse din toate părţile, şi prezidentul, sunînd clopoţelul, declară şedinţa suspendată pentru zece minute.

În acest interval Rareş prezentă pe Covrig şi, pe de altă parte, Melini pe Vereanu, care venise numai ca oaspete pentru a asista şi el la o şedinţă literară, membrilor vechi ai societăţii. Toţi ziseră lui Covrig cuvinte pline de amabilitate, aşa încît acesta se linişti şi se aşăză şi el pe un scaun.

La redeschiderea şedinţei, prezidentul anunţă că este la ordinea zilei propunerea făcută de şase membri de a se modifica § 82 din statute, în care se zicea: „un op literar sau ştiinţific se va primi de societate prin majoritatea membrilor“ în modul următor: „un op literar sau ştiinţific se va primi de societate prin majoritatea membrilor *prezenţi*“. Aici prezidentul întrebă dacă se poate intra în dezbaterea acestei propuneri, cu toate că lipseau trei din cei şase subsemnatari, căci o schimbare de statute, după § 100 şi penultim, nu se putea propune decît în scris. Cum nu lua nimeni cuvîntul, se sculă Melini şi zise că este de prisos a se mai modifica statutele, de vreme ce, de un an de cînd esistă societatea, nu se ivise încă pân-acum nici un op literar sau ştiinţific; că toate discuţiunile ar fi avut de obiect numai statutele şi că, prin urmare, lipsind interes practic, nu este nevoie de o

modificare. Auzind aceste cuvinte, Rareş şi Calcănfaun, ridicîndu-se de scaune, cerură cuvîntul cu putere ca să răspundă. Prezidentul îl acordă d-lui Calcănfaun, care întîmpină că vede cu întristare că d. Melini nu are credinţă în viitorul societăţii, că opuri literare şi ştiinţifice sunt multe, dacă nu toate gata, cel puţin în lucrare, că nici la şedinţele Academiei franceze şi ale altor societăţi celebre nu se cetesc totdeauna opuri, că acestea vor veni îndestule, căci talentul n-ar lipsi membrilor „Ulpiei-Traiane" şi în special d-lui Melini, care ar fi un inginer atît de destins, şi că în numele societăţii el respinge insinuările preopinentului. Iar după dînsul Rareş răspunse cu gravitate că s-a simţit indignat de cuvintele lui Melini, că ar fi lipsă de patriotism de a susţine că românii nu lucrează şi ei la clădirea edificiului civilizaţiunii, că în toate timpurile românii ar fi fost conducătorii luminei şi adevărului, că dacă ar fi adevărat aceea ce se susţine de unii, că astăzi această admirabilă ţară şi acest glorios popor nu ar fi tocmai în fruntea naţiunilor culte, vina ar fi a unor persoane nesimţitoare şi blazate care nu încurajează pe oamenii de geniu, că asemenea persoane ar trebui dispreţuite şi excluse din societatea română.

— Însă nu, urmă el cu ton profetic şi solemn, nu vor împiedeca răuvoitorii progresul iubitei noastre naţiuni! Românii vor merge înainte, vor străluci înaintea tuturora. Românii nu pot peri, ei au fost, ei vor fi!

Sfîrşind Rareş, Melini merse spre dînsul şi-l întrebă cu glas hotărît dacă prin cuvintele „răuvoitorii naţiunii" a făcut aluziune la dînsul şi că aceasta ar fi o insultă ce nu poate lăsa să treacă. Toţi, afară de Vereanu şi de Covrig, se sculară de la locurile lor şi începură a se certa şi a-şi arunca vorbe ocărîtoare şi abia cu mare osteneală prezidentul, care tot suna clopoţelul, izbuti să restabilească ordinea, anunţînd adunării că d. Rareş şi-ar fi retras orice cuvînt prin care d. Melini ar fi putut să se creadă atins, că, prin urmare, incidentul este închis. Totodată anunţă că în viitor scene aşa de regretabile nu ar trebui să se mai repeteze, de vreme ce, după art. 29 a

statutelor, se poate cere cuvîntul în chestiune personală. Apoi rugă pe societate să continuie discuţiunea.

Atunci d. Suliminiu, care era advocat, venit de cîţiva ani din Paris, propuse chestiunea prealabilă de a se şti dacă discuţiunea poate urma fără prezenţa cel puţin a majorităţii membrilor ce propusese modificarea statutelor. După ce se admise discuţiunea chestiunii prealabile, tot d. Suliminiu arătă cu argumente convingătoare că nu se poate discuta propunerea, nefiind majoritatea prezentă, de vreme ce nu se poate şti dacă absenţii nu se desistă de la propunerea făcută ; că în acest caz, care ar fi posibil, numărul cerut de § 93 din statute nu s-ar îndeplini şi propunerea ar rămînè fără efect. Aceste argumente convingînd adunarea, se admise chestiunea prealabilă şi se amînă discuţiunea propunerii de modificare a § 82 din statute până cînd majoritatea propuitorilor va fi prezentă. Prezidentul, anunţînd acum că ordinea serei este *epuizată*, întrebă dacă cineva mai cere cuvîntul. Atunci se sculă d. Filipopulo şi întrebă pe onor. biurou pentru ce până acum nu s-a îndeplinit niciodată dispoziţiunile § 77 a statutelor ? Cazacachi, necunoscînd pe dinafară ce cuprinde acel paragraf, deschise iute statutele ce erau pe masă dinaintea lui şi ceti : „§ 77. În fiecare săptămînă casierul va da socoteală biuroului de cheltuelile făcute şi, pe fiecare lună, biuroul, după verificare, va împărtăşi rezultatul societăţii, care are dreptul superior de control."

Toate privirile se aţintiră asupra lui Petru Neculiu-Rareş, care încreţi sprincenele.

— Cer cuvîntul, zise el, dînd cu mîna lungul său păr îndărăt şi ridicînd înalta frunte cu mîndrie.

— Aveţi cuvîntul !

— Dacă on. d. Filipopulo a făcut o simplă *întrebare*, aş dori să ştiu după care paragraf al statutelor îi este iertat s-o facă, căci aceste nu prevăd întrebări ; dacă este o *interpelare*, atunci după § 29 trebuie să o adreseze în scris preşedintelui, care o comunică societăţii. De voieşte însă a face o *propunere*, ar trebui să o susţie cel

puţin doi membri, după § 47 alin. 3. Aşadar, nici nu poate avea loc nici o discuţiune. Cit priveşte expresiunea d-lui preopinent, întrucîtva bănuitoare asupra biuroului, d-lui aibă curagiul de a propune un vot de blam, în formele cerute de statute, şi atunci se va vedè dacă societatea îl va admite. Cît despre mine, eu nu ţin nicidecum la sarcina de a face parte din biurou, nici doresc a mai avea votul d-lui Filipopulo în viitor. Sfîrşesc cu cuvintele unui vestit poet al străbunilor noştri : *Timeo Danaos et dona ferentes.*

Calcănfaun dădu iar semnalul aplauzelor, dar nime nu-l urmă.

După Neculiu se sculă iarăşi avocatul Suliminiu şi zise că pentru dînsul chestiunea are un caracter pur juridic, adică de a se şti dacă, după legea fundamentală a societăţii, pot avea loc simple întrebări către biurou, deşi nu sunt prevăzute prin un articol anume.

— Este, zise el, de admis principiul dreptului penal, că tot ce nu este oprit este permis, sau principiul contrar, că este permis numai ce este cuprins în statute şi nimic mai mult ? Chestiunea dă loc la controverse, de vreme ce statutele cuprind dispoziţiuni de natură penală, precum şi de natură civilă, prin urmare, pun mai întîi această chestiune prealabilă, pentru care, dacă discuţiunea ei se va admite, îmi rezerv dreptul de a vorbi. Sfîrşind, amintesc onor. societăţi că chestiunea aceasta este de cea mai mare importanţă fiindcă, dacă ar fi să se decidă că întrebările nu sunt permise sau, cu alte cuvinte, dacă întrebarea ar fi izbită de nulitate, se naşte a doua controversă, nu mai puţin gravă, de a şti dacă această întrebare, o dată anulată, ea se mai poate pune pe tapet sub altă formă, d.e. ca *interpelare*, şi dacă aici nu ar avea loc principiul de drept *una via selecta non datur recursus ad alteram.*

Astfel discuţiunea luînd proporţiuni însemnate, cîţiva membri, cu care Rareş vorbise în secret, propuseră amînarea ei pe altă dată, fiind oarele foarte înaintate. Adunarea consimţi la aceasta şi, nemaifiind nimic la ordinea zilei, prezidentul ridică şedinţa.

CAPITOLUL XII

— Ce fel de societate literară este asta, zise Vereanu către Victor Melini cu care ieşise împreună, am auzit vorbind de paragrafele statutelor toată sara, afară de momentul cînd zburau injuriile în toate părţile, numai de literatură nu a fost vorba.

— De cînd există societatea literară „Ulpia-Traiană", ea nu s-a ocupat niciodată de literatură, răspunse Melini. În patru şedinţe s-a discutat numele societăţii, douăzeci şi patru au fost ocupate cu discuţiunea statutelor şi alegerea biuroului, şi de atunci încoace nu se tratează decît despre modificarea parţială a statutelor. Aşa cred că se va urma şi de-acum înainte, deşi membrii plătesc regulat contribuţiuni pentru lăţirea gustului ştiinţific, literar şi artistic, pentru tipărirea de cărţi didactice şi alte publicaţiuni folositoare.

— Şi cu aceasta îşi pierd vremea o mulţime de oameni serioşi ?

— Oameni serioşi ? Se vede că nu-i cunoşti încă. Cazacachi e un bătrîn care are deşertăciunea de a fi proclamat protectorul literelor şi ştiinţelor. O mulţime de berbanţi îi smulg banii sub felurite pretexte literare, măgulindu-l prin cîteva pamflete cărora le dau numele de jurnale politice şi literare, cu titlul de „Mecena al românilor", apoi prin alegerea lui ca preşedinte al societăţilor literare şi altele de asemenea. Care gîndeşti că a fost scopul lui Neculiu introducînd pe nătărăul de Covrig în societate ? Tot acela de a putea smulge contribuţiuni literare şi patriotice. Sunt înţeleşi, Calcănfaun şi cu Rareş : ei se folosesc de banii societăţii şi bietul Mecena zice amin la toate.

— E cu neputinţă ! Nu pot crede că oameni culţi ca aceştia, profesori la şcoli înalte, să fie atît de meschini. Eşti prea pesimist în părerile d-tale.

Melini zîmbi :

— Se vede că ai venit de puţin timp în ţară. Ne vom vorbi peste un an. Vei cunoaşte oamenii mai de aproape şi vei judeca singur.

C-da 5628 coala 31

— Dar cum sufăr ceilalți membri o așa batjocură — dacă este precum zici ?

— Suliminiu, care este întrucîtva oratorul societății, e un tînăr egoist și ambițios care dorește să-și facă avere și nume cu orice chip. În lipsă de clientelă, ce încă nu prea are, el găsește în societatea aceasta un centru binevenit unde poate ținea discursuri care, fiind foarte gustate de dînsul însuși, crede că trebuie să fie admirate de toți. Filipopulo e un grec șiret, care ar vrea să fie el casier, pentru a putea avea foloasele ce au astăzi Rareș și Calcănfaun, și din ceilalți sunt cîțiva care socot că lipsa lor de învățătură și de cunoștințe nu se va lua în samă cînd se va ști că ei sunt membri ai unei societăți literare și științifice, iar cea mai mare parte s-a înscris numai fiindcă au fost îndemnați să intre și ei și nu s-au opus la stăruințele cîtorva amici. Aceștia figurează numai pe listă, dar nu se ocupă nicidecum de „Ulpia-Traiana", care le este foarte indiferentă.

— Dar dacă judeci cu atîta asprime pe oamenii din care se compune această adunare, pentru ce ai intrat, sau, mai bine, pentru ce nu ieși din ea ?

— Am intrat fiindcă am fost îndemnat și eu din partea mai multor foști camarazi de studiu. Și dacă am intrat o dată, de ce s-o las ? Prea mult niciodată nu am așteptat că va putea lucra. Cîteodată am aici ocaziunea a petrece sara, cînd n-am ce face, căci nu-mi place să joc cărțile. Meseria mea îmi dă mult de lucru peste zi, așa încît sara sunt ostenit. Ce să fac atunci ? Să tot stau la vorbă cu femeile ? Cu ele vorbești aceea și tot aceea. De șase ani de cînd frecventez societățile m-am săturat de dialoguri sentimentale.

Cum sfîrșea Melini a vorbi ei ajunseră înaintea casei lui Vereanu și acesta, doritor de a urma convorbirea începută, cu speranță de a converti pe Melini la idei contrare, îl invită să intre la el și să ieie ceaiul împreună. Suindu-se în camera lui Mihai, Melini se așăză pe un jilț, își aprinse o țigară și urmă astfel :

— Văd de pe figura d-tale că ești indignat de cele ce spun. Ai voi să fi intrat în societatea „Ulpia-Traiană" cu speranță de a o vedea producînd fructe însemnate la noi în țară ; în privința socială ai voi să am mai mult

entuziasm pentru femeile noastre, dar ce să-ţi spun? Pentru ca o instituţie oarecare să poată avea efectele dorite, trebuie ca membrii din care se compune să fie devotaţi scopului ce şi-au propus; dar la noi în realitate nime nu a crezut în rezultate serioase. Este o convenţiune tăcută între toţi de a se face că cred ceea ce-şi propun, deşi nime nu crede; fiecare urmează un scop personal. Şi aceasta nu e numai în societatea aceasta, dar în toate, până la Adunarea Naţională. Nu este generaţiune mai egoistă decît aceasta a noastră. Afară de interes, nimic nu-i e sfînt. Şi aceasta e cu atît mai periculos, cu cît interesul nu se arată niciodată făţiş, dar totdeauna se ascunde sub cuvinte mari, ca naţiune, patriotism, libertate, instrucţiune, umanitate, toleranţă, literatură, ştiinţă şi altele multe. Cîteodată, cînd gîndesc la starea societăţii noastre, adică cînd *gîndeam*, căci astăzi nu-mi mai dau această osteneală, îmi vine a o compara cu o corabie care face naufragiu şi se află în momentul cînd toţi caută să scape viaţa lor, nemaigîndind la ceilalţi; fiecare apucă ce poate şi o duce în siguranţă împreună cu viaţa sa; de soarta celorlalţi nu se ocupă nime. Să caut societatea femeilor? Pentru ce? Pentru ca să văd pe cele măritate dîndu-şi toată osteneala să placă altora decît bărbaţilor lor şi pe fete, cum prin mii de mijloace urmăresc singurul scop al măritişului? Este în adevăr poznaş de văzut cum, tot aşa ca şi în societatea „Ulpia-Traiana", fetele toate vor să-şi îndeplinească dorinţa lor egoistă şi ascunsă, prin tot felul de mijloace frumoase, precum sentiment, credinţă, idealism, poezie şi altele, numai cuvinte ce le aruncă tinerilor pentru a-i amăgi; ele înşile nu cred nimica din aceste toate: ele vor să se mărite ca să aibă singura poziţiune în care pot trăi în libertate. Ce este dar de făcut în aşa o lume? Este de făcut cum fac toţi, căci cu dînşii eşti chemat a trăi. De mult dar m-am hotărît şi eu, poate de nevoie, poate chiar din plecare, a trăi ca şi ceilalţi, a-mi face interesul unde pot şi a nu sacrifica bunuri reale care-ţi satisfac trebuinţele vieţei pentru idei pe care nime nu le împărtăşeşte: a face altfel este a te espune nu numai să fii singur în felul tău, dar şi a fi ridicul. Neapărat că omul de treabă se ţine în marginile onestităţii şi o respectează. Te uiţi la mine cu

ochi mari și nu pricepi cum pot fi așa de materialist. Dar te aștept să-mi vii după ce vei fi trăit cîțiva ani în mijlocul societății noastre. Vei vedea ce înrîurire grozavă are cercul ce te încunjură. În zadar cauți a te opune lui, el te atrage ca șiroiul apei în care te scalzi : năsipul ți se duce de sub picioare și vrînd, nevrînd urmezi cursul. La început aceasta cam supără, dar mai pe urmă te obicinuiești. Apoi cine știe dacă nu este tot așa la toate popoarele și în toate societățile ? Pretutindenea tineretul își clădește viața altfel decît este și vîrsta matură o reașază pe adevărata ei temelie.

— Cu așa principii mi-ar fi cu neputință să trăiesc, răspunse Vereanu. Dar oricît mi-ai spune, nu pot crede că societatea noastră este așa precum mi-o descrii. Ce te face să o judeci așa de aspru ? Fiindcă mai mulți oameni au format o societate literară, înșălîndu-se poate asupra talentului și plecării lor ; fiindcă în ea s-au strecurat poate cîteva persoane de moralitate îndoielnică, ajungi la convingerea că nu poate esista la noi un cerc de persoane care, neatîrnate de interes personal, să se ocupe cu studiul literelor, adică cu materia cea mai plăcută ? Dar pentru ce am fi noi mai răi decît alții ? Nu se găsesc și la noi oameni culți, neinteresați, generoși ? Fiindcă civilizația nu a pătruns încă în păturile mai adînci ale societății noastre, crezi că nici nu suntem în stare a o putea dobîndi ? Eu văd că poporul nostru este inteligent, pentru ce dar nu ar face și el ceea ce au făcut altele ? Eu prevăd un viitor frumos, căci găsesc la noi toate elementele trebuincioase pentru o bună dezvoltare și aștept și eu viitorul pentru a-ți dovedi că te înșeli. Mănțin esemplul cu naufragiul, însă nu pentru a compara societatea noastră cu acei care se luptă cu moartea și caută să scape cu disprețul aproapelui, ci cu acei care au scăpat de naufragiul seculelor trecute și acum își culeg rămășițele averii lor și agonisesc alta pentru a clădi locuințe trainice și solide ; suntem dar în momentul cînd interesul și iubirea comună ne face să ne ajutăm unii pe alții, iar nu să ne prigonim. În cît privește teoria d-tale asupra femeilor, eu nu o pot nicidecum împărtăși. Pentru ce ar fi ele mai rele și mai egoiste decît bărbații ? Din contra, mărturisesc că nici nu

aşteptam să găsesc la ele atîta simţire, atîtea cunoştinţe, atîta graţie, convorbiri aşa de alese, maniere atît de plăcute. Dacă am judeca după cercul ce amîndoi frecventăm mai mult, după familia Balur, aş dori să-mi spui în ce ai crezut a vedea prefacerea şi pîndirea de care îmi vorbeai dinioarea ? Nu sînt amîndouă domnişoarele încîntătoare şi este ceva mai nedrept decît a prepune în cuvintele cele mai nevinovate tot felul de scopuri egoiste şi secrete ? Cu asemene principii poţi vreodată să gîndeşti serios la căsătorie ?

Auzind aceasta, Melini aruncă o privire pătrunzătoare lui Mihai, pentru a vedea dacă vorbele sale nu coprind vreo aluziune la relaţiunile sale cu Ana. Însă o secundă de reflecţiune îl făcu să se convingă că Vereanu vorbea foarte nevinovat.

— Ce-i de făcut ? răspunse Melini. La urmă mă voi hotărî şi eu să mă însor. Am făcut în toate ceea ce au făcut ceilalţi, aşa voi face şi cu căsătoria şi nu voi păţi-o nici mai bine, nici mai rău decît toţi. *À propos*, fiindcă vorbim tocmai despre societate, te înştiinţez că pentru revelion Dorneanu vrea să dea un mare bal. El, ca şi soţia lui, nu are mai mare bucurie decît a face să petreacă lumea pe socoteala lor. Fiindcă avem să fim invitaţi amîndoi, vrei să jucăm vis-à-vis la *contredance ?*

— Bucuros.

— Nu uita să-ţi faci angajamentele mai dinainte, căci altfel poţi rămînea fără dame.

Noaptea înaintase şi cînd Melini se despărţi de Vereanu, acesta îşi închipui că a avut a face cu cel mai mare pesimist din lume.

Todiriţă Covrig însă, prin primirea politicoasă ce i se făcuse în diferite societăţi şi nu mai puţin la „Ulpia-Traiana", ajunsese a crede că s-a înşelat asupra sa şi că este o persoană mai însemnată decît se avea păn-acum. De aceea mulţămirea de sine ce dobîndise el începu a o şi manifesta, încît Mihai, din puţină plăcere ce simţise în societatea lui, acum avea o nemulţămire foarte pronunţată, mai cu seamă fiindcă Covrig îl îndesa cu vizitele pe fiecare zi. De multe ori punea apoi să se anunţe la

cucoana Sevastița și se arăta atît de intim, încît Luțica venea rareori în salon, devenindu-i Covrig nesuferit, iar cucoana Sevastița îl primea numai din cînd în cînd. Covrig, deși necăjit de aceasta, ajunsese acum a interpreta totul în mod favorabil pentru dînsul. „S-au supărat pe mine, gîndea el, că tot mă duc și tot nu fac cererea. Au și dreptate, pentru ce întîrziu așa de mult? Hai, trebuie să mă grăbesc, dacă nu vreu ca ițele să se încurce." Gîndind asupra mijlocului celui mai bun de a pune în lucrare planurile sale, cu instinctul practic care mai în toate cazurile oamenii cei mai simpli îl posed într-un mod mult mai dezvoltat decît persoanele cele de spirit, el chemă pe un samsar jidov, numit Naftulea, pe care îl întrebuințase și la alte comisiuni.

— Naftulea, îi zise Covrig, nu cunoști vreo cucoană care se pricepe bine la căsătorii?

— Ba chinosc mai multe, chiconașule, răspunse evreul. Numai nu știu de care duducă este vorba. Spune-mi familia duducăi și-ți voi spune chicoana.

— Naftulea, tu știi să taci, așa-i?

— Ca piticul. Ferească Dumnezeu n-oi spune eu secretele chiiva.

— Aș vrea să găsesc vreo cucoană, dar știi, una pricepută, nu una de rînd, care să vorbească pentru mine cu cucoana Sevastița Vereanu. Știi că are o fată amarnic de frumoasă. Persoana ce vei cunoaște trebuie să știe a apuca lucrurile bine, să facă să fiu primit cu bucurie.

— Chicoana Sevastița Vereanu? zise Naftulea gîndind. Cam greu, tare sunt fudui acolo în familie. Și chiconașul ist tînăr, care-i judecător, nu-i chip să te apropii de el. Mai dăunăzi am fost pus să-i vorbesc într-un perțes ce trebuia să judice — m-au dat afară pe scări, parcă am venit să-l mănînc. Tare-s fudui!

Vorbind așa, Naftulea se juca cu degetele în barba lui căruntă și tot gîndea.

— Zău, sunt fudui? Dar lasă că cu mine n-or mai fi, că mă știu cine sunt.

— Chinosc eu pe cineva, zise evreul după o vreme, dar a să fie cam scump.

— Cine?

— Chicoana Cleopiţa Zuznea. Am văzut-o de mai multe ori intrînd în vizită la Vereanu şi ştiu că se cunosc bine. Făr' decît chicoana Cleopiţa e chicoană mare, are să vă ţie scump. Am să vă aduc răspuns mîni.

— Bine, te aştept şi vezi de fă treabă.

— Ceva arvonă pentru trăsură? zise Naftulea întinzînd mîna. Iar după ce Covrig îi dete bani: — Sărut mîna, aşteaptă-mă mîni dimineaţă!

Abia ieşise evreul din casă şi iar se întoarse.

— Cît vă dă bibaca acum la cununie? întrebă el.

— Socot că deocamdată o moşie şi la moarte toată averea.

— De cîţi ani e bibaca?

— Apoi ştiu şi eu? Are părul sur.

— Bine.

Naftulea se duse.

A doua zi veni să-l vadă înspre sară. Era o joie şi Covrig îşi făcea toaleta să meargă la Balur.

— Ce veste îmi aduci, Naftulea, vorbeşte iute că sunt grăbit!

— Treaba se poate face, dar cum ţi-am spus, cam scump. La început nici nu voia chicoana, dar după ce a gîndit mult, am hotărît-o. Un *service* de ceai frumos de argint înainte, şi la urmă, dacă face treabă, o trăsură nouă, închisă, cu doi cai; dacă nu face treabă, nimic.

— Cam mult, Naftulea!

— Ţi-am spus-o dinainte. Dar şi treaba e grea. Nu merge prea des în casă: fata trebuie pregătită încet. Vezi de joacă cu dînsa pe la baluri, aşa spune chicoana Cleopiţa.

— N-o prea scoate în lume...

— Cît despre mine, ce vei socoti dumneata, şi Naftulea iar întinse mîna.

După ce-l mulţămi şi-l trimise cu răspuns afirmativ, Todiriţă se sui în trăsură şi merse la Balur.

CAPITOLUL XIII

În acea sară societatea era numeroasă și jocurile foarte vesele ; mai cu seamă o „baba oarbă" la care se întîmplase să fie legați la ochi în aceeași vreme Soloiu și Covrig, care în loc de a prinde prin vreunul din ceilalți ce-i înconjurau, la tot momentul se întîlneau și se cuprindeau unul pe altul în brațe, făceau pe toți să rîdă cu hohot. De la o vreme Soloiu simți că pozițiunea sa este ridiculă și se retrase, pe cînd Covrig era încîntat de a juca un rol principal și văzu cu părere de rău că jocul se disface și societatea se împarte în cercuri restrînse care conversau cu intimitate împreună. El cerca să se alipească pe lîngă mai multe de aceste, dar fără succes, așa încît rămînînd singur, d-na Balur, care sta la vorbă cu o altă damă bătrînă, îi adresă cuvîntul și-i dădu astfel ocaziune de a se așăza lîngă dînsa. Totodată îl și prezentă acestei dame, care nu era alta decît cucoana Cleopița Zuznea. Auzind acest nume, fața lui se lungi de mirare, pe cînd cucoana Cleopița nu manifestă prin nici o mișcare că ar fi auzit vorbind vreodată de dînsul. Abia după cîtăva vreme, cînd d-na Balur se depărtă de lîngă ei, cucoana Cleopița începu a face aluziune la ceea ce se petrecuse între dînsa și Covrig prin mijlocirea lui Naftulea.

— Trebuie să vă fie urît singur la țară, domnule Covrig, zise ea ; afară de părinții d-voastre, nu aveți pe nimeni.

— Apoi dă, cuconiță, nu prea am pe nime, căci subprefectul nostru vine cam rareori...

— E monotonă viața cînd cineva e singur. Sunt încredințată că de la o vreme aveți să vă mutați în oraș, dacă n-ați găsi mai cu cale... Aici Cleopița se opri.

— Apoi dă, cuconiță, eu unul nu m-aș muta, dacă... Iarăși urmă un moment de tăcere.

— Sunteți cu poziție bună, sunteți tînăr — mai mult de douăzeci și cinci de ani nu vă dau...

— Douăzeci și trei am împlinit în ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril.

— Pentru ce nu vă luați o tovarășă care să vă ție de urît în singurătatea vieței de la țară? Cu dînsa v-ați putea duce în fiecare an cîteva luni în străinătate și ați petrece bine.

— He! Poate că atunci babaca mi-ar da voie, că singur n-a voit niciodată să mă lese, zicînd că am să fac berbăntării.

— Pentru ce, dar, nu vă însurați? Pentru ce nu luați o persoană de familie bună, care v-ar lega cu mai multe case însemnate, v-ar face mai cunoscut și, prin urmare, mai mulțămit?

— Apoi dă, dacă s-ar găsi cineva să vorbească pentru mine, dacă ar fi cineva așa de bun...

— Cum să nu se găsească? Cine poate face un bine și-l lasă nefăcut? Numai oamenii cei răi nu se interesează de binele altora. Eu una nu-s așa, cînd pot face pe cineva fericit, o fac din toată inima.

— Dacă ați voi să vorbiți pentru mine, cuconiță, aș fi omul cel mai norocit din lume. Știu bine că copila mă dorește, dar nu sunt încă de tot sigur de părinți; dacă i-ați putea îndupleca...

— Am să cerc, dar nu știu bine de voi izbuti. În tot cazul, de nu se va putea face acolo, ți-oi găsi altaceva. Ce gîndești de una din fetele ce vezi aici? Adela e frumușică, asemenea Ana, deși asta e cam încurcată cu oarecineva, apoi Melania, fata cucoanei Zoiței Barabez, apoi...

— Nu, cuconiță, zău nu! Dacă n-o pot lua pe dînsa, apoi mai degrabă nici pe una. Să fie demoazelele aceste cît de bune, nici una nu-i așa de frumoasă ca dînsa. Iaca, aș da nu știu ce, numai să o pot lua. Să n-am parte!...

— Nu vorbi așa de tare că te poate auzi cineva, mustră cucoana Cleopița. Bine, vom vedea. Dar dacă nu se va putea, apoi tot eu am să te însor. Am aflat că cucoana Sevastița o ia la bal la Dorneanu, o scoate pentru întăia oară, ia-o la joc și vezi să-i placi, eu atunci oi vorbi cu muma, căci așa să mă duc la dînsa nu-mi vine.

— Of, cuconiță, v-aș fi dator mai mult decît cu viața dacă ați putea izbuti!

— Nu vorbi așa tare, văd că vine spre noi cucoana Ruxandra.

Mihai Vereanu, pe de altă parte, după ce se încercase în zadar de a putea vorbi nesupărat cu Adela, pe care mai multe persoane, între care Soloiu, o încunjurase necurmat, părăsi acest cerc și se apropiase de Melini și Ana care vorbeau încet într-un unghi retras, fără a-i trece prin minte că intrerupsese o convorbire din cele mai intime.

— Nu vă încredeți în ceea ce spune d. Melini, domnișoară, începu Vereanu glumind. Vi-l denunț ca pe omul cel mai materialist în principii ce am cunoscut până acum. Nu știți ce teorii profesează, aveți să vă înfiorați auzindu-le.

Spre marea lui mirare, Ana, în loc de a răspunde în tonul glumeț cu care începuse el, îi zise după o scurtă gîndire, cu figură serioasă și apăsînd pe cuvintele sale :

— Îmi pare că aveți dreptate. *De la o vreme* am să mă conving și eu pe deplin că d. Melini nu e omul cel entuziast ce l-am socotit păn-acum.

Melini înțelese aluziunea, se simți atins și răspunse cam pe același ton :

— A cui e vina dacă m-ați socotit entuziast ? Desigur nu a mea, care nu mi-am făcut niciodată iluziuni, ci am avut pururea o pătrundere foarte dreaptă în oricare stare de lucruri, chiar în cea mai ascunsă.

Ana se înroși și tăcu, iar Vereanu, necunoscînd nimic din ceea ce se petrecea între ei, nici nu putea precepe aluziunile lor. Dacă ar fi știut că, în momentul cînd venise el, Melini făcea mustrări Anei, arătîndu-i că a luat seama la impresiunea ce Vereanu făcuse asupra ei, și Ana se apăra de aceasta, deși în sufletul ei gîndea contrarul ; că, la rîndul ei, Ana arătase lui Melini că ar trebui, în sfîrșit, să ieie o hotărîre pentru a curma o stare de lucruri între ei care începea a fi compromițătoare, și Melini, neștiind cum să se apere, aducea din nou vorba asupra lui Vereanu, pentru a schimba rolurile și din acuzat a deveni acuzator — dacă Vereanu ar fi știut toate aceste, el desigur nu ar fi venit cu atîta naivitate să ieie parte la convorbirea lor. Însă pentru Melini interve-

nirea lui Vereanu era un pretext minunat de a se depărta, avînd prin aceea și avantajul de a da Anei a înțelege că o lasă într-o societate prea plăcută pentru dînsa pentru a fi turburată prin prezența lui. Ceea însă ce Melini lua drept pretext era adevărul ; prezența lui Vereanu era pentru Ana o fericire și, cu cît simțirea ei pentru acesta devenea mai mare, cu atîta creștea și dorința ei de a se simți liberă de Melini. Ceea însă ce o supăra mai mult era că Melini nu se hotăra să sfarme în mod definitiv promisiunea ce-și dăduse unul altuia, ci lăsînd-o să subziste, făcea raportul între ei tot mai nesuferit prin nesfîrșitele lui mustrări.

Mihai, aflînd cu bucurie că și familia Balur avea să meargă la balul lui Dorneanu, se adresase întăi la Adela pentru care avea o preferință mult mai mare decît putea singur să-și dea seamă. Spre marea lui părere de rău însă, aceasta dăduse cotilionul lui Suliminiu, care venise mai înainte. De aceea se adresă la Ana, care i-l dădu cu mulțumire, și intră cu dînsul într-o convorbire din cele mai animate și mai interesante. Ea vorbea cu toată inspirarea ce are sufletul cînd iubește, așa încît adeseori Vereanu o asculta cu admirare, dar cu toate aceste la despărțire gîndurile lui se întorceau spre Adela.

După ce noaptea tîrziu toată societatea se strecurase și Adela și Ana se aflau singure în camera lor, aceasta din urmă se simți așa de agitată după deosebitele emoțiuni ce avuse în acea sară, încît își ascunse capul în mîni și lăsă să curgă lacrimele sale fără a răspunde la întrebările ce-i făcea Adela.

— Tu nu vrei să-mi răspunzi, dar eu știu ce este, zise Adela. Eu gîcesc ce se petrece în inima ta. Melini te necăjește cu Vereanu și tu ești cu atîta mai nemulțămită cu cît vezi că are dreptate. Spune, drept că Vereanu te-a atins la inimă ? Cu toate aceste, urmă Adela, văzînd că Ana nu-i răspunde, ți-aș da sfatul să iei bine sama, căci tînărul acesta nu-i ușor de pătruns. Precum îți face ție aluzii sentimentale, așa mi le face și mie, și pentru acest joc cu noi amîndouă ar merita o pedeapsă din partea noastră.

— Ah, cu mine nu face nici o aluziune de cele ce spui ! Eu sunt o nebună și-mi închipuiesc lucruri care nu sunt, răspunse Ana, ștergînd o lacrimă.

— Foarte rău faci, zise Adela, cu bărbații nu poate fi cineva de bună-credință. Ei vor să fie într-o vecinică îndoială ; de îndată ce văd că au produs impresiunea dorită, amorul lor propriu e atît de lingușit, încît nu mai lasă loc amorului. Cu dînșii trebuie să ne prefacem pentru a izbuti. Mai bine este să ne spunem una alteia toate vorbele lui Vereanu, ca din această comparare să judecăm buna sa credință.

Propunînd aceasta, Adela își făcu rezerva în sine de a spune puțin și de a afla tot.

— El mi-a vorbit numai generalități. Mi-a vorbit de amor și de credință în teorie, nimic personal.

— Și cu mine a făcut teorii, zise Adela, tăcînd despre multele aluziuni directe ale lui Vereanu. Dar îți mărturisesc că prea mult a stat cu tine la vorbă astăsară. Se vedea că Melini era necăjit și n-ar fi bine să-l depărtezi de la tine, căci cine știe dacă într-un moment de ciudă el nu va călca promisiunile făcute.

— Fac-o ! Cu atît mai bine ! Aceasta chiar îmi e dorința !

— Dacă îți înapoiește cuvîntul, momentul măritișului se depărtează cu mult.

— Mă mir cum poți vorbi așa ! Crezi că eu m-aș uni vreodată cu un om ce nu iubesc, ce nu pot iubi ?

— Principiul nu este aplicabil în toate cazurile. Amorul poate veni și în urma cununiei. Dar poate nu iubești nicidecum pe Melini ? Dacă-i așa, pentru ce i-ai spus contrarul ?

— Am crezut că-l iubesc și m-am înșălat. Dar și el, dacă mă iubește, pentru ce nu a grăbit momentul cununiei, pentru ce n-a îndrăznit păn-acum să spuie mumei lui, cu hotărîre, intenția ce are ? Nu ! El nu mă iubește !

— Ia seama, Ano, de nu pierde ceea ce-i sigur pentru un lucru cel puțin foarte problematic.

— Ah, îmi amărăști inima cu aceste cuvinte ! Nu înțeleg cum poți întrebuința aceste regule banale la simțirea cea mai înaltă. De o mie de ori mai bine aș voi să

nu mă mărit niciodată decît să iau un bărbat numai pentru a nu rămînea fată mare. Căsătoria este numai forma exterioară în care este iertat amorului a se manifesta în societate. Amorul, simţirea inimei, nu forma căsătoriei leagă persoanele ce se iubesc. De aceea o căsătorie fără amor nu poate aduce decît cea mai mare nenorocire, pe cînd amorul în căsătorie este visul de fericire cel mai frumos ce-l poate avea cineva în viaţă. Ori vreu să-mi realizeze acest vis, ori renunţ la dînsul. Am consimţit a lua pe Melini crezînd a-l iubi, acum însă mi s-au deschis ochii, am văzut şi sunt sigură că nu-l iubesc...

— De cînd a venit Vereanu? Dar îţi repetez să iei sama, poate că te înşăli a doua oară asupra simţirii tale.

— Nu! O, nu! Data asta nu mă înşăl. Simţesc... cînd ai şti cîte idei îmi trec prin minte... cîte visuri...

— Atunci poate te înşeli asupra lui. El chiar mi-a spus odată că e necredincios, că ar fi iubit o italiană... poate o iubeşte încă, poate se joacă numai cu noi — voiam să zic cu tine —, e mai bine să-l observăm cu sînge rece decît să ne lăsăm fără opunere a cădè în sentimentalism. În tot cazul, nu lega aşa de mult căsătoria şi amorul împreună, căci, dacă mă uit la toate măritişurile ce am văzut păn-acum, văd că rareori amorul a fost motivul. Neapărat, a lua pe bărbatul ce iubeşti e o mare fericire, dar a lua chiar pe unul ce nu iubeşti, tot îmi pare a fi mai bine decît a rămînea fată mare. Nu simţeşti singură că acest gînd e nesuferit?

— A iubit o italiană şi o iubeşte încă! esclamă Ana, fără a mai asculta raţionamentul Adelei. Spune-mi mai iute. Ah! Mie nu mi-a spus nimic din toate aceste!

— A venit odată vorba din întîmplare, poate că nu e de adevărat.

— Şi ce ţi-a mai spus?

— Nimic. Mie, nimic. Cu tine vorbeşte mai mult despre sentiment. Cu mine vorbeşte lucruri indiferente, glumeşte, vine să-mi ceară un joc, de exemplu cotilionul pentru revelion — pe care îmi pare rău că-l dădusem altuia — şi altele asemenea.

— Ţi-a cerut ţie întâi cotilionul ş-apoi a venit la mine!

— Nu cumva vrei să deduci din aceasta tot felul de consecințe serioase? Să nu mai vorbim despre aceasta, mai bine să ne gîndim la toaletele noastre de bal.

Ana însă n-o mai asculta, ci, așăzată înaintea focului ce ardea în sobă, ea sta cu ochii țintiți asupra lui, în vreme ce gîndurile sale zburau spre altele. În pozițiunea aceasta ar fi stat multă vreme dacă Adela nu i-ar fi adus aminte că noaptea e înaintată și că trebuie să se culce. Ele nu mai preschimbară nici un cuvînt și chiar a doua zi, în ajunul revelionului, figurele lor erau preocupate.

Însă, în mijlocul pregătirilor de bal, Ana primi de la o mătușă a ei bătrînă, ce trăia în singurătate la o moșie, o scrisoare prin care aceasta o îndemna să vie numaidecît la dînsa, căci ar fi bolnavă și ar putea muri în singurătate. Deși Ana nu mai văzuse această rudă din copilărie și o despărțire de oraș îi era în aceste momente lucrul cel mai dureros, Balur, cucoana Ruxandra și chiar Adela o îndemnară să se ducă numaidecît, căci poate mătușa ei are intențiunea să o facă moștenitoare, ceea ar fi pentru dînsa o fericire neașteptată. Apoi ei ziceau că nu poate respinge cererea ce i se făcea de a căuta pe o bătrînă rudă care nu mai avea pe nimeni în lume decît pe dînsa. Ana se plecă în fața acestui argument, dar cu inima grea și presimțiri triste. Ea era să se ducă în singurătate, să se despartă de vara ei cu care crescuse ca o soră, de Balur și Ruxandra, care fusese pentru dînsa ca niște părinți, și mai cu seamă de dînsul, a cărui înfățoșare o făcuse să întrevadă o fericire în viață cum nici o crezuse vreodată. Așa lucrurile cele mai neașteptate întrerup deodată chipul vieței noastre și îl prefac cu totul!

O dată avea încă să-l vadă, să vorbească multă vreme cu dînsul, nesupărați de nime, la balul lui Dorneanu. Atunci va vedea ea, se va convinge despre intențiunea lui! Acest moment îi părea cel mai solemn din viață.

La Luțica Vereanu preocuparea balului nu se manifesta prin seriozitate, ci prin o veselie fără margini. Pentru întăia oară Miss Mary găsi pe școlară distrasă, pentru întăia oară Luțica, care avea atita talent și plecare pentru desemn, mișca plumbul pe hîrtie fără a ști ce face și nu mai ținea în loc de nerăbdare. Miss Mary scur-

tă lecțiunile sale, căci vedea că acum tot nu-i profită. Ea se uita la Luțica cu melancolie și compara în minte fericirea ce simte acum și de care îi strălucea fața, cu durerea prin care și ea va trebui neapărat să treacă odată.

Luțicăi nici nu-i trecea prin minte că sunt și momente de durere în viață. Ea salta prin casă de bucurie; cînd cînta, cînd juca; apoi se ducea iară în camera ei să mai admire rochia de bal ce tocmai i se adusese și sta așăzată pe o canapea. Muzica ce era să audă, lumea ce era să vadă, jocul, toate îi erau așa de nouă și păreau așa de încîntătoare! Apoi era să fie liberă să joace, să vadă, să placă! Ea era ca o rîndunică tînără care pentru întăia oară își întinde aripele și ciripește de fericire văzînd cum o duce aerul și cît e lumea de mare și frumoasă în comparare cu cuibul în care trăise păn-atunci. Generalul Vereanu, văzînd-o așa de veselă, zicea către cucoana Sevastița:

— O vezi? Ia, așa începem viața, cu fericire. De-ar da Dumnezeu s-o pot mărita după cineva care nu-i va face-o amară!

— Mai lasă, dragă, mai lasă, răspundea cucoana Sevastița, încă nu-i vreme.

— Aș scăpa mai degrabă de englezoaica asta care tace ca un băț. Mai ales de cînd suntem în oraș, pare că a mulțit cu totul, nu i-am auzit gura de două luni.

CAPITOLUL XIV

Casa lui Dorneanu era splendid pregătită pentru bal și strălucea de lumine. Înaintea oarei cînd invitații aveau să se adune, doamna Dorneanu ieși din apartamentele sale într-o frumoasă și bogată gătire. Ea era naltă de stat și frumoasă încă, deși anii tinereței trecuse. Dorneanu o conduse în salonul de joc și peste puțin muzica prin-

tr-un marş anunţă că oaspeţii încep a se aduna. După Cleopiţa Zuznea, care sosise cea întăi, veniră cîţiva intimi ai familiei Dorneanu, între care Denescu, un tînăr elegant, cunoscut ca cel mai bun dănţuitor, apoi Zoiţa Barabez cu fiica ei, d-nul şi doamna Balur cu amîndouă domnişoarele, şi mulţi alţii. Salonul cel mare se umpluse şi convorbirile generale se auzeau ca un zuzăt de albine. Doamna Dorneanu voia tocmai să dea semnalul celui întăi vals cînd toate privirile se aţintiră spre uşa intrării unde se arătase o figură puţin cunoscută celei mai mari părţi a publicului. Lucia Vereanu intrase dînd braţul lui Mihai şi, după dînşii, generalul, cu toate decoraţiile sale, conducînd pe cucoana Sevastiţa. Luţica avea o rochie albă, împodobită cu lăcrimioare, şi pe cap o ramură de aceeaşi floare. Ea arăta atît de frumoasă şi roşeaţa ce-i acoperea faţa de emoţiune şi ochii săi mari cu care privea în jurul ei cu minunare îi ridicau încă frumuseţa atît de mult, încît toţi se uitară la ea cu mirare şi se făcu un moment de tăcere. Doamna Dorneanu veni cu grăbire cu soţul ei să primească pe cucoana Sevastiţa şi, prezentîndu-i-se Luţica, ea se uită la dînsa multă vreme cu plăcere, apoi o luă de mînă şi o conduse singură la un scaun care prin poziţiunea lui putea fi văzut de toate părţile. După dînşii, toţi cavalerii tineri ce nu mergeau în vizită la Vereanu se prezentară, încît Luţica, care deodată forma centrul interesului general, faţă cu acest succes neaşteptat, simţea cum îi bate inima de fericire. Mai multe dame bătrîne se apropiară de cucoana Sevastiţa, care avea indirect meritul acestui succes, şi o felicitară pentru frumuseţa fiicei sale, pe cînd din fete unele nu se puteau apăra de o simţire de invidie ; numai Ana privea la ea cu încîntare şi ar fi dorit să meargă spre dînsa şi să o îmbrăţoşeze. Covrig sta însă ascuns îndărătul unui grup de cavaleri şi tot căuta să o vadă printre capetele lor ; cînd o zărea inima îi sălta de bucurie şi îşi zicea în sine : „Tot eu mi-am ales pe cea mai frumoasă, au să moară băieţii de ciudă văzînd că le-am şters-o !"

Valsul însă începu. Doamna Dorneanu îl deschise cu Denescu, de care lumea zicea că se bucură de favorile ei. După dînsa venea Luţica, apoi mai toate damele care ju-

cau. Melini juca cu Melania[1] Barabez, iar Vereanu cu Adela. Covrig nu îndrăznea să se rischeze şi el; căci în faţă cu dănţuitori aşa de buni îl apucase o frică. În pauza ce urmă, Melini se adresă către Vereanu, aducîndu-i aminte că fac vis-à-vis la contradanţuri.

— Cu cine joci întăi? îl întrebă Melini.

— Cu o domnişoară ce văd azi pentru întîia dată, dar dumneata?

— Cu Melania[1] Barabez, cu care am onoare a-ţi anunţa că m-am logodit astăzi.

— Cum, ce fel, aşa de neaşteptat!

— Ţi-am spus că într-o bună dimineaţă am să mă însor. Iaca, momentul au ajuns: am făcut cum au făcut alţii.

— Te felicitez din toată inima, deşi îţi declar că nu mă aşteptam; te vedeam aşa de puţin vorbind cu această domnişoară! Nu ar fi zis nimeni că inima îţi era legată.

— Ai fi vrut poate sentimentalism din partea mea? Dar ne vom vorbi peste cîţiva ani, cînd vei gîndi altfel sau poate, ca şi mine, nu vei mai gîndi, ci vei face altfel.

Numai cînd semnalul contradanţului se dădu, ei fură siliţi să se despartă şi să caute damele lor. Cînd jocul se sfîrşi, Mihai se apropiă de Adela şi Ana care şedeau alăturea.

— Cred că şi d-voastre veţi fi fost surprinse ca şi mine, începu el, aflînd despre măritişul lui Melini.

— Ce fel, care măritiş? întrebă Adela cu mirare.

— Nu ştiţi încă? El s-a logodit astăzi cu domnişoara Barabez şi peste două săptămîni se şi cunună. Mi-a anunţat-o în toată forma şi m-a invitat la nuntă. Mă mir cum nu a venit încă să v-o vestească.

Adela sta cuprinsă de mirare, iar Ana, roşie la faţă ca para focului, îşi mişca apărătoarea pentru a ascunde emoţiunea ce-i dăduse această veste.

— Şi eu m-am mirat, urmă Vereanu, deşi dacă gîndesc bine, după principiile lui Melini, aceasta nu ar trebui să ne pară extraordinar. Melini nu pune entuziasm în nimica.

---

[1] În textul de bază: „Aspasia" *(n. ed.)*.

C-da 5388 coala 32

Cînd Mihai se depărtă, Adela zise către vara ei :

— N-ai știut nimic, așa-i ? Infamul !

— Mie îmi pare bine, îmi este ca și cînd, deșteptîndu-mă din somn, aș fi scăpat de un vis urît ce mă chinuia. Însă ar fi putut să-mi ceară voie, să se scuze.

— Eu nu-l pot ierta în nici un chip ; purtarea lui către tine nu este de calificat.

— Lasă-l încolo, sunt mulțămită că nu mai am nimic a face cu dînsul.

Urmînd un alt joc, Vereanu invită iarăși pe Adela. În sfîrșit, Melini, văzînd pe Ana singură, se apropie de dînsa.

— Aveți să mă judecați cu asprime, începu el, aveți să mă credeți un om nestatornic și rău și aceasta cu dreptate, căci purtarea mea este condemnabilă. Niciodată însă nu aș fi îndrăznit a mă purta astfel către d-voastră, dacă din observările ce am făcut de mult nu aș fi dobîndit convingerea că m-ați depărtat încet din inimă. Momentul acesta este solemn pentru noi. Eu sunt hotărît a vă spune tot adevărul, vă rog să faceți asemenea. Este drept că simpatia ce aveați pentru mine s-a răcit și că altul a știut mai bine decît mine să o merite ?... De este drept, atunci era mai bine să ne depărtăm unul de altul ; dacă nu este adevărat, dacă numai natura mea prepuielnică m-a înșălat, o, atunci sunt omul cel mai vinovat, căci am neliniștit viața femeii celei mai nobile și mi-am amărît și mie viitorul pentru totdeauna ! Răspundeți dar, gîndiți că toată liniștea mea atîrnă de la acest răspuns.

— Îmi pare bine, răspunse Ana în cel mai mare neastîmpăr, îmi pare bine de această explicare. Ar fi trebuit, e drept, să o provocați înainte de a vă hotărî la pasul ce ați făcut, căci altfel v-aș fi crezut un om fără cuget, fără principii. Ei bine, ceea ce ați presupus este adevărat, o simțire străină îmi ocupă și îmi încîntă inima și socot că soarta ne-a fost favorabilă la amîndoi cînd ne-a despărțit; însă pentru iubirea adevărului sunt datoare a vă spune mai mult : niciodată nu v-am iubit, m-am înșălat singură asupra simțirii mele, cuvintele de amor ce-mi șopteați m-au făcut să cred o vreme ceea ce nu era și acum binecuvîntez nehotărîrea d-voastre care a tot prelungit și

astfel a împiedicat o însoţire ce nu putea fi decît fatală la amîndoi.

Natura omenească e stranie ; deşi Melini zdrobise legămintele ce-l uneau cu Ana şi prin urmare el însuşi renunţase la planurile sale, totuşi, auzind aceste cuvinte, fu pătruns de un necaz fără margini :

— Aşadar, zise el cu o zîmbire amară, totul v-a fost numai o glumă. Răspunsurile d-voastre afirmative la întrebările cele pasionate erau prefaceri ; aspirările mele spre fericirea ce trebuia să gust erau deşerte năluciri ? Cine este cel prefăcut din noi doi, eu, care mă împotriveam cu energie la voinţa mumei mele, ce stăruia necontenit să iau în căsătorie pe domnişoara Barabez, sau d-voastră, care ziceaţi una şi gîndeaţi alta ?

— Vă credeam mai nobil în cuget, domnule Melini, răspunse Ana, a cărei emoţiune se schimba în indignare. Dumneata, bărbat, insultezi o femeie ! Nu mă aşteptam la o asemenea purtare. Duceţi-vă dar de lîngă mine şi să ne despărţim în acest moment pentru totdeauna. Fiţi fericit cu soţia cu care v-aţi ales şi nu mai gîndiţi la mine. Aceasta vă va fi cu atît mai uşor cu cît nu ne vom mai revedea multă vreme — poate niciodată. Eu plec de aici, mă duc la ţară lîngă o mătuşă cu care voi trăi în singurătate.

— Vă duceţi ? răspunse Melini cu foc, simţind la ideea despărţirii că amorul îi revine cu toată puterea. Vă duceţi ? Aşadar nu am să vă mai văd ! O ! Pentru ce nu m-am grăbit a lua o hotărîre care tot poate ne-ar fi făcut fericiţi ? Pentru ce m-am plecat voinţei mumei mele ? Dacă unirea noastră ar fi fost încheietă, poate că nourul care s-a arătat acum pe orizont nu ne-ar fi întunecat seninul vieţii, poate că m-aţi fi iubit...

— Destul ! Mergeţi acum, convorbirea aceasta trebuie să se sfîrşească. Datoria d-voastre vă depărtează de mine şi vă cheamă aiurea.

— Nu mă duc până ce nu voi dobîndi iertare. Această iertare e cu atît mai trebuitoare pentru liniştea mea, cu cît simţesc că nu aveţi să fiţi fericită nici d-voastră. Aţi îndreptat simţirea voastră nobilă spre un om prea tînăr încă şi prè impresionabil pentru a fi statornic...

Inima Anei se strînse de durere la aceste cuvinte și, îngălbenind la față, îi zise încet :

— Mergeți, mergeți ! Nu-mi vorbiți mai mult ! Nu vreau să mai aud nimic.

— Vă zic dar adio, răspunse Melini cu glasul mișcat. Vă urez fericire, dar vă rog în momentele perdute să nu uitați pe acel care v-a iubit.

În momentul în care Melini se depărtă se făcu în sală o mare mișcare. Mai mulți servitori intrară cu pahare de șampanie ; damele se sculară de pe loc, cavalerii se grămădiră toți spre mijlocul salonului. Un tuș al orchestrului anunță că tocmai bătuse miezul nopții și că începuse alt an. Domnul și doamna Dorneanu dădură semnalul ciocnirilor și felicitărilor. Ideea că anul trebuie început cu veselie și, mai mult încă, șampania înferbîntase pe toți și acum jocul începu cu reîndoit foc. Totul se învîrtea în sală și părea că pămîntul fuge sub picioarele dănțuitorilor. Chiar Todiriță Covrig, care venise să ciocnească paharul său cu Luțica și cu o zîmbire plină de aluziune îi urase : „mulți și fericiți ani", după ce înghiți cîteva pahare, simțind că-i trece prin toată firea o sumeție necunoscută, ardea de dorință să joace și el un vals. Din damele bătrîne însă, mai multe se retrăsese în camerele vecine pentru a face mai mare loc tinerilor ce jucau. Cucoana Sevastița Vereanu se așăzase pe o canapea din salonașul de alăture, de unde se putea vedea tot ce se petrece în salonul de joc, căci nu voia să peardă pe Luțica din ochi. Cleopița Zuznea, văzînd-o la o parte, se așăză lîngă dînsa și-i adresă cuvîntul crezînd că momentul favorabil e venit.

— Anul nou se arată vesel pănă acum, începu Cleopița zîmbind.

— Foarte vesel, răspunse doamna Vereanu zîmbind și ea ; căci în astă sară plăcerea ce-i pricinuia succesul fiicei sale o dispunea așa de bine, incît era amabilă cu orișicine, chiar cu Cleopița, pe care altfel nu o putea suferi.

— Mă bucur văzînd că tinerii sunt neobosiți, urmă Cleopița, cu atîta mai mult că văd pe unii și pe alții la culmea fericirii.

— Cum așa ?

— Iaca, de pildă d. Melini. Cît arată el de mulțămit jucînd cu mireasa lui : căci am aflat că astăzi s-a logodit cu fata cucoanei Zoiței Barabez. Dar, ce-i drept, nepoatei lui Balur aceasta nu i-a prea venit la socoteală, vezi-o cît stă de tristă colo în colț și cum ține ochii plecați în jos.

— Cum, copila era în vorbă cu inginerul... cum îi zici ?...

— Melini, el singur intrase în vorbă cu dînsa. Dar, asta este ! Am spus-o totdeauna : cînd fetele caută să aleagă după capul lor, treaba nu merge bine. Ce avea să creadă pe Melini și să-i primească scrisorile ?

— Ce-mi spui, cucoană Cleopiță ? Păn-acolo a mers copila asta ?

— Așa, așa ; toată lumea o zice. Dar urît lucru ! Fetele trebuie să asculte de părinți, numai așa-i bine pentru fericirea lor. Altmintrelea totdeauna o pățesc rău.

— Firește ! Firește ! afirmă doamna Vereanu.

— Vina este a părinților. Dar cum putea fi altfel ? Cum au fost ei, așa au crescut și pe fete, căci nepoata a fost crescută împreună cu Adela, fiica lor : țin minte proverbul pe unde a sărit capra... Dar toți părinții nu sunt așa, slavă Domnului ! D-voastră, cucoană Sevastiță, știu că dați o creștere bună copilei, toată lumea vă laudă ! Dar ce frumoasă e copila și ce modestă ! Eu una știu că de astăzi am îndrăgit-o de tot. Nu este alta ca dînsa în toată țara.

Cucoanei Sevastiței îi zîmbea inima de plăcere auzind aceste vorbe, căci lauda place totdeauna, chiar în gura oamenilor ce displac.

— Nu-i tocmai urită copilă, răspunse ea, dar nu-i nimica pe lîngă blîndeța ei.

— Cine nu știe ce bună și blîndă este ? Bărbatul ce va lua-o va fi fericit pe lume și poate că momentul măritării nici nu e așa depărtat pentru dînsa.

— E foarte tînără încă, răspunse Sevastița.

— Nu știu eu ? E tînără de tot. Însă uneia îi e dat să se mărite mai devreme, alteia mai tîrzior, alteia nicidecum. Totul este să ieie un bărbat cumsecade. Să fie frumos, bun și mai ales bogat...

— Şi poziţia lui socială ar trebui să-l recomande, precum şi învăţătura.

— Vezi bine ; făr' de asta nici nu se poate. Dar mai întăi este să fie bogat, căci atunci viaţa e mult mai fericită. Aşa unul ar trebui copilei. Şi chiar s-ar găsi, deşi cam greu, dar s-ar găsi.

Sevastiţa se uită la dînsa cu ochi mari.

— Pentru ce nu ? urmă Cleopiţa încet, ca şi cum ar vorbi cu dînsa singură. Pentru ce nu ? Adică... Apoi dar... Cum îi gîndi şi mata, cucoană Sevastiţă, zise apoi mai tare.

— Ce spui, cucoană Cleopiţă, că nu înţeleg ?

— Adica un gînd... aşa... nu ştiu dacă este să-ţi spun... Cuiva îi trec... multe prin cap. El e foarte bogat, foarte bogat şi nici altfel nu-i lipseşte nimic...

— Cine, ce spui ?

— Adică, fiindcă vorbeam despre Luţica şi despre măritare, gîndeam eu... mi-a trecut prin gînd... fiindcă iubesc copila mai mult decît dacă ar fi a mea. Ce ar fi dacă ar cere-o el ? Poate că ar fi bun.

— Da nu înţeleg... ce cere... cine cere ?

— Nime, numai ziceam eu că el poate n-ar fi rău, adică tînărul Covrig, care-i foarte bogat, foarte bogat.

Cucoana Sevastiţa sări deodată în sus de pe loc şi ochii îi ardeau de indignare.

— Cum spui ? N-am înţeles, a îndrăznit ţărănoiul cel de Covrig să gîndească că va lua pe fata mea ?

— Ba nu, cucoană Sevastiţă, Doamne, cum iei lucrurile ! Eu nu-l cunosc, numai auzisem că e bogat, binecrescut, că cunoaşte pe copilă de la ţară, chiar că... o cunoaşte bine.

— Pentru Dumnezeu, cucoană Cleopiţă ! Cine ţi-a spus asemene lucruri ? Dumneata nu ştii că Covrig acesta e fiul unui răzaş îmbogăţit, un om prost, răucrescut, fără nici o învăţătură, în sfîrşit, fiul unui mojic — căci alta nu e tatăl său. Îmi pare rău că societatea noastră s-a stricat într-atît, încît poate primi pe un asemenea om numai pentru că-i bogat. Mi-ai stricat tot cheful, cucoană Cleopiţă.

— Iertaţi-mă ; eu nu ştiam împrejurările, nici nu cunoşteam omul, am zis şi eu aşa, cum se zic multe.

Şi cucoana Cleopiţa voi să schimbe vorba, cînd se auzi un mic vuiet în salon şi amîndouă se sculară să vadă ce este.

Todiriţă Covrig, din ce în ce mai semeţ, îşi călcase pe inimă şi invitase la vals pe Luţica. Înfierbîntat prin joc, prin vinul ce băuse şi prin fericirea de a ţine în braţe pe iubita lui, după cîţiva paşi simţi că sala începe a se învîrti împrejurul său şi abie îşi ţinea echilibrul. Tocmai atunci însă trecu pe lîngă dînşii Adela cu Soloiu. Covrig, în focul lui neluînd sama, se izbi de Soloiu, în picioarele căruia se încurcase. Adela stătuse în picioare şi Luţica se ridica iute, roşie la faţă de ruşine. În intervalul acesta, o mulţime de cavaleri alergară ca să deie ajutor, între care şi Denescu, care luase iute pe Luţica şi urmase jocul pentru a face să se uite întîmplarea. Iar Mihai, care venise o clipă mai tîrziu, apucase a vedea pe Luţica ridicîndu-se, dar nu ştiu care din cei doi bărbaţi ce se ridicau fusese cavalerul surorii sale şi, închipuindu-şi că trebuie să fi fost Soloiu, îi zise încet cu mînie :

— Cînd cineva nu e sigur de picioarele sale, nu trebuie să joace.

În aceste cuvinte Soloiu crezînd că se cuprinde o aluziune la vîrsta lui, răspunse pe acelaşi ton :

— Tinerii abie răsăriţi ar trebui să-şi măsoare mai bine cuvintele ce rostesc.

— Cuvintele mele se potrivesc cu purtarea d-tale, întîmpină Mihai.

— Ele documentează o desăvîrşită lipsă de manieră, zise Soloiu şi se depărtă.

Pe Mihai aceste cuvinte îl străpunseră ca o săgeată şi, îndată găsind pe Melini şi pe Denescu, îi rugă să meargă la Soloiu din partea lui şi să-l provoace la duel.

În momentele însă în care Covrig căzuse, cucoana Sevastiţa, văzînd de departe cele ce se petreceau, aruncă o privire grozavă către Cleopiţa şi adause :

— Vezi-l ? Nătărăul !

Iar Cleopiţa, plecînd capul, nu mai răspunse, ci, simţind că-i bătută, se depărtă suspinînd încet, căci totodată se stinse pentru dînsa speranţa de trăsură şi cai ce trebuia să fie răsplata stăruinţelor sale.

Melini și Denescu atrăsese pe Soloiu într-o cameră depărtată în care erau singuri și îi ziseră că Vereanu, simțindu-se insultat prin cuvintele lui Soloiu, îi însărcinase a-l provoca la duel. Denescu îl invitară să le arăte care sunt martorii lui, pentru ca să poată pune la cale cele trebuitoare chiar în acea sară sau a doua zi dimineață. Cînd auzi de duel, Soloiu simți că-i trece un fior prin spate.

— Ce duel, pentru ce duel ? zise el. Eu sunt contra duelului.

— Dacă este prin putință ca să se sfîrșească treaba în mod pacinic, adică de voiți să cereți scuze domnului Vereanu, vom fi cu atît mai mulțămiți. Iar de nu, trebuie negreșit să vă bateți păn-în douăzeci și patru de oare, zise Denescu.

— Cum să mă bat păn-în douăzeci și patru de oare? După ce se leagă de mine, apoi vra să mă și ucidă ? Ce fel de dreptate este asta ?

— Nu suntem aici pentru a face teorii asupra duelului, ci pentru a vă cere explicări. Numiți-ne două persoane cu care ne vom înțelege noi.

— Nu numesc pe nime, ce vorbă-i asta ?

— Atunci binevoiți a face scuze.

— Dacă d. Vereanu s-a supărat, a făcut rău : eu nu am voit să-l insult. Pentru ce ia cuvintele pe dos ?

— Fiți buni de-i spuneți lui aceea ce ne spuneți nouă și totul va fi isprăvit.

— N-are decît să vie și-i voi spune. Pentru ce să nu-i spun, dacă-i adevărat ? A spune adevărul nu-i rușine.

— Ba d-voastră veți merge la dînsul și în fața noastră îi veți repeta cuvintele ce voi zice eu.

— Pentru ce să nu-i repetez ? Dacă n-am voit să-l insult...

Auzind așa, Melini se grăbi a lua de braț pe Soloiu și, împreună cu Denescu, merseră la Vereanu. Soloiu, ajuns în fața lui, repetă după Denescu :

— Domnul meu ! Declar că îmi pare rău de cuvintele ce am rostit adinioarea ; că le-am rostit într-un moment de mînie, că mă căiesc, că le retrag și vă rog să mă scuzați.

Vereanu se închină. Iar Denescu și Melini se depărtară zîmbind și în curînd toată sala aflase incidentul, așa încît Soloiu nu da decît de figuri ce zîmbeau cu ironie cînd se uitau la dînsul. Văzînd că pozițiunea lui devine neplăcută, Soloiu se și făcu nevăzut fără ca cineva să simțească.

Lipsind Soloiu, toată lumea uită incidentul pentru acea sară și jocul urmă cu același foc ca înainte, până cînd trebuia să înceapă cotilionul. Văzînd că Denescu joacă cu Luțica cu care avea să și conducă cotilionul, doamna Dorneanu fu pătrunsă de gelozie și refuză de a juca. Cînd toate erau gata, un marș al orchestrului arătă că societatea va trece întăi la *souper*. Ana însă, frămîntată de atîtea deosebite emoțiuni, preferi a rămînea în salonul de joc unde Vereanu îi ținu tovărășie.

Cită vreme muzica și jocul conteniră, ei vorbiră de lucruri indiferente, îndată însă ce cotilionul începu, șirul conversării îi aduse a vorbi despre amor și fericire. El susținea teoriile optimiste ce sunt proprie sufletelor simțitoare și nobile în tinerețã, cînd experiența vieții nu le-a schimbat încă.

— Nu cred, zicea el, să fie o fericire pe lume care să se poată asemăna cu aceea ce gustă bărbatul și femeia ce se iubesc. A ceti in inima iubitei până și simțirea cea mai ascunsă ce bucură sau întristează, a putea împărtăși bucuria și alunga tristeța cu un cuvînt de amor e în adevăr o ursită pe care tot omul o poate dori. Ce sunt, pe lîngă această necurmată fericire, toate bunurile ce-ți pot aduce averea sau rangul, sau învățătura ? Aceste îți lasă sufletul rece ; amorul singur îl inspiră și-l înalță. Toți poeții au cîntat amorul și de alte bunuri nu s-au ocupat ; aceasta dovedește cum toate inimele nobile au înțeles că în adevăr în el și numai în el consistă scopul vieții noastre.

— Toți poeții au cîntat amorul, răspunse Ana, care simțea o dulce mișcare la cuvintele lui Mihai, însă cei mai mulți cîntă amorul nefericit, care se zice că doare și chinuiește mai mult decît orice rău pe lume. Cunosc puține poezii de amor unde poeții nu se plîng de soarta lor. Cît de des ei invoacă moartea spre a scăpa de suferințele amorului !

— Şi cu toate aceste nici unul nu zice că ar voi să nu mai iubească. Ei prefer, şi eu înţeleg aceasta, indiferenţa iubitei decît stingerea amorului lor. Căci aceasta este viaţa, aspirarea, visul şi gîndul lor. Dar chiar indiferenţa de care se plîng ei ţine ea vecinic? Amorul are raze înfierbintătoare ca soarele şi încălzeşte pe cel asupra căruia se îndreaptă. Cine poate rezista multă vreme şi care a fost sufletul ce păn-în sfîrşit nu s-a înduioşat şi n-a iubit şi el?

— Să fie aşa, zise Ana din ce în ce mai încîntată; să nu poată fi amor care păn-în sfîrşit să nu se comunice, dar lumea, oamenii, împrejurările nu vin adeseori de se pun între cei ce se iubesc şi grămădesc împiedecări neînlăturate? De cîte ori bunurile cărora nu le dai însemnătate, nume, avere, rang, depărtează pentru totdeauna inimi care se iubesc? Apoi cine este sigur de statornicia iubitului? Depărtarea aduce uitarea şi acel care departe iubeşte încă şi cu mai mult foc decît înainte, cît de des a văzut la reîntîlnire că inima aprinsă a iubitului s-a prefăcut în gheaţă?

— Atunci nu a fost adevărat amor. Acesta cuprinde şi înlănţuieşte sufletul cu o putere fărmecată care trece peste munţi şi mări. Acei oameni care se lasă a fi împiedicaţi de nume sau avere sunt inimi meschine care nici nu pot iubi adevărat. Acela numai iubeşte, care zboară pe deasupra lor cum zboară cu gîndul peste ţările ce-l despart de iubita lui. Atît îmi pare de adevărat că depărtarea nu stinge amorul, că îmi aduc aminte de o mulţime de versuri din poeţi a tuturor timpurilor în care se repetează aceeaşi idee. Chiar faptele feţi-frumoşilor din poveştile noastre, care aleargă peste nouă mări şi nouă ţări, învingînd balauri şi zmei pentru a găsi zîna ce iubesc, îmi par a fi numai o alegorie care exprimă aceeaşi idee. Balaurii şi zmeii sunt societatea răuvoitoare care caută adesa să oprească fericirea lor, ei însă, care reprezentă inimele nobile, trec pe deasupra şi se întîlnesc.

Vorbind aşa, Mihai gîndea la Adela.

— Ideile ce aveţi sunt frumoase. Aş vra să ştiu dacă le veţi păstra totdeauna. Mă tem să nu le schimbaţi. Cînd ne vom revedea poate veţi gîndi altfel şi obiceiurile neîndurătoare ale lumii vor produce şi asupra d-voastre

efectele cele neapărate. Am să vă pun la revederea noastră multe întrebări și, dacă vă veți fi schimbat cîtuși de puțin, nu mă mai veți opri de a gîndi rău de inima omenească. Păn-atunci însă nici un cuvînt din cele ce mi-ați spus nu-l voi uita.

— Îmi vorbiți ca cineva care se duce pentru multă vreme. Voiți să ne lăsați ? Pentru ce mă îngrijiți cu asemene cuvinte ?

— Vă îngrijesc ? Din nenorocire chiar mîni, chiar azi, căci a și început ziua, va fi plecarea mea. Ieșind din bal mă urc în trăsura ce mă duce în singurătatea vieții de la țară.

Și Ana explică aici lui Mihai toate împrejurările ce o sileau a pleca.

— M-ați întristat cu această veste, răspunse Mihai, socoteam că nu ne vom despărți curînd și văd că m-am înșălat. Doresc să ne revedem în grabă și vă încredințez că eu nu-mi voi schimba ideile niciodată.

O figură de cotilion îi sili să se despartă. Cînd se reașezară pe locurile lor urmă o tăcere de cîteva minute. După aceasta, Ana vorbi cu jumătate de glas :

— Am să fiu tristă în exilul meu ; d-ta însă, vesel și fericit. Cine știe cînd și cum ne vom revedea.

— Nu voi fi vesel, răspunse el, veselia nu e fundul caracterului meu, deși în societate mă arăt astfel de multe ori. Sunt chemat a trece prin multe încercări în viață — așa mi s-a prorocit —, dar în sfîrșit voi ajunge la adăpostul fericirii. Aș dori ca acel moment să fie aproape.

Zicînd așa, Mihai lăsă fără voie mîna să cadă și întîlni mîna Anei, pe care o luă în a sa. Așa stătură ei mai multă vreme, pără cînd Ana, deșteptîndu-se, își retrase mîna și cu glas tremurător îl întrebă despre prorocirea de care vorbise, iar Mihai îi istorisi scena nocturnă de pe cîmp și cuvintele Neacșei. Ana privea în ochii lui cu o simțire nedescrisă și șoptea dinaintea ei :

— ... Diamantul... diamantul...

Nu apucase a sfîrși bine Mihai cînd bătrînul Balur, apropiindu-se de dînșii, zise către Ana că trebuie să plece, avînd numai cîteva oare pentru a se pregăti de drum. Doamna Balur avea să mai rămîie la bal cu Adela, iar ei

doi trebuiau să iasă. Ana se sculă înghițind un suspin adînc și Mihai o întovărăși pănă la scară. În curte era întuneric și cînd Mihai o ridică în trăsură lipi buzele sale pe brațul Anei care tremura.

— Nu mă uitați, îi șopti ea încet, și trăsura pleca.

Ana lăsă capul să se odihnească pe perina trăsurei și în inimă simțea o fericire fără margini. Ea uitase că pleacă, uitase ce o aștepta : numai imaginea și cuvintele lui Mihai îi umpleau gîndul.

Mihai însă se urcă iar în sus. Mergînd într-o cameră retrasă, el își sprijini capul pe mînă și se uită multă vreme înaintea lui, fără a avea vreo idee lămurită, ci numai un ce vag, nehotărît îl apăsa fără a-și da samă ce este. Din această stare el simți trebuința să se scuture după o vreme, se sculă, trecu printre tot șirul de odăi ce-l despărțea de salonul de joc și se opri la ușa acestuia. Dîndu-se tocmai atunci semnalul unui joc, Mihai, fără a ști bine ce face, merse înainte și picioarele lui îl duseră drept la Adela, care se sculă zîmbind să joace cu dînsul.

Cînd Mihai se găsi singur acasă, chipul Anei i se arătă palid și vag, acel al Adelei însă viu, atît de viu încît chiar după ce adormise îl văzu în vis pănă la deșteptare.

CAPITOLUL XV

De cînd cu balul lui Dorneanu, Todiriță Covrig se dusese de mai multe ori în vizită la Cleopița Zuznea și la Vereanu, însă nici într-un loc, nici în altul nu mai fusese primit. La început el nu putea crede că efectul minunat ce-și închipuise a fi făcut să se fi șters din cauza unei întîmplări așa de neînsemnate cum fusese acea de la bal. În urmă însă, văzînd că lucrurile nu se schimbă, el își zise că trebuie să fie ceva la mijloc și trimise după

Naftulea, pentru a afla prin acesta ce se petrece. Şi acesta veni abie după mai multe chemări.

— Pentru ce n-ai venit îndată ce te-am chemat, jupîne Naftulea?

— Am avut treabă, chicoana Cleopiţa m-a trimes la Soloiu cu care am stat la vorbă toate zilele trecute.

— Ce? Nu cumva Soloiu umblă şi el pe la Vereanu? Naftulea zîmbi:

— Este numai o fată pe lume? Mai sunt ele multe, oraşu-i mare.

— Te-am chemat să-mi spui cum stă treaba noastră?

— Care treabă? răspunse evreul, făcîndu-se a nu înţelege.

— Ce te faci că nu ştii? Treaba mea, pentru care am venit aici.

— Aţi plătit puţin telalic păn-acum, chiconaşule. Am alergat de o sută de ori la chicoana Cleopiţa, şi tot în trăsură, că şede departe. D-voastră sunteţi un om bogat şi nu vă pasă de cîţiva galbeni mai mult, dar eu îmi cîştig viaţa cu alergatul; am nevoi.

— Ce treabă mi-ai făcut ca să-ţi plătesc mai mult?

— Bine, dacă n-am făcut treabă, atunci mă duc.

Şi evreul se îndreptă spre uşă.

— Stăi, Naftulea, nu te supăra, mai na-ţi bani. Te mulţămeşti? Ei, spune-mi acum tot ce s-a întîmplat.

— Ce să-ţi spun? Nu s-a întîmplat nimic, răspunse evreul punînd banii în buzunar. Cucoana Sevastiţa Vereanu s-a supărat că i-aţi trîntit fata la pămînt şi nu vrea să v-o deie. Căutaţi-vă de treabă şi vă duceţi acasă. Pentru ce nu jucaţi mai bine?

— Ieşi afară, jidane, strigă Covrig mînios. Hai, ieşi, şi tu şi Cleopiţa v-aţi înţeles să-mi furaţi banii fără a-mi face treabă.

— Pentru ce vă supăraţi pe mine? Ea nu-i fata mea. Despre mine poţi s-o iei cît îţi place, eu mă uit dacă cineva ştie juca?

— Îţi baţi încă joc de mine, jidane? strigă Covrig apucîndu-l de guler. Am să-ţi rup barba! Dă-mi banii înapoi şi du-te de ia de la Cleopiţa serviciul cel de argint!

— Dacă mi-i rupe barba şi mi-i lua banii, ai să capeţi fata ? răspunse Naftulea cu cel mai mare sînge rece, deşi îl zgîlţiia Covrig în toate părţile. Ce sunt eu vinovat ! Eu mi-am făcut datoria. Mai bine daţi-mi încă ceva pentru batjocura ce-mi faceţi.

Covrig însă îl luă de umeri şi-l aruncă pe uşă afară. Rămas singur, el se preumblă furios prin casă şi o mulţime de gînduri îi trecură prin cap. O întîmplare aşa de neînsemnată să-i nimicească tot planul său cel frumos ! Cînd se mînia asupra Sevastiţei, cînd asupra lui Mihai, pe care îl credea vinovat, căci îşi închipuia că trebuie să fi avut loc un mare consiliu de familie la Vereanu în care să se fi dezbătut chestiunea măritării fetei şi că Mihai, cu mîndria lui, ar fi susţinut că trebuie să se respingă cererea lui Covrig ; cînd îşi întorcea mînia asupra Cleopiţei, care trebuie să-l fi trădat pentru altul, cînd asupra părinţilor lui, care nu-l învăţase a juca, cînd asupra sa însuşi, cînd asupra Luţicăi. Cu cît gîndurile i se grămădeau, cu atît îl apuca un dor de răzbunare şi-i părea rău că nu găseşte chipul cum să-l îndeplinească. Îi veni gîndul să se însoare îndată cu alta, pentru a arăta el şi părinţilor, şi fetei cine este şi să-i facă pe toţi să moară de căinţă. În această stare sufletească îl găsi Neculiu-Rareş, care de mai multe zile nu mai venise să-l vadă. Către acest singur adevărat amic ce-i rămăsese se adresă Covrig pentru a destăinui durerile sufletului său şi a cere sfaturi despre ceea ce trebuia să facă.

— Te plîng, amicul meu, răspunse Rareş, dar pentru ce nu mi-ai spus de mai înainte planurile ce aveai ? De la început eu ţi-aş fi arătat că obiectul ce ţi-ai fost ales nu este demn de amorul unui suflet aşa de nobil cum bate în peptul tău. N-ai văzut cine-i acest tînăr, Mihai Vereanu ? Un om condus numai de interes şi de meschine prejudiţiuri de castă, nu-i un om al poporului care are drept mediu entuziasmul şi drept ţel virtutea ! În van vom căuta în aceste cercuri nobleţă de animă ; numai bani şi vanitate este călăuzul actelor lor.

— Ah ! Bani are şi tata, dar ce folos ! suspina Covrig.

— Prea bine, îi vom întrebuinţa pentru scopuri mai nobile, care îţi vor împăca inima infortunată. Îmi vei da cît va trebui ca să-ţi procur cărţi şi scrieri a căror cetire

te va înălța spre regiuni mărețe, din vîrful cărora vei privi cu compătimire la meschinele acte ale acestor oameni ce își zic aristocrați și care au uzurpat numai fără drept locul și averile care sunt ale poporului și numai ale poporului.

— Ah! Ce cărți, ce am să fac cu cărți; cărți îmi trebuie mie! Eu vream să mă însor, nu să cetesc. Cel mai bine este să iau altă nevastă, ca să le arăt eu!

— Să nu faci un asemenea pas, îl curmă Rareș, care se temea să nu peardă atunci prețioasa amicie a lui Covrig. Să nu cumva să faci aceasta! Ai vrea să te robești unei ființe a cărei inimă nu te încîntă! O! Nicidinioară! Mai bine să-ți întrebuințezi mijloacele adunate cu sudoarea frunții spre scopuri filantropice. Dotează societatea „Ulpia-Traiană“ cu un capital îndestulător pentru a putea realiza mai curînd ideile dătătoare de viață ce urmărește cu neobosită perseveranță în mijlocul atîtor inimici invidioși. Contribuie la crearea de foi literare și politice care să denunțe abuzurile celor puternici și să-i tragă la răspundere înaintea supremului tribunal al opiniunii publice, să lumineze poporul subjugat asupra adevăratelor sale interese, țăranul să știe că el este mai mult decît mizerabilul proprietar care e numai un tiran, că titlurile sale mai vechi au fost numai uzurpate...

— Ba mă ferească Dumnezeu de asemene păcat! răspunse Covrig. Atîta ar mai trebui! Dar eu îți vorbesc de una și dumneata îmi spui de alta.

— Eu vreau să te conduc sub auspiciele mele în templul înțelepciunii, *dans le temple du sage*, cum zice Voltaire, vestitul poet al fraților noștri de peste Rhin, în locașul de eternă verdeață unde te vei simți ușor, felice...

Cu asemene sfaturi filozofice mîngăia Rareș pe Covrig. În fiecare zi amicia îl silea să vie la Covrig în vizită, să dejuneze cu dînsul, să petreacă ziua împreună pe socoteala lui. După cîtva timp aceste petreceri, la care lua parte Calcănfaun și mai mulți alții, goliră punga lui Covrig cu totul, așa încît tatăl său, care-i trimisese bani în mai multe rînduri, acum, aflînd că s-o pus pe benchetuit de dimineață pănă sara cu o mulțime de tovarăși ce ținea pe socoteala sa, refuză să mai împlinească cererile lui Todiriță și-i porunci să vie acasă înapoi. Cu inima

grea, Todiriță se depărtă de oraș și se întoarse la Bortești, spre viața cea obicinuită ce o ducea în societatea părinților săi, viață pe care numai rarele vizite ale subprefectului o varia din vreme în vreme.

În oraș nime nu băgă în seamă depărtarea lui Covrig. Chiar la Balur nu se mai pomeni de dînsul, ca și cum nu ar fi făcut parte din adunările ce aveau loc în fiecare joie. Nici doamna Barabez cu Melania nu mai veneau de cînd aceasta se logodise. Chiar Melini nu se mai arătase decît o singură dată pe cîteva oare. Mai mult se simțea lipsa Anei ce plecase a doua zi de balul lui Dorneanu. În curînd însă nici de Ana nu se mai vorbi și petrecerile urmară mersul lor. Adela era tot mai veselă și domnea ca o regină în acest cerc, în care acum, nemaiîmpărțind cu nime strălucirea, forma punctul de mijloc al interesului tuturora. Soloiu se arăta foarte prevenitor și amabil cu Vereanu de cînd știa că acesta se bate la duel, dar se amesteca mai puțin în jocuri, așa încît nu era așa supărăcios ca înainte pentru tinerime. Astfel Adela și cu Mihai aveau ocaziuni îndestule a se întreținea nesupărați oare îndelungate. Și se părea că cei mai bătrîni căutau prin toate chipurile să le înlesnească aceasta.

Convorbirea ei puțin sentimentală, în idei inconsecventă, superficială, dar plină de spirit și de-a pururea veselă, forma un contrast mare cu seriozitatea ce punea Mihai în dezvoltarea oricărei idei și în însemnătatea ce da el oricărei simțiri adevărate, deși adeseori opiniunile lui serveau de țel al ironiei Adelei. Însă tocmai această deosebire avea pentru Mihai un farmec nespus și, deși cîteodată îl necăjea ironia ei, totuși se întorcea din nou spre dînsa cu aceleași idei, spre a convinge o ființă ce-i părea altfel atît de perfectă. Căci dacă o iubise de la început, acum începu a se convinge de adîncimea simțirii sale.Nesfîrșit gîndul lui era la dînsa și, departe de a se distrage din reveria ce-l cuprindea, el simțea o dulce plăcere de a lăsa închipuirea în nesupărare să-și ridice fantasticele ei clădiri. Ah, momentul în care începe a se arăta cel întăi amor este unul din cele mai frumoase în viață! Farmecul este atît de nou, necunoscut și surprinzător, încît atunci nime nu gîndește că această simțire poate să se prefacă vreodată într-un izvor de durere. Întîlnirile

sale cu Adela erau acum momentele cele mai însemnate pentru dînsul ; în fața lor toate celelalte îi părea lucruri secundare. Datoria lui de judecător, studiile sale private, chiar raportul cu familia sa se arătau pentru dînsul mai ușoare ; a le negriji îi părea lucru natural, căci inima îi vorbea totdeauna de altceva și pe lîngă glasul inimii acel al minții amuțește. Cu aceasta însă se stinse și amintirea : Lucreția, Ana îi dispăruse din memorie, iar de Miss Mary nu gîndise niciodată că ea poate simți pentru dînsul. Prezentul minunat și visul unui viitor nehotărît, dar încîntător îl preocupa singur. Cu toate aceste, nu cuteza să se declare Adelei. Numai din focul ochilor săi, din serioasa expresiune a feții și, mai presus de toate, din instinctul ce spune femeiei că este iubită, Adela îl înțelesese. De-aceea convorbirile lor devineau din ce în ce mai serioase, chiar cîteodată se perdeau pe nesimțite în tăcere adîncă.

Însă o natură ca acea [a] lui Mihai nu putu să ție ascunsă în sine o pasiune care din ce în ce devenea mai puternică. El simțea trebuința de a împărtăși cuiva ceea ce se petrece în inima lui, căci precum durerea are nevoie de mîngăierea altuia pentru a fi alinată, astfel și fericirea vrea să se comunice. Cui însă să destăinuiască inima sa ? Aici el nu avea nici un amic. Lui Henri Beaudieu, care se afla încă în Roma și cu care întreținea o corespondență regulată, îi scrisese totul ; însă Henri era departe ; răspunsul la o scrisoare vine tîrziu și apoi el nu avea nevoie de cineva care să-i răspundă, ci de unul care să-l asculte. De-aceea el căută un confident din apropierea sa. De părinți se ferea ; Luțica îi părea prea copilă. Singura persoană către care găsi să se adreseze era Miss Mary, de a cărei simpatie credea că se bucură. Mihai dar căută din nou societatea ei și cu încetul îi descoperi ceea ce se petrece în el. Cine ar putea descrie durerea tinerii engleze ! A iubi și a nu fi iubită încă nu era de ajuns pentru dînsa ; ea trebuia să audă din însăși gura iubitului că acesta iubește pe alta, să se convingă cît de mult el poate iubi, să o chinuiască gîndul că ea ar fi putut să se bucure de întregul acest amor dacă soarta ar fi voit-o, să se prefacă în prezența lui și, cu o abnegare nemărginită, să tacă, să sufere și să plîngă.

CAPITOLUL XVI

Henri Beaudieu către Mihai Vereanu

Scrisorile tale din urmă nu seamănă cu cele ce-mi scriai mai înainte. Veselia dispare din ce în ce din ele şi reflecţiuni serioase o înlocuiesc. Deşi nu mi-o spui, cred a vedea că ceva însemnat s-a petrecut în tine şi din toate trebuie să presupun că numai amorul e cauza acestei schimbări. Dar cine este femeia care te inspiră şi te preocupă ? Să fie una din acele două fete pe care mi le-ai descris cu colori atît de vii ? Una, pe care ai numit-o Adela, o văd descrisă ca o persoană frumoasă, veselă, plăcută, cu spirit ; de cealaltă, Ana, mi-ai zis că-i frumoasă, sentimentală, serioasă, învăţată. Pe care din aceste două să aleg pentru iubitul meu amic ? Dacă e greu a judeca de aproape caracterul omenesc prin acest înveliş nepătruns ce numim fizionomie şi care ne înşală atît de des, cu cît e mai greu a se pronunţa din depărtare, cînd trebuie închipuirea singură să depingă imaginile ? Dar pentru ce mă întreb pe cine să-ţi aleg eu, cînd din părtinirea ta pentru cea dintăi, care răzbate în fiecare frază, văd că nu ai aşteptat sfaturile mele ! Nu ştiu însă pentru ce, eu aş fi dorit să-ţi placă Ana mai mult. Îmi pare că caracterul acesteia este mai potrivit cu natura ta, iar înrîuririi amorului, care niciodată nu chibzuieşte, datorim adeseori dezamăgirile cele mai dureroase. Cu toate aceste eu poate mă înşăl şi aceasta este numai o presupunere fără temei, căci de aici nimic nu pot cunoaşte. Scrie-mi însă, scrie-mi des şi mult. Scrisorile tale îmi aduc din nou aminte de timpul fericit ce am petrecut împreună, îmi vorbesc iarăşi de tine, iubitul meu Mihai, îmi reaprind dorinţa de a te vedea şi mă distrag de la gînduri serioase şi triste care mă apasă. Căci şi în viaţa mea pare a se pregăti o prefacere însemnată ; o simt cum se simte în aer o furtună ce are să vie. Scrisorile miresei mele sunt de cîtva timp mai scurte şi mai rare. În zadar maică-mea mă aşteaptă cu nerăbdare pentru a săvîrşi unirea noastră ; eu văd că Sofia îşi depărtează gîndul de la mine. Pentru

ce îmi scrie mai puţin, pentru ce mai rar şi pentru ce, cînd vorbeşte de raporturile noastre, se simte că prin toate chipurile ar voi să se arate iubitoare către mine, însă că nu poate ? Simţirea nu se poate simula ; cînd nu este, orice osteneală ne-am da s-o arătăm, răceala sufletului străbate pintre fapte. Poate că altul îi va fi ieşit în cale, spre care se întoarce inima ei, şi ea caută să alunge această simţire din dragoste şi recunoştinţă către mama noastră. Dacă-i aşa, nimic nu mă va împiedica să-i dau cuvîntul înapoi şi voi izbuti a face pe maica-mea să înţeleagă că aşa este mai bine. Pentru aceasta însă trebuie să mă duc şi să văd. La primăvară dar, părăsind Roma, mă voi întoarce în patria mea. Păn-atunci însă voi urma studiele, de care sunt mulţămit şi de care te-ai bucura şi tu dacă ai fi urmărit progresele ce am făcut. Abia aici am văzut că eram destinat a fi artist. Operele nemuritoare ce pot admira în linişte mi-au deschis orizontul închipuirii şi lucrez cu o nouă lumină ce simt că luceşte în mine. Dar destul, faptele, nu vorbele trebuie să dovedească aceasta.

Ana Mirie către Adela Balur

Cît de neregulat, cît de scurt răspunzi tu la scrisorile mele ! Abia cîteva rînduri ce-mi vin din cînd în cînd îmi vestesc că părinţii noştri (căci iubirea şi recunoştinţa mea pentru ei îmi învoiesc a-i numi aşa) sunt sănătoşi şi că tu, iubita mea Adelă, gîndeşti cîteodată la mine. Dar despre cele ce te întreb, nici un cuvînt ! Ah ! Se vede bine că inima ta e liberă, că nimic nu o apasă ; că gîndul tău nu se întoarce, ca al meu, iarăşi şi iarăşi, în jurul aceleiaşi imagini. Dacă şi tu ai fi chinuită de simţirea ce a străbătut sufletul meu, cum ar fi atunci scrisorile tale altfel : numai atunci m-ai înţelege şi ai pătrunde în fundul inimei mele. Dar tu eşti liniştită, tu petreci în societăţi vesele, îl vezi adeseori, vorbeşti cu dînsul şi nu ştii ce este singurătatea şi depărtarea ! O, exilul e cea mai mare pedeapsă ce s-a putut scorni ! Nu este chin mai greu decît a nu şti nimic de acel ce iubeşti, a fi în îndoială dacă el se apropie ori se depărtează mai mult de inima

ta. Eu însă nu pot afla nimic dacă tu nu te înduri de mine și nu-mi scrii, căci nimărui afară de tine nu am destăinuit ce se petrece în inima mea : *chiar lui, nu!* Pentru ce l-aș fi lăsat să vadă cît de mult îl iubesc ? Dacă și în inima lui ar fi pătruns amorul, atunci el de la sine ar fi gîcit-o, iar de nu, atunci nu-mi mai rămîne... însă departe de mine această idee grozavă ! Nu poate omul să fie născut pentru atîta durere și ar fi nedrept de a acuza dumnezeirea că ne-ar fi creat numai pentru a suferi. Cîteodată îmi vin asemenea idei negre, însă eu le alung departe, căci mă conving că numai izolarea și grozava depărtare mi le produce. Dacă aș fi lîngă tine, dacă l-aș vedea, asemenea gînduri nici ar putea să-mi vie. Dar aici, departe de dînsul, de tine, de voi, găsindu-mă în societatea unei singure femei, ce-i drept bună în suflet, dar bătrînă și bolnavă, avînd dinaintea ochilor numai omătul care se întinde peste grădini și cîmpii și unde nimic nu trăiește decît păsărelele care ciripesc pe crengile uscate și caută hrană, cum să nu fiu cuprinsă de ideile cele mai triste în această uniformitate a vieții și a naturii ? Ceea ce mă mîngăie este muzica. De dimineață pîn-în sară repetez sonatele și concertele ce știu că-i plac. Îmi închipuiesc că mă pregătesc a le cînta lui și, inspirată de această idee, le executez ca o artistă. Cîteodată mintea mi se perde cu totul, îmi pare că îl știu lîngă mine și că mă ascultă cu mulțămire. Atunci, chiar cînd sfîrșesc a cînta nu-mi vine a întoarce capul, pentru a nu mă încredința că el lipsește și că totul a fost numai o nălucire ! Ah ! Unde e vremea cînd ședea lîngă mine la clavir și asculta cu espresiunea sa cea serioasă și gînditoare care-i șade așa de bine ? Gîndul meu se întunecă, în aceeași vreme îmi pare că ani îndelungați au trecut de-atunci și totodată că nu ar fi mai mult decît o zi ! Atunci îl văd intrînd cu mine în lungi convorbiri și știi ce plăcere este a-l asculta, cît de serios el vorbește de tot ce-i mare în lume, ce preț pune el pe artă și ce însemnătate încuviințează simțirii. Și toate aceste oare petrecute cu mine nu ar fi însemnat nimic ? Pentru ce atunci îmi căuta societatea cu atîta plăcere ? Nu poate fi aceasta urmarea nepăsării ; este o fibră comună care răsună în același timp la amîndoi. Aceasta trebuie să fie așa — căci vezi, nu

numai inima mi-o zice, inima de care se spune că e înşălătoare, ci mi-o zice judecata, cînd stau şi combinez toate cele petrecute între noi. Combinez toate, căci de toate îmi aduc aminte, de fiecare cuvînt rostit, chiar de fiecare gest, de fiecare mişcare şi toate împreună mă conving că el nu poate fi nepăsător. Dar de atunci nu s-a schimbat nimic ? Au rămas toate cum le-am lăsat ? O, scrie-mi, căci îl iubesc ! Cînd zic acest cuvînt, Adelă, zic taina mea cea mai mare, visul nopţii, gîndul vecinic al zilei întregi, singura aspirare a sufletului meu. Cînd îmi închipuiesc cîteodată viitorul şi-mi deping viaţa cît de frumoasă va fi în unire cu dînsul, sunt cea mai fericită din femei şi cu nimene nu aş voi să schimb soarta mea ; pentru ce grija trebuie să mă surprindă, să-mi aducă tristeţă şi durere ? Ah ! Poate că ţie toate ce-ţi spun îţi par enigme, dar eu singură nu mă mai înţeleg, sunt aşa de schimbată, îmi pare că nu mai sunt cine eram înainte şi că un alt suflet dă viaţă fiinţei mele, dar cu toate aceste acum abia trăiesc, acum abia recunosc preţul vieţii şi binecuvîntez soarta ce mi-a dat o inimă aşa de simţitoare ! Te sărut de mii de ori ; petrece veselă şi fii fericită, dar printre petreceri găseşte un moment liber pentru mine, scrie-mi ce ţi-a spus, ce aţi vorbit, scrie-mi tot. Adă convorbirea asupra mea şi spune-mi atunci ce-ţi va fi zis. O, dacă mi-ai spune numai un cuvînt ce îl doresc, nu te invidiez pentru petrecerile tale şi mă împac cu singurătatea mea !

Mihai Vereanu către Henri Beaudieu

Te plîng, amicul meu, dacă ceea ce gîndeşti despre Sofia e adevărat. Trebuie să fie dureros de a vedea zdrobit deodată planul de fericire ce amorul îşi formase. Acum văd că pe acesta şi numai pe acesta se întemeiază fericirea noastră. Cu cît mai mult gîndesc, cu atît mai mult mă conving, căci văd ce preţ are amorul. El singur ne inspiră, el singur face viaţă poetică. Păn-acum nu ştiam ce este ; îl întrevedeam numai în mod vag faţă cu femeile de care m-am apropiat, dar acum *ştiu* ce este ; îl *simt* şi de-atunci văd că sunt bărbat şi că timpul fără

valoare a adolescenţii a trecut. Nu-ţi spun care este femeia ce iubesc, căci tu o ştii. Cu pătrunderea adîncă a spiritului tău, ce am admirat aşa de des, ai înţeles cine mă putea inspira pe mine. Numai ea, numai Adela era destinată a mă ridica spre o sferă mai înaltă de pe pămîntul unde mă tîrîiam păn-acum. Dar te greşeşti socotind că Ana era mai potrivită pentru natura mea.
Ea este frumoasă, învăţată, are toate calităţile afară de una, care nu ştiu cum să o numesc ; ea te face să o admiri, dar te lasă rece. Cu totul altfel e Adela ! Unii zic — şi poate să fie aşa — că ea nu ar fi aşa de frumoasă, dar aceasta numai gustul o hotărăşte şi nu se poate judeca după teorii generale ; poate că Adela a cetit şi a învăţat mai puţin, dar ce nevoie este cînd natura îndeplineşte de la sine aceste mici lipse ale creşterii ! Şi chiar sunt aceste lipse ? Vecinica cetire perde mai mult originalitatea spiritului decît o dezvoltă. Ce are nevoie o femeie superioară de învăţătura cărţilor, cînd în instinctul ei găseşte un izvor mult mai bogat de învăţătură ? Apoi spiritul cel viu ce se reflectează în ochii ei aprinşi, bunătatea inimii sale ce se arată în blînda ei zîmbire şi, mai presus de toate, acel nu ştiu ce care face de îţi saltă inima cînd priveşte la tine ? Poţi să mă fericeşti, iubite Henri, căci ceea ce visasem, idealul ce-mi formasem în închipuire, desemnat numai cu margini slabe şi palide, acum îl văd dinaintea ochilor aşa precum îl zugrăvisem. Ce zic ? De mii de ori mai frumos şi mai perfect ! Cînd stau singur şi las gîndul meu să-şi desemneze faţa ei aşa de frumoasă precum este, cîteodată văd cum se preface pe nesimţite într-un chip de înger care în lung vestmînt alb se coboară înspre mine din ceruri şi, plutind asupra capului meu, îmi zîmbeşte dulce şi mă protege de orice gînd rău ! Atunci simţ cîteodată cum o lacrimă curge încet pe faţa mea şi sunt omul cel mai fericit. Dar, voi fi fericit, căci şi ea mă va iubi, mă iubeşte ! Tresărirea ei cînd mă vede pe neaşteptate, distracţiunea cînd vorbeşte cu mine, suspinele cele ascunse ce scoate cîteodată, melancolia ce de o vreme încoace se zugrăveşte pe faţa ei — toate mi-o dezvălesc şi noi ne înţelegem fără a ne fi spus încă nimic. Dar mai mult n-am să pot trăi aşa. Cuvîntul suprem *voiesc, trebuie* să-l spun ! Îngrijirea ce

m-a oprit totdeauna cînd îmi propusesem a-i descoperi secretul inimii mele trebuie să dispară, curajul ce l-am avut în alte momente ale vieţii nu-mi va lipsi nici astădată. Îi voi declara amorul meu, voi primi răspunsul dorit şi voi fi omul cel mai fericit ! Şi tu atunci trebuie să vii pe aici, iubitul meu Henri ; dacă este drept că proiectele tale de viitor sunt nimicite şi că soarta, dîndu-mi mie, ţi-a răpit ţie cel mai mare bun al vieţii, atunci părăseşte, cel puţin pentru un timp, mijlocul în care trăieşti. Vino de mă vezi aici şi mîngăie-te cu fericirea ce-i vedea că gustă amicul tău. În scrisoarea mea viitoare vei afla ce s-a petrecut ; vei afla că pustiiul de care îmi zicea o vrăjitoare şi despre care ţi-am vorbit a fost viaţa mea de păn-acum şi că diamantul ascuns tuturora mie mi-a fost dat a-l găsi şi a-l lua.

Adela Balur către Ana Mirie

Te tînguieşti şi mă mustri, iubita mea soră, că scrisorile mele sunt scurte şi cuprinsul lor neînsemnat. Dar ce ţi-aş mai putea scrie de pe la noi ? Părinţii noştri sunt sănătoşi şi eu iarăşi şi în toate zilele vorbim de tine. Tata gîndeşte cu bucurie că mătuşa ta te va face moştenitoare şi că vei fi bogată, de unde nici nu te aşteptai, pe cînd eu, precum ştii, nu voi avea niciodată avere. Averea însă, pe cit aud şi văd, joacă un rol aşa de însemnat, încît de la dînsa pare a atîrna fericirea, mai cu samă a femeilor, căci bărbaţii se uită mai mult dacă mireasa lor va fi bine înzestrată. Dar şi pentru noi este oare o fericire de a se mărita, pentru a nu avea nici trăsură, nici toalete şi poate nici măcar cele trebuitoare şi a suferi lipsă ! Crezi oare că Melini, care de trei zile este însurat, nu ar fi preferit să te ieie pe tine în locul Melaniei, care e şi proastă, pe lîngă că nu-i frumoasă ? Înainte de nuntă l-am văzut de cîteva ori şi îmi părea trist, căci acum, aflînd că soarta s-a schimbat pentru tine, el poate se căieşte că n-a aşteptat. La noi tot se adună joile, deşi mai puţin. Soloiu vine regulat şi tot mai aduce bomboane ; ai zice că bătrînul gîndeşte serios să mă ieie, atît e de amabil cu mine şi mai ales cu mama. Dar mai bine ră-

mîn fată mare decît să fiu soţia aşa unui... Şi d. Vereanu vine încă pe la noi, dar acum e mai puţin vesel şi vorbeşte mai puţin, încît n-am putut niciodată să aduc convorbirea asupra obiectului de care mi-ai scris. Mai dăunăzi s-a propus să jucăm împreună o comedie, adică un proverb unde sunt numai două persoane, însă mi-e foarte frică să joc înaintea publicului. Covrig se zice că ar fi cerut pe Luţica Vereanu şi că ar fi fost refuzat. Părinţii lui Mihai sunt foarte mîndri ; ai zece că se cobor din cine ştie ce familie princiară. Dar Covrig, deşi foarte bogat, este foarte prost şi neînvăţat. Apoi e şi cam greu a se hotărî cineva să se cheme doamna Covrig. Baluri acum nu mai sunt.. Doamna Dorneanu nu vrea să mai deie. Cleopiţa Zuznea zicea odată încet către mama că Dorneanca e geloasă de d. Denescu, fiindcă acesta juca prea mult cu fata lui Vereanu : eram în odaia de alăturea şi am auzit fără ca să vreau. Se vede că în tot carnavalul numai mici serate au să mai fie. Prin urmare, nu pierzi aşa de mult prin lipsa ta. Am să-ţi mai scriu cum se va petrece ceva interesant. Te sărut de o mie de ori şi doresc să te revăd cît mai curînd.

CAPITOLUL XVII

Carnavalul era pe sfîrşite cînd, după ideea Adelei, se luase hotărîrea în societatea lui Balur de a se da o mică reprezentare teatrală. Însă după mai multe combinări, nici o piesă mai mare nu se putu întocmi, fie din greutatea executării, fie din puţina bunăvoinţă a persoanelor ce trebuiau să-şi împartă rolurile, aşa încît la urmă planul se reduse la o comedioară în formă de dialog, a căror actori trebuiau să fie Adela şi Mihai. Adela avea să joace rolul unei tinere văduve capricioase care, încredinţată de amorul unui bărbat sentimental şi pasionat, îşi făcea o crudă plăcere a-l ţine într-o necurmată îndoială

despre amorul ei, făcîndu-l să spereze, până cînd amorezul, sătul de acest joc, se hotărăşte a o părăsi. Văzînd că această hotărîre este serioasă, văduva se căieşte deodată de purtarea ei, sentimentul o învinge ; ea găseşte un pretext pentru a-l face să vie înapoi şi, în scena finală, îi arată că l-a iubit totdeauna şi totul se sfîrşeşte prin împăcare şi cununie. La mijlocul postului mai multă lume avea să fie invitată la Balur pentru o serată fără joc şi, la un moment oportun, salonul avea să se schimbe în scenă şi piesa avea să se joace fără altă pregătire, aşa încît surprinderea să producă societăţii mai multă plăcere.

Cînd Adela şi Mihai îşi ştiură rolurile, ei începură a le repeta împreună. Ce ocaziune minunată pentru Mihai de a se întîlni des cu iubita lui şi de a fi singur cu dînsa ! Adese, în mijlocul recitării rolului, Mihai se oprea şi vorbea altele, încît amîndoi uitau pentru ce s-au retras în o cameră singuratică şi urma între ei un dialog mai interesant decît acel ce învăţase pe dinafară. Cînd însă aceste ameninţau a deveni prea expresive, Adela le întrerupea. Tot ea îşi aducea întâi aminte că uitase mîna ei în a lui şi cerea atunci grabnic să urmeze repetiţia, lucru la care Mihai trebuia să se plece, deşi cu un suspin de părere de rău.

— Comedia aceasta învaţă, zise într-un rînd Mihai, că e mai bine să ascunzi amorul decît să-l descoperi. Tînăra văduvă a cărui rol jucaţi nu ar necăji atîta pe bietul om ce o iubeşte dacă el nu ar fi avut imprudenţa să-i declare amorul. Să fie oare aşa şi în viaţa reală, omul care iubeşte să caute a ascunde simţirile sale, să-şi înăduşe planul care în tot momentul vrea să-l trădeze, să sufere în tăcere de frica unei suferinţi mai mari ?

— Sunt prea inexperimentată pentru a avea părerea mea asupra acestui punct. Socot însă că autorul a ştiut ce scrie şi că sunt cazuri unde lucrurile poate se petrec precum zice el.

— Aş voi să ştiu dacă este bine să se urmeze aşa întotdeauna. Autorul a luat poate un caz excepţional şi rar. Ce sfat aţi da acelui care iubeşte, care iubeşte de mult, din momentul întâi cînd a văzut ? Trebuie el să tacă sau îi este iertat de a descoperi odată secretul său,

de a scoate comoara ascunsă în pieptul său la lumina zilei ?

— Nu știu ce ar trebui să facă, răspunse Adela plecînd ochii la pămînt.

— De mult, zise Mihai, mă necăjește această întrebare și nu sunt în stare a o dezlega singur. O ! Dacă ați voi să vorbiți, să-mi spuneți ce trebuie să fac... atunci, urmă el, luîndu-i mîna, toate gîndurile cele ascunse le-aș depinge atît de frumoase și încîntătoare precum le-am avut singur și ați vedea o lume minunată ce e gata să primească în ea pe cei care se iubesc, cum primește raiul pe aleșii săi.

— Ce era să facă tînăra văduvă, zise Adela, păzindu-se de a luneca pe povîrnișul unde ajunsese Mihai, trebuia de la început să-i zică și ea că-l iubește ? Nu vedeți că în momentul despărțirii și ea i se descoperă lui ? Poate că dacă s-ar fi grăbit a veni înaintea dorințelor lui, el ar fi jucat rolul ce joacă ea și lucrurile nu ar fi avut un sfîrșit așa de bun.

— Vrea să zică, întîmpină Mihai cu tristeță, găsiți că e bine să se despartă acei care se iubesc ?

După o pauză în care el îi lăsase mîna, Adela îl întrebă de ce este trist și pe gînduri.

— Voi să plec, zise el ; am să părăsesc orașul cîtăva vreme pentru a mă acufunda în singurătate.

— Nu mi-ați zis nimic despre aceasta pân-acum.

— Chiar acum mi-a venit și ideea.

— Cele ce ziceam adinioarea se raportau la persoanele din comedie. Poate să aibă un fond adevărat cîteodată, însă autorul le exagerează pentru a face piesa lui mai interesantă. În realitate lucrurile s-or fi petrecînd altfel. Femeia capricioasă s-ar fi plecînd mai grabnic dorințelor lui și împăcarea finală nu s-ar prelungi așa de mult.

— Nu înțeleg prelungirea nicidecum. De ce să se supuie cineva de bunăvoie la o asemenea tortură pentru un timp, numai ca mai în urmă fructele culese să pară și mai dulci ? A se juca cu simțirea sa este a nu iubi. Acel care arde de amor nu-l poate stinge și aprinde după voie. El nu are un moment în care imaginea iubitei să nu-l încînte, în care, cînd e singur, să nu spuie aces-

tei imagini cît de nesfîrşit o iubeşte. Numai cînd e faţă cu dînsa, ochirile ei reci îi ridică curajul şi el e silit să tacă.

— Cine-l sileşte ? adăugi Adela încet, cu ochii la pămînt. El singur trebuie să simtă cînd a venit momentul.

— Aşadar, răspunse Mihai cu foc, aşadar el ar putea indrăzni să spuie în sfîrşit cuvîntul ce are vecinic pe buzele sale ; el nu ar avea teamă de un răspuns nepăsător. O ! Dacă este aşa, Adelă...

— Timpul trece, zise aceasta, respingînd încet braţul lui Mihai care voia să cuprindă talia ei, şi trebuie să sfîrşim repetiţia căci dincolo se miră de zăbava noastră.

Asemenea convorbiri se repetară de mai multe ori şi, întotdeauna cînd Mihai voia să-i declare amorul său, ea curma de îndată obiectul conversării. Cîteodată îl necăjea, zicîndu-i că ştie prea bine cine-i ocupă gîndirile : că ar fi luat seama de tristeţa lui Mihai de cînd plecase Ana şi îl silea astfel să-i mărturisească ei că Ana nu i-a făcut niciodată altă impresiune decît acea a unei femei plăcute şi că altfel trebuia să fie femeia ce îl va inspira pe dînsul. Apoi îi plăcea să audă din gura lui descrierea tuturor calităţilor acelei ce va trebui să iubească el şi era încîntată de a se recunoaşte în această descriere.

În sara reprezentării, invitaţii, după ce fusese primiţi într-un salon mai mic, fură înştiinţaţi despre surprinderea ce li se gătise şi, cînd piesa avea să înceapă, ei trecură în salonul cel mare destinat pentru teatru. Afişe mici scrise de mînă îi înştiinţase ce comedie era să fie jucată şi care erau actorii ; un paravan ce ascundea o parte a salonului despărţea scena de public şi o uvertură executată de Adela după paravan dădu semnalul începerii. După aceasta paravanul se despărţi în două şi Adela, într-o frumoasă toaletă, se văzu cu o carte în mînă şezînd pe o canapea. Aplauzurile ce răsplătise pe nevăzuta executoare a uverturii încurajase pe Adela, aşa încît de la început vorbele şi mişcările ei nu arătară nici o sfială ; pe Mihai iarăşi succesul cu care începuse iubita lui îl inspirase şi el păru pe scenă cu siguranţa unui

vechi actor. Adela făcea aşa de bine pe văduva şireată, ironică, Mihai era aşa în rolul său reprezentînd pe omul pasionat pe care iubita îl chinuieşte, încît era o deplină armonie în jocul lor. Publicul, din ce în ce mai încîntat, manifesta mulţămirea prin dese şi lungi aplauzuri, iar în scena în care Mihai vine să ia ziua-bună de la iubita lui, hotărît de-a o părăsi pentru totdeauna şi de-a renunţa la fericirea ce sperase, glasul său era slab şi tremurător, faţa lui îngălbenise şi ultimul *adio* îi zise cu un ton care rupea inima. Cînd ieşi de pe scenă, tăcerea adîncă ce domnise se sparse deodată în aplauzuri nesfîrşite, care întrerupseră spectacolul cîteva minute. La sfîrşitul piesei, cînd, după împăcare, Mihai trebuia să cadă la genunchile iubitei, el se uită într-atîta încît îi sărută amîndouă mînile adeseori! Însă afară de cîteva bătrîne, între care Cleopiţa Zuznea, mai întreg publicul îi iertă această licenţă pentru plăcerea ce le procurase şi cu vuitoare bravo îi rechemară de mai multe ori.

Mihai era într-o mişcare grozavă. Singur cu iubita lui, în camera în care se retrăsese după sfîrşitul piesei, el nu se putu opri mai mult, ci, aprins de o subită pornire de amor, el căzu la genuchile ei, îi zise cu un glas care ieşea din adîncul inimei sale :

— Te iubesc, Adelă, te iubesc, nu pot să tac mai mult. Spune-mi cuvîntul dorit şi fă-mă cel mai fericit din oameni.

— Ridică-te, pentru Dumnezeu, ridică-te !

— O ! Spune-mi, spune-mi dacă mă iubeşti şi tu, o rugă Mihai.

— Dar, te iubesc, răspunse Adela cu mişcare, întinzîndu-i mînele.

Mihai se ridică, o trase la peptul său şi buzele lor se împreunară într-o fierbinte sărutare. Îndată însă Adela se descleştă din braţele lui şi fugi, pe cînd Mihai, a cărui inimă bătea cu putere, se lăsă să cadă pe o canapea şi îşi acoperi ochii cu mînele, ca şi cum ar fi vrut să împiedice obiectele exterioare de a-i alunga imaginea dulce ce-i fărmeca închipuirea.

CAPITOLUL XVIII

Henri Beaudieu către Mihai Vereanu

Evenimente mari și triste m-au împiedicat de mai multe luni de a-ți răspunde. A doua zi după ce ți-am trimes ultima mea scrisoare, primii înștiințare din partea Sofiei că muma mea ar fi căzut așa de greu bolnavă, încît starea ei dă loc la cea mai mare îngrijire și că ar trebui să plec la moment. De îndată părăsii Roma și, după o cale grabnică și necurmată, ajunsei acasă. Dar... prea tîrziu. Două oare mai înainte muma mea murise fără măcar a mai avea mulțămirea de a mă mai revedea. O durere mai mare decît am simțit vreodată mă cuprinse și mai multe zile nu am fost în stare să am un singur gînd care să nu fi fost în raport cu mîhnirea mea. Abia mai tîrziu am putut cerca să mîngăi și pe Sofia care, mai pătrunsă decît mine, plîngea neîncetat și zi și noapte. Cînd o întrebai dacă muma noastră rostise vreo ultimă dorință, ea îmi spuse că cel de pe urmă al ei cuvînt a fost binecuvîntarea unirii noastre. În curînd însă m-am convins că prepusurile de care îți scrisesem erau adevărate : un altul avea inima Sofiei, un tînăr medic care în anul din urmă venea să caute pe bolnava mea mumă. Cînd mă încredințai că amorul ei era împărtășit și că ea avusese norocul de a se întîlni în simțire cu un bărbat demn de dînsa, m-am hotărît a-i da cuvîntul înapoi. Însă Sofia refuză : „Muma noastră a cerut să ne însoțim, îmi zise ea, ca cea de pe urmă dorință, ideea aceasta a fost mîngăierea ei în momentul morții și nu pot, nici vreau să înșăl, pe acea care mi-a fost mai mult decît mamă, în așteptările ei."

Mi-a trebuit multă vreme pentru a o face să-și schimbe acest gînd la care ținea cu o îndărătnicie în adevăr nobilă. Abia cînd am făcut-o să înțeleagă că muma noastră, dacă ar fi știut că ea iubește pe altul, niciodată nu ar fi dorit să ne însoțim ; cînd i-am arătat că unirea aceasta ar fi pentru mine o nenorocire și că trebuie, pentru liniștea mea, să se lepede de ideea că va putea

înăduşi simţirea ei, prin îndeplinirea îndatoririlor de bună soţie către mine, numai atunci am putut-o dezlipi de la hotărîrile ce luase. Îndată însă ce am convins-o, tristeţa grozavă ce o obora dispăru şi avui bucuria a-mi revedea sora — căci numai sentimente frăţeşti am avut întotdeauna pentru dînsa — împăcată cu sine şi avînd iar speranţă în viitor. Atunci ea nu refuză de a împărţi averea mea cu dînsa, căci îmi zicea că voieşte să-mi datorească întreaga ei fericire. Din această cauză nu m-am putut refuza de-a o cununa chiar eu. Însă îndeplinirea acestei datorii a mele va avea loc mai tîrziu, căci, din respect către memoria mumei, Sofia nu vrea să se mărite decît după trecerea mai multor luni. După ce îi voi fi asigurat viitorul ei, voi veni să te văd. Sunt singur acum ; odată cu muma mea m-a părăsit cea de pe urmă rudă. Tu eşti acum acel pe care îl iubesc mai mult şi spre tine mă atrage dorul.

Ana Mirie către Adela Balur

Cum ţi-aş putea descrie starea grozavă în care mă găsesc ! E oare cu putinţă ceea ce am aflat şi sunt eu născută pentru cea mai mare nenorocire ? O doamnă, trecînd pe la moşia mătuşei mele, mi-a spus că Vercanu ar fi înamorat de nu ştiu care fată cu care ar fi să se însoare. La auzul acestei veşti m-a cuprins un fel de vîrtej ; şi de-atunci nu mai ştiu de sunt încă cu mintea întreagă, atîta ştiu, că mă apasă o durere pe care mult nu o voi putea duce. Scrie-mi de este adevărată această veste, pentru ca să se întîmple mai curînd ceea ce este hotărît să fie. Sau mai bine nu-mi scrie, căci moartea ar fi mai dulce decît siguranţa. Ba scrie-mi, scrie-mi adevărul : a se sfîrşi deodată este mai bine decît a muri prin torturele cu care mă omoară, încet dar grozav, îndoiala ce am. Adelă, iubită soră, te jur pe dragostea noastră, pe fericirea la care aspirezi, te jur pe Dumnezeu, scrie-mi adevărul, tot adevărul !

Mihai Vereanu către Henri Beaudieu

O, amicul meu, cîte, cîte s-au petrecut de la cea de pe urmă a mea scrisoare! O schimbare deplină în viața mea, în însuși sufletul meu! *Ea mă iubește!* Mi-a spus-o cu glasul tremurător, cu fața înroșită. De-acum suferință, tristeță nu mai sunt pentru mine — simțesc o fericire mai mult decît omenească, căci pentru puțini soarta se va fi arătînd atît de binevoitoare ca pentru mine. Sunt într-o încîntare... sunt cuprins de un farmec... Diamantul cel ascuns l-am găsit și de-acum nu se va mai despărți de mine, căci cununia trebuie să-mi legitimeze posesiunea lui. Văd că părinții mei, și mai cu seamă maică-mea, nu aprobează alegerea ce am făcut: din dese aluziuni a trebuit să mă conving despre aceasta; însă voi face să-și schimbe părerea; cînd mă va asculta și o va cunoaște mai bine, așa cum o cunosc și pătrund eu, trebuie să înțeleagă că *ea* și numai *ea* este femeia creată pentru mine. Așa de mare este asemănarea plecărilor, gîndurilor, simților noastre, încît oricine ar cugeta trebuie să vadă că eram destinați unul pentru altul și că a ne despărți ar fi cea mai mare crimă ce s-ar putea comite. Și chiar dacă mama mea ar refuza cu îndărătnicie încuviințarea ei, eu voi trece pe deasupra acestei încuviințări; cînd o simțire internă atît de puternică, de instinctivă ne convinge despre ceva, argumente reci, trase din lumea convențională, nu-mi vor tăia drumul. Dar nu vom ajunge păn-acolo, presimt că totul va merge calea regulată spre fericit rezultat. Cu dînsa mă voi retrage din lume și vom gusta împreună frumusețа naturei. Vino și tu, amicul meu, vino curînd de fii al treile între noi. Fericirea amicului tău te va veseli și pe tine și în această atmosferă vei uita durerile ce ai avut. Poate că generozitatea care te-a împins să renunți la jumătatea avutului tău pentru înzestrarea surorei îți va fi înălțat sufletul spre sfere mai liniștite, însă numai aici lîngă mine, în față cu fericirea la care vei fi martur, vei simți deplin marele preț al vieții. Te aștept și sperez că doi vor merge înaintea ta să te primească, căci poate ultima peatră a edificiului fericirii mele o voi pune mai curînd decît credeam. Părinții Adelei, doi bătrîni așa de blînzi și buni,

s-au dus împreună cu dînsa la o vie ce au în depărtarea unui ceas de oraş, pentru a petrece acolo în nesupărare sărbătorile Paştelor, care la noi sunt cele mai însemnate din toate. Acolo mă duc de mai multe ori pe săptămînă să-i văd şi în acest loc retras, unde nici un om supărăcios nu te împiedică, greutăţile de formă se pot mai uşor ridica.

Adela Balur către Ana Mirie

Nu înţeleg nicidecum, scumpa mea soră, tonul cel pasionat al scrisorii tale. Pentru că nu ştiu care doamnă de pe la ţară spune un cuvînt ce ar fi auzit, tu te laşi îndată răpită de desperare? De unde rezultă că este adevărat ceea ce v-a spus acea doamnă? Şi admiţînd că ar fi aşa, trebuie cineva îndată să gîndească la moarte şi la nu mai ştiu ce? Se vede că viaţa ta singuratecă te-a schimbat mult, de eşti într-o stare aşa de nervoasă! Omul cu învăţătură trebuie să ştie a-şi domina pasiunile sale, prin aceasta se deosebeşte de omul cel de rînd. Îţi dau sfatul să pui mai mare temei pe teoriile de care prin multă cetire ai adunat o comoară bogată, căci altfel în viaţă vei suferi mult. Noi suntem la vie de cîtva timp. Am petrecut aici Paştele şi nu ne vom întoarce aşa de curînd în oraş, căci din convorbirile părinţilor mei am simţit că averea lor e foarte zdruncinată, cauză pentru care ei ar dori să mă mărite cît se poate răpede. Dar ei vor să mă mărite nu cu unul ce-mi convine, ci cu unul ce nu pot iubi şi numai eu ştiu cît sufăr. Vezi dar că şi alţii au necazuri. Din cunoscuţii noştri ne-au făcut cîţiva vizite aici. Melini cu femeia lui au fost o dată. Melania e mai plăcută şi pare chiar mai inteligentă de cînd s-a măritat. Şi domnul Vereanu a fost pe la noi. Închipuieşte-ţi că nu se osteneşte viind călare păn-aici. Asemene a venit să ne vadă şi d. Soloiu, însă cu un echipaj foarte frumos. Cel mai des vine însă doamna Zuznea, care are treabă cu mama.

D. Vereanu, spunea această doamnă, nu are încă nici o avere a lui, şi părinţii săi, care ar fi foarte mîndri, nu i-ar da multe mijloace dacă s-ar însura cumva fără în-

voirea lor ; chiar zicea cucoana Cleopiţa că generalul Vereanu, după cît ar fi auzit, ar avea multe datorii şi că lumea va vedea în curînd că averea lui este mult mai mică decît se crede. Ce fericire însă a fi bogată ! Leapădă-ţi gîndurile tale cele negre şi fii fericită că în curînd te aşteaptă avere... Atunci vei putè lua pe cine vei voi, vei putè merge în străinătate ; te vei primbla la băi şi la Paris. Pe mine însă cine ştie ce mă aşteaptă ?

*

La vie la Balur, Mihai Vereanu era totdeauna aşteptat, totdeauna binevenit. Cînd timpul era frumos, toată familia se cobora într-un crîng din apropierea casei şi adeseori prin cărările cele întunecoase el şi Adela perdeau pe ceilalţi din vedere. Cîte avea a-şi spune atunci ! Cîte gînduri le trecuse prin minte în zilele în care nu se văzuse, toate şi le repetau unul altuia şi îşi înfrumuseţau astfel prezentul încă mai mult. Această fericire ţinu mai multe săptămîni, pănă ce pe la sfîrşitul lui april o împrejurare neînsemnată o întrerupse pentr-un timp. Mihai Vereanu fu însărcinat de tribunal a face o împărţeală la una din moşiile lui Dorneanu. Această însărcinare îi era atît de nesuferită, încît se hotărî în sine să se lepede pentru totdeauna de cariera judecătorească. În ajunul plecării sale, el încălecă şi se duse să ieie rămas bun de la iubita lui. Era o sară minunată ; luna plină lucea pe ceruri. Cînd ajunse, el găsi pe Adela singură ; părinţii ei se dusese în oraş şi nu trebuiau să se întoarcă decît tîrziu. Ea însă îl încredinţă că rămăsese avînd presimţirea că va veni el. Crîngul era încîntător, luna străbătea printre copacii care întindeau umbrele lor pe gazoanele de iarbă ; nici o mişcare nu era în aer şi paşii lor răsunau de departe pe cărări. Plecarea lui Mihai întristă pe Adela, care şopti ceva de uitare şi nestatornicie. Mihai îi răspunse cu jurăminte de eternă credinţă, cerînd de la dînsa să-i deie aceleşi încredinţări. Adela însă nu voi să jure.

— Pentru ce cuvinte şi invocări deşerte, zise ea ; inima mea este atît de unită cu a ta încît nu mai e nevoie de lanţul unor cuvinte sacre.

C-da 5623 coala 34

Ochii ei, în care Mihai se uită mult şi adînc, îi împrăştiară orice îngrijire şi numai dulci cuvinte de amor urmară între ei şi goniră ceasurile cu răpejune.

Cine a fost în timpul celui întăi amor singur cu iubita lui pe o lună încîntătoare, nesupărat de oameni, poate singur apreţui farmecul ce simţea Mihai.

CAPITOLUL XIX

De cîţıva ani o jumătate din moşia Cireşica venise doamnei Dorneanu ca moştenire de la un unchi al ei, pe cînd a doua fusese lăsată unui spital. Împărţeala se tot prelungise pănă cînd Dorneanu depărtă pe vechiul său advocat şi, după recomendarea unor prieteni, luă în loc pe Suliminiu, care prin aceasta văzînd începutul carierei sale făcut, lucra cu activitate spre a dobîndi nume şi a-şi înmulţi clientela. După stăruiţele sale, tribunalul grăbise lucrarea şi trimisese pe Vereanu la faţa locului ; iar ca inginer părţile luase pe Melini. La termenul fixat Melini nu sfîrşise de tot ridicarea planului moşiei, aşa încît trebuia să mai aştepte cîteva zile.

Mihai era desperat de a perde astfel timpul său. Gîndul că este departe de iubită îl muncea fără sfîrşit şi acum simţea toată puterea amorului său. Ziua rătăcea singur prin grădină, amintindu-şi toate întîlnirile sale cu Adela şi creînd planuri pentru viitor. Nemulţămit de a nu fi făcut încă ultimul pas, se hotărî de a nu perde o singură zi după întoarcerea sa. Neputînd el avea nici un gînd care nu ar fi fost al iubitei, soţii Dorneanu, Suliminiu, advocatul lor, Vrăbiuţă, administratorul spitalului, şi Denescu, care fusese invitat de amicul său Dorneanu să le facă o vizită, îi erau numai supărăcioşi şi era mulţămit cînd scăpa de societatea lor. Sara, el nu lua parte la jocul de cărţi ce ţinea pe Dorneanu şi Vrăbiuţă păn' noaptea tîrziu şi de cîte ori îi era cu putinţă se

depărta de restul societăţii ce ţinea de vorbă pe d-na Dorneanu. Într-o sară, cum scăpase de acest cerc pentru a se deda numai frumoaselor sale gînduri, Melini îl urmă în grădină şi-l opri.

— Iar singur şi gînditor, îi zise el, tot visuri frumoase de lume şi oameni ?

— Fiecare după natura şi plecarea lui, răspunse Mihai.

— Să şedem şi să vorbim. Banca aceasta sub copaci e foarte îndemănatică. Luna începe a se ridica şi la frumoasa ei lumină o convorbire e mai interesantă.

Mihai suspină şi nu răspunse nimic, căci gîndea la alte convorbiri ce avusese el pe lună în zilele din urmă.

— Am voit să-ţi arăt ceva, îi zise Melini, şi împrejurările se vede că mă favorizează. Vezi un om care se tupilă pe sub copaci pentru a ajunge la partea din stînga a casei ?

— Pare că văd.

— Nu pricepi nimic ? Umbra care se tupilă pe sub copaci, îndreptîndu-se spre partea stîngă a casei, nu e un hoţ, ci iubitul nostru amic Denescu ce se duce la *rendez-vous*. Dacă în primblările tale prin grădină n-ai fi avut ochii tot la lună, ci te-ai fi coborît şi pe pămînt, ai fi luat sama că lîngă una din fereşti este un scăunaş, în aparenţă uitat acolo, dar în realitate pus înadins, pentru a se putea intra cu uşurinţă prin fereastră în camera unde braţe deschise aşteaptă pe fericitul suspinător.

— Nu înţeleg. Vrai să zici că această femeie, cu maniere aşa de alese şi înfăţoşare atît de nobilă, ar merge în rătăcirea ei pănă a-şi uita cele mai înalte datorii ; că Denescu, care pare a fi un om blazat, ar fi în stare să o iubească cu aşa pasiune încît să nu se oprească în faţa moralităţii unei asemenea fapte sau cel puţin în faţa nenorocirii la care se poate expune pe dînsul şi pe dînsa ?

— La vreun amor mare nu cred nici din partea lui, nici din a ei. Însă Denescu e tînăr, elegant, bogat, nu are nici o ocupaţiune alta decît a face vizite damelor cărora le tot vorbeşte de frumuseţa şi graţia lor, încît poate uşor să stîrnească pe una sau alta şi, în adevăr, ce alt scop ar avea ? Cetirea şi scrierea nemaiexercîtîndu-le,

le-a cam uitat de cînd a ieşit din şcoală. Timpul însă trebuie umplut într-un mod oarecare. Pentru ce dar, cînd s-a obosit de cai, trăsuri şi vizite, el nu şi-ar alege femeile drept ocupaţie, care, cît suntem tineri, nu se poate tăgădui că ne fac mare plăcere. Dacă nu ar avea nici măcar o intrigă, bietul Denescu ar muri de urît.

— Ce tristă viaţă! A trăi fără nici o aspirare mai înaltă, numai pentru secele plăceri senzuale şi a căuta să le rafinezi pe cît se poate mai mult pentru a le face încă atrăgătoare, e o ursită demnă de plîns! Unde mai este atunci poezia vieţii?

— Poezia nu este, dar plăcere se poate găsi în ocupare şi cîştig, răspunse Melini. Aşa fac şi eu şi sunt mulţămit cînd fiecare zi îmi aduce răsplata ostenelei. Femeia la gospodărie, bărbatul la muncă.

— Ce departe sunt aceste păreri de ideile ce am eu despre fericirea conjugală...

— Hm, hm, viitorul... dar nu vreau să repetez ceea ce ţi-am mai spus. Gîndesc numai ce fericit ar fi altul dacă ar fi aici în locul nostru, de exemplu Suliminiu.

— Pentru ce? Eu simţesc chiar o neplăcere de a sta mai mult în acest loc şi te las. Nu mă pot împăca cu ideea de a fi martur, chiar fără voie, la o faptă atît de condemnabilă.

— Tocmai asta-i. Suliminiu ar fi foarte mulţămit de această poziţiune şi ar şti minunat să o întoarcă în profitul său.

În acest moment, cum se sculau ei, un om, pe care după cîţiva paşi îl recunoscură a fi însuşi Suliminiu de care vorbise, venea înspre dînşii.

— Am lăsat pe Dorneanu şi Vrăbiuţă la pichet, începu el cu aer misterios, şi după ce am văzut că Denescu nu-i în camera lui, mi-am închipuit că trebuie să fie altundeva... mă înţelegi... de mult îl pîndesc... nu l-aţi văzut trecînd pe aici?

Vereanu îi aruncă o privire de dispreţ şi se duse, iar Melini, urmîndu-l, răspunse în scurt că n-a văzut pe nime.

Acesta însă nu se lăsă înşălat de cuvintele acestuia şi rămase în grădină. După ce, apropiindu-se de casă, observă bine toate ferestrele, se ascunse după un copac

din apropiere. Acolo aşteptă mai bine de un ceas, până cînd la un moment se răpezi deodată spre casă şi apucă de guler pe cineva care pe o fereastră sărise în grădină.

— Stăi, tâlharule! strigă el. Ajutor!

— Nu striga, pentru Dumnezeu, că sunt eu, nu sunt tâlhar. Mă rog, nu striga!

— A! Dumneata eşti, domnule Denescu, ce curios! Nu mă aşteptam a vă vedea sărind pe fereşti.

— Se vede că-ţi năzăresc tot soiul de minuni, răspunse Denescu cu mîndrie. Te voi dezvăţa eu însă de asemenea glume; dacă eşti om de onoare, ceea ce sperez, vom vedea de-ţi este iertat...

— Tonul acesta nu-ţi prea şede bine, răspunse Suliminiu liniştit. Mai bine ai face să vorbeşti cu politeţă, căci nu numai d-ta, ci şi o altă persoană oarecare este în joc şi ştii ce aş putea face dacă aş voi. Mai schimbă-ţi tonul şi ne vom vorbi.

— Ia ascultă-mă, dragă Suliminiu, zise Denescu acum, văzînd că greşise tactica şi luînd-o pe altă cale. Să ne înţelegem ca oameni de lume. Eşti un om prè binecrescut pentru a voi să faci rău unei persoane care îţi voieşte binele, căci ştii foarte bine că nu Dorneanu din capul lui te-a numit advocat pentru treaba asta, ci după stăruinţele amicilor săi şi mai cu samă...

— Şi mai cu samă a cucoanei sale, fie. Să ne înţelegem dar.

Şi luînd braţul lui Denescu ei se acufundară în grădină, vorbind încet împreună.

Cînd se întoarseră în casă şi se despărţiră pentru a merge fiecare în partea sa, ei îşi strînseră mîna ca doi vechi amici.

— Aşadar, ne-am înţeles, zise Denescu. Advocat cu anul, cu onorariu mai mare decît predecesorul şi cinci ani asiguraţi prin contract. Voi stărui şi cred că se va face. Dar tăcere absolută!...

— Voi tăcea. Ba chiar de vei avea trebuinţă de serviciele unui amic, fii încredinţat că nimeni nu-ţi va fi devotat ca mine.

— Ştiu că eşti om sincer şi de cuvînt. Noapte bună, până mîne.

— Noapte bună, amicul meu.

Şi amîndoi îşi strînseră încă o dată mîna cu căldură.

A doua zi Melini sfîrşise planul şi nu mai rămînea decît a se împărţi moşia Cireşica în două părţi egale şi a se trage la sorţi care parte va rămînea proprietatea doamnei Dorneanu şi care va trece asupra a spitalului. Acesta era momentul principal, căci una din părţi avea o valoare mult mai însemnată decît cealaltă şi Dorneanu era foarte îngrijit despre rezultat. Momentul solemn fiind fixat pentru amiazi, el se preumbla neliniştit, schimbîndu-şi tot soiul de gînduri. Suliminiu, care-l căuta de mult, se făcu a-l întîlni din întîmplare şi aduse convorbirea asupra tragerii la sorţi.

— Sunteţi neliniştit, îi zise el ; în adevăr, deosebirea valorii amînduror părţilor de moşie este foarte însemnată. Vina este a răposatului, căci testamentul zice lămurit că sorţii vor hotărî care va avea partea cea mai bună a moşiei, fără a plăti altă despăgubire către cel defavorizat.

— Tocmai pentru aceasta sunt neliniştit. Dacă mi-ar cădea partea cea rea, unde pădurea e pe jumătate tăiată, unde nu-i casă şi grădină, şi chiar calitatea pămîntului este inferioară, îţi spun drept că mai mult necaz decît mulţămire aş avea din moştenirea asta. Toate planurile de înfrumuseţare ce mi-am format trebuie atunci uitate ; trebuie să clădesc o nouă casă, care pe doi ani cel puţin ar consuma venitul moşiii, în sfîrşit aş avea o mulţime de osteneală şi de supărări.

— Aşa este, norocul a să joace aici un mare rol, dar şansele sunt egale şi poate că veţi fi favoritul soartei.

— Şi poate nu, — acest *poate* mă îngrijeşte aşa de grozav.

— Dacă însă am găsi chip de a înlătura *poatele ?* Mă înţelegeţi prè bine : prin mijloace iertate, altfel nici n-aş gîndi. Aici sunt două persoane : una fizică şi alta morală, reprezentată iarăşi prin una fizică cu care se contopeşte, se identifică. Dacă acum această din urmă, pentru un profit al ei de altă natură, d. ex. : bănesc, ar renunţa la sorţi şi ar lua de bunăvoie partea cea mai mică în preţ...

— Dar d-ta nu ştii că am a face cu un spital, cu care nu-i iertat a se învoi ?

— Ba știu prè bine ; ca om de lege o știu mai bine decît d-voastră. Însă pentru a se înlătura greutățile, s-ar putea, prin înțelegere cu d. Vrăbiuță, îndeplini forma sorților, pe cînd între d-voastre totul s-ar hotărî altfel de mai înainte. Judecătorul și ceilalți nu ar trebui să știe nimic despre aceasta ; persoana care ar trage ar trebui să știe *cum* să tragă și totul ar fi isprăvit spre mulțămirea generală. D. Vereanu nu e din cei care presupun asemenea înțelegeri prealabile.

— Dar... oare... Vrăbiuță ?

— Îl voi cerca eu.

— Du-te, iubite amice, du-te, căci timpul trece.

Suliminiu merse la Vrăbiuță, se încuie cu dînsul în cameră și stătu vreo jumătate de oară la vorbă. Asupra principiului ei se înțeleseră în curînd, numai suma ce avea a primi drept despăgubire persoana fizică pe care Suliminiu o identificase ca cea morală, aducea prelungirea după sine : Vrăbiuță cerea o mie de galbeni. Suliminiu propune șese sute plătite la moment. Ei se înțeleseră cu opt sute. Odată ce-și dădură mîna, Suliminiu se coborî la Dorneanu.

— Mai jos de o mie plătită îndată nu vra în nici un chip : zice că deosebirea valorii este foarte mare și că pentru un așa folos suma ce cere ar fi încă neînsemnată.

— Are dreptate, răspunse Dorneanu, care vorbise în această vreme cu soția lui, diferența prețului este cel puțin de șepte ori opt mii de galbeni.

Deschizînd biuroul, el scoase zece rulouri de aur și le dădu lui Suliminiu, care ieși. Pe drum însă, spre camera lui Vrăbiuță, advocatul transportă iute două din rulouri din buzunarul drept în cel stîng, iar celelalte opt le depuse în mîna lui Vrăbiuță, zicîndu-i :

— Dacă voiți să numărați... ?

— Doar suntem oameni de onoare, răspunse Vrăbiuță cu încredere, împingînd cu nepăsare banii într-un saltar și întorcînd cheia pe care o și retrase.

Cînd orologiul mare din salon bătu douăsprezece, Melini sfîrșise de iscălit planul pe care era trasă acum și linia de despărțire.

— Gata, zise el către Vereanu, care îl chema. Am o presimțire că lui Dorneanu îi va cădea partea însemnată

cu litera *A*, asta pe care ne aflăm și care e de o valoare mult mai mare decît acea sub litera *B*.

— Nu se știe, răspunse Vereanu.

— Am eu o presimțire că va fi așa.

În salon, toată societatea fiind adunată, Vereanu luă o pălărie și două hîrtiuțe și însemnă pe una litera *A*, pe a doua *B*.

Suliminiu propuse ca două persoane neinteresate să învîrtească biletele și cele interesate să le tragă. Denescu primi a întoarce biletele și le puse într-o pălărie acoperită cu o batistă. Doamna Dorneanu rugînd cu o zîmbire foarte grațioasă pe Vrăbiuță să tragă împreună cu dînsa, amîndoi vîrîră mînile odată în pălărie și scoaseră cîte un bilet. Doamna Dorneanu trăsese pe acel cu lit. *A*.

— Îmi pare rău că spitalul a avut mai puțin noroc decît mine, zise doamna Dorneanu, aș fi dorit din inimă să fie altfel.

— Așa a voit soarta, cuconiță, răspunse Vrăbiuță, noi trebuie să ne supunem. Doresc să vă fie de bine !

— Vă mulțumesc și promit a nu fi indiferentă către spital. Socot că cu vremea voi îndrepta eu însumi ceea ce a greșit soarta.

Toți felicitară acum pe domnul și doamna Dorneanu. Cînd veni rîndul lui Suliminiu, doamna Dorneanu îi zise :

— Vă mulțămesc pentru serviciele ce ne-ați adus și vă rog să ne faceți plăcerea de a vă considera ca advocatul familiei noastre. Sperez că ocupațiile d-voastre, deși multe, nu vă vor împiedica de a căuta toate afacerile noastre, precum v-ați ocupat cu aceasta. Aștept de la amabilitatea d-voastre că veți primi.

În vreme ce Vereanu îndeplinea cele de pe urmă formalități, un călăreț venit în pripă îi aduse o scrisoare din partea prezidentului tribunalului în care acesta îl invita să plece de-ndată, avînd a lua parte la judecarea unui proces însemnat. Ministrul Justiției trimisese o depeșă confidențială prezidentului, în care își arăta mirarea cum acel proces se trăgănase atît de mult, de vreme ce era atît de clar în natura sa și dreptatea atît de evidentă pentru una din părți. Prezidentul adaugise că din aceste cuvinte ar rezulta că destituirea așteaptă pe ju-

decătorul ce ar hotărî altfel decît ministrul şi nu voia să ieie singur răspunderea asupră-şi.

Vereanu puse scrisoarea în buzunar, furios că asemene lucruri nedemne se pot petrece într-o ţară şi cu gîndul de a se demisiona de-ndată.

El plecă la moment împreună cu Melini, primind amîndoi mulţămirile cele mai vii ale domnului şi doamnei Dorneanu.

Pe drum Melini întrerupse întăi tăcerea.

— Nu ţi-am spus că Dorneanu va avea partea cea bună? Nu ştiu dacă m-au înşălat ochii, dar mi s-a părut că Denescu n-a întors biletele tot într-un fel.

— Cum să fie cu putinţă că acest om, tînăr încă, să se facă instrumentul unui aşa vicleşug? Niciodată nu voi crede!

— Ba eu o cred, căci totul trebuie să fi fost pus la cale de mai înainte prin Suliminiu şi Vrăbiuţă. Aşa combinez eu că s-au petrecut lucrurile.

— Nu-mi lua toate iluziunile despre oameni, căci depeşa asta a unui ministru m-a mîhnit şi descurajat destul.

Melini, luîndu-i hîrtia din mînă, o ceti.

— Îmi pare rău, zise el, că aici şi ministrul nu pare a fi alta decît un instrument, favoarea porneşte mai de sus încă.

— Rea ar fi lumea dacă s-ar compune numai din asemenea indivizi, răspunse Vereanu, ai prinde gustul să nu mai ai a face cu dînsa şi ai preferi să te retragi în singurătate! Noroc însă că nu sunt toţi aşa şi fericit acei care...

Aici tăcu, însă în gîndul său urmă: acel care a întîlnit un înger ce contracumpăneşte mulţimea răilor şi singur înfrumuseţează viaţa. Cu această idee şi cu imaginea pe care o vedea aşa de vie în gînd el se mîngăia; şi nemaisupărat de tovarăşul său, el se acufundă tot mai mult în lumea ideală ce închipuirea lui înferbîntată îşi crea. Dorul revederii îl cuprindea însă din ce în ce mai tare şi îi părea că trăsura abie mişcă din loc. A doua zi, după ce călătorise întreaga noapte, ei văzură în sfîrşit

culmile orașului, la care, după o absență de opt zile, Mihai se uita cu încîntare, ca și cum s-ar întoarce într-un paradis de mult perdut.

CAPITOLUL XX

Ajuns acasă, Mihai nu simți nici o bucurie de a-și revedea familia ; căci în gîndul său nu era loc decît pentru iubită. El se încuia în camera sa pentru a gîndi, nesupărat de nime, la fericirea revederii. Își zugrăvea scena reîntîlnirii cu colorile cele mai frumoase : vedea pe Adela tremurînd de emoțiune la sosirea lui, îi vedea ochii ei frumoși arzînd de plăcere și perzîndu-se în ochii lui ; apoi, singur cu dînsa, mergînd în crîngul verde unde petrecuse oare așa de încîntătoare și spuindu-i toate gîndurile ce avuse, el îi descria durerea ce simțise în timpul absenței, durere alinată de dulcea și zîmbitoarea ei imagine, care nici un moment nu fusese întunecată în gîndul lui. Și ea cîte îi spunea ! Cît suferise în aceste opt zile de despărțire, cît era de fericită de a-l revedea ! În asemenea visuri minunate el petrecu până ce veni sara. Atunci încălecă și alergă spre via lui Balur. Cu cît se apropia, cu atît inima îi bătea mai tare ; iar cînd de departe văzu căsuța cea albă, el se simți cuprins ca de un vîrtej și își opri calul, nemaiputînd înainta în fugă. Poarta însă, ca niciodată înainte, o găsi închisă. Aceasta îl surprinse, căci era tocmai oara la care venea el obicinuit. „Cred ei oare că nu m-am întors încă, deși trebuia să vin de mai multe zile ? Adela poate că nu vrea să vadă pe nime în lipsa mea ?“ Cu acest gînd mîngăietor simțindu-se mai liniștit, el se dădu jos de pe cal și bătu în poartă, întâi încet, căci își zicea că la cel mai mic vuiet trebuia să gîndească iubita că este el și să-i sară înainte, apoi, văzînd cu mirare că nime nu deschide, mai tare și tot mai tare. Cu cît aștepta mai mult, cu atît mirarea se prefăcea în

grijă și grija în spaimă, căci ca un fulger îl lovi ideea că poate o nenorocire s-a întîmplat. În sfîrșit se auziră cîteva șoptiri înlăuntrul curții și o femeie întredeschise puțin poarta, întrebînd cine este.

— Deschide ; spune-mi, ce s-a întîmplat ? îi zise Mihai răpede și cu glas tremurător.

— Nu-i nime acasă. Au ieșit cu toții.

— Nu s-a întîmplat nimic ? Spune îndată și nu mă cruța.

— Ce să se întîmple ? Au ieșit cu toții... s-au dus în oraș.

— Lasă-mă să intru, vreau să aștept.

— Am poruncă a nu primi pe nime. Au să se întoarcă tîrziu.

Cu aceste cuvinte femeia se depărtă, poarta se închise cu zgomot după dînsa și zăvorul se trase zuruind. Vereanu rămase împietrit.

„Ce însemnează aceasta ? gîndi el după o vreme. S-au dus, au poruncit să nu primească pe nimine, ei dar nu gîndeau că pot veni ? Dar pentru ce astă femeie, care totdeauna se uita la mine cu bucurie cînd mă arătam, acum mă privește cu o figură atît de nepăsătoare ? Ce s-a întîmplat în lipsa mea ? Dar sunt nebun, urmă el după o scurtă vreme, în care tot soiul de gînduri îngrijitoare se încrucișase, sunt nebun de a vedea ceva extraordinar în lucrurile cele mai firești. Ei sunt în oraș și se vor întoarce tîrziu ; mîni, ah, abia mîni o voi revedea, dar mîni soarta mea va fi hotărîtă și voi fi fericit !"

El se sui iarăși pe cal și merse încă o dată în jurul casii și în crîngul cel din apropiere, unde revăzu locurile în care se primblase cu dînsa. Ce farmec în revederea lor ! Nu rămăsese crîngul ca însuflețit de cînd amîndoi se umblase pe cărările lui ? Cîte îi ziceau cărările, copacii ! Abia tîrziu, cînd înnoptase, el se hotărî a se despărți de acele locuri iubite. Însă acum nu se întorcea în pripa în care venise. Calul mergea la pas și Mihai își oprea în fiecare minut șiroiul bogat al gîndurilor pentru a se uita dacă nu vede pe cineva viind, căci la toată clipa îi părea că aude vuietul unei trăsuri și inima îi sărea din loc gîndind că trebuie să fie *ea*. Însă totdeauna se înșălase : el nu întîlni pe nime. Ajuns în oraș, el nu luă drumul spre

casa sa, ci merse întâi la acea a lui Balur, unde spera, dacă nu a întrevedea pe Adela, cel puţin a zări vreo lumină la fereastră, care să-i arate că ea se află acolo. Însă şi aici casa era cufundată în întuneric ; poarta era închisă şi nimic nu da cel mai mic semn de viaţă. El se întoarse acasă cu inima grea şi grijile îl schinjuiră multă vreme, până ce somnul îl acoperi cu vălul său alinător. În somn el se văzu cu dînsa la umbră răcoroasă pe un vîrf de munte, de unde curgeau şiroaie limpezi în vale ; ea era îmbrăcată în o haină de peteală aurie care se cobora de la cap de-a lungul frumosului trup, şi parcă el înlătura firele aurie şi o atrăgea încet la peptul său. Atunci se deşteptă. Soarele abia răsărise pe ceruri şi în zadar se mai încercă să prelungească dulcele vis, închizînd ochii. Vesel el se sculă şi aşteptă să se urce soarele mai sus pentru a merge să o vadă, căci pentru nimic în lume nu ar fi putut aştepta sara. Cînd era gata să plece, cineva bătu la uşa lui. Era Victor Melini, care intră cu figura plină de îngrijire.

— Unde te găteşti să mergi de dimineaţă ? începu Melini. Rămîi acasă, căci veşti bune nu vei afla nicăiri.

Mihai se făcu galben la faţă şi se sprijini cu mîna de dosul unei canapele.

— Nu ştiu de ai aflat pân-acum. Însă eu, temîndu-mă că nu ştii nimic, am venit să te văd ca să te opresc de a face poate un pas neprecugetat. Eşti înamorat, am simţit-o de mult, dar ai căzut rău. Unde aşteptai simţire, ai găsit calcul ; ceea ce-ţi părea amor era făţărnicie.

Văzînd că Mihai îl fixa cu ochi grozavi şi rătăciţi, Victor urmă :

— Văd că nu ştii nimic şi că eu cel întâi îţi spun vestea nenorocirii tale. În lipsa noastră soarta amorului tău s-a hotărît. Numai neprevederea unui entuziast putea să nu ia samă că intrigile îl încunjură şi numai delicateţa mea vinovată m-a împiedicat a-ţi împărtăşi observările ce făcusem. De mult Cleopiţa Zuznea, femeia cea uricioasă, căuta să mărite pe Adela cu Soloiu. Ea te-a calomniat acolo multă vreme, a ridicat meritele bătrînului şi ale averii sale până ce a ameţit întreaga familie. În scurt, viind acasă, am găsit acest bilet de invitare la nunta lor, care va avea loc chiar astăzi.

La aceste cuvinte Mihai simţi ca un junghi ascuţit ce-i intră în inimă. Ochii săi se deschiseră mai mari încă, buzele sale se mişcau ca şi cum ar fi voit să zică ceva, însă o ameţeală îl cuprinse şi căzu cu faţa în jos pe canapeaua de care se sprijinea. Melini, plin de îngrijire, sări să-i dea ajutor.

După o vreme, suspinuri adînci începură a ieşi din peptul lui Mihai, inima i se umflă şi lacrimile îl năbuşiră. Cînd Melini văzu că lacrimele alinase puţin pe nenorocitul său amic, el se puse lîngă dînsul şi începu cu glasul mişcat :

— Eu nu sunt om de pasiune şi entuziast, dar înţeleg ce se petrece în sufletul tău. Ai lăsat să te răpească şiroiul amorului şi nu ai gîndit că sunt puţini oameni care au destulă simţire pentru ca să poată răspunde la dînsul. Ai întîlnit o inimă rece în care nu ardea decît un foc meşteşugit şi, plin de nesocotinţă, ai lepădat diamantul ca să alegi o piatră mincinoasă.

— Diamantul... şopti Mihai.

— Dar, răspunse Melini[1]. Ana era un diamant. Acum nu mai este vremea să prelungesc tainele. Eu am iubit-o, dar m-am depărtat de dînsa pentru tine. Am văzut cum, înfăţoşîndu-te, i-ai aprins inima din care m-a izgonit pe mine, inima cea mai nobilă ce poate fi, şi ai despreţuit-o pentru o alta în care numai aparenţa era strălucitoare, dar sîmburele sec şi uscat. Eu m-am mîngăiat şi sunt mulţămit, dar din vreme în vreme tot am păreri de rău văzînd cît de strîmb merg lucrurile în lume. Ana suferă pentru tine în singurătate ; tu suferi pentru Adela şi aceasta, după ce v-a înşălat pe amîndoi, se bucură de partea pozitivă şi practică a vieţii. Pentru lucrurile pozitive sunt şi eu, dar am cel puţin o inimă bună, pe cînd a ei e plină de viclenie. Mîngăie-te cu ideea că această femeie nu era demnă de un suflet atît de iubitor şi învaţă de-acum a vedea lucruri în adevărata lor lumină. Aşa-i mersul lumii — cu dînsul trebuie să păşim şi noi.

Mihai nu înţelegea nimic din ceea ce i se spunea şi sta cu capul plecat pe pept. Victor, văzîndu-l că sta în nemişcare, îl crezu resignat şi se retrase. După multă

---

[1] În textul de bază : „Mihai" *(n. ed.)*.

vreme Mihai se ridică. Faţa sa era palidă şi ochii stinşi ca la un om ce se scoală de pe patul morţii. El abia mai ştia ce i se spusese, căci mintea îi era atît de întunecată, încît nu putea cuprinde nici un gînd, numai inima îl durea ca şi cum o greutate mare i s-ar fi pus pe pept.

Cu încetul amintirea îi reveni şi cu dînsa şi durerea.

— Este cu neputinţă, cu neputinţă! strigă el în cea mai mare pornire a chinului. Trebuie să fie o mistificare sau un vis rău ce am făcut. Adela, iubita sufletului meu, tu nu mă poţi trăda! Dar dacă este adevărat ceea ce mi s-a zis, o, atunci în lume nu mai este dreptate, nu mai este fericire! Atunci voi sfarma această viaţă sarbedă şi zadarnică; mai bine moartea decît un asemenea chin! Dar nu e cu putinţă, zîmbirea ei dulce, privirile ei duioase, cuvintele ei blînde nu au putut minţi, inima ei e nobilă şi pură ca şi frumuseţa feţii sale — nu e cu putinţă, nu e cu putinţă!

Cu aceste gîndiri căuta să-şi aline durerea, căci o nenorocire mare şi subită nu poate intra de îndată în mintea unui om şi mai puţin încă a unui suflet încrezător, entuziast.

Ziua se trecu în gînduri întunecate şi cînd umbra serii începu a se coborî, lui Mihai îi păru că în acea zi trăise o viaţă întreagă. Întunericul îl apăsa ca o inădușeală şi la un moment simţi o trebuinţă atît de mare să răsufle aer, încît cu capul neacoperit se răpezi afară şi merse tot înaintea lui fără oprire, fără a şti unde. Abia cînd văzu de departe căsuţa lui Balur el îşi dădu samă unde este. Mai mulţi servitori care vorbeau între ei de cununie ieşeau tocmai pe poartă şi se îndreptau spre o bisericuţă care era nu departe de crîng. Mihai îi urmă pînă la uşa bisericei. Auzind înlăuntru cîntări, el nu cuteză să intre, ci se tupilă în întuneric pe lîngă ziduri pînă la o cruce de mormînt. Îndărătul acesteia se ascunse şi, cuprins de spaimă, se puse a pîndi. După cîtva timp el auzi un zgomot: şi lumea începea a ieşi din biserică. Un glas strigă trăsura mirelui şi îndată o caretă frumoasă trase la uşă. Lui Mihai îi clănţăneau dinţii de frică şi ochii i se aţintiră spre uşă pentru a vedea cine va ieşi acum. Soloiu, cu figura veselă, ieşi din biserică ducînd de mînă pe tînăra sa soţie. Adela, cu haina albă de mireasă îm-

podobită cu flori de portocală și petealä bogată ce atîrna pînă la pămînt, era rumenă la față de emoțiune și strălucea de frumusețä. Ochii privirä o clipă cu grijă împrejur, apoi mirele îi ajută să se suie în trăsură și caii porniră. La vederea ei, Mihai simți că inima i se desprinde din loc și apăsă o mînă pe dînsa, pe cînd cu cealaltă se ținea de crucea mormîntului ca să nu cadă. Cînd mireasa dispăruse în trăsură și caii porniră, Mihai simți că o ceață se lasă pe ochii săi și capul i se întorcea : el vru să strige, dar nu mai avu putere și căzu fără cunoștință la pămînt lîngă crucea de care se sprijinise. Nimeni nu luă sama că este cineva în cimitir, trăsurele rudelor și invitaților urmară pe acea a mirelui și în curînd biserica se închise și totul se acufundă în tăcere și întuneric.

Cînd Mihai se deșteptă, Neacșa îl ținea în brațele sale. El se uită la dînsa cu ochi plini de mirare :

— Ce vrai, ce mi-ai făcut, unde sunt?

— Ridică-te și fugi de aici! Va trece și acest pahar, viața e țesută de chinuri și de amăgiri!

— Tu ești, tu ești! strigă el cătră Neacșa cu spaimă. Demone, vii să mă iei de pe această lume?

— Ba vin să te mîngăi și să te îndemn spre liniște de suflet.

— Liniștea sufletului am perdut-o, am perdut-o! Diamantul meu furat, perdut! O!

— Ridică-te și nu mai geme! Nimic nu e perdut, decît un gînd fără ființă.

— Totul, totul este perdut pentru totdeauna! strigă Mihai și simțea că peptul său e rupt în două.

CAPITOLUL XXI

Nu este moment mai amar și mai grozav în viață decît acel în care omul pentru întâia oară se vede înșălat în amorul său, în ceea ce avea mai scump și mai mare!

Ochiul cu care păn-atunci vedea lumea se schimbă şi tot ce îl încîntase îi apare sub o formă urîtă şi duşmănească. Precum cel închis, ce în somn visase că trăieşte liber, neatîrnat şi fericit, cînd se deşteaptă vede numai păreţii întunecoşi ai închisorii, tot astfel omul deşteptat prin subită dezamăgire din raiul visurilor sale : împrejurul său totul e întunecos şi trist. Şi dacă atunci societatea oamenilor ar aduce vreo mîngăiere ! Dar, departe de aceasta, ea caută mai mult încă să zădărească durerea, încît singurătatea e binevenită.

Mihai fugise de societate, de părinţi, de toţi. La Vereni el rătăcea singur prin grădină, luptîndu-se fără de sfîrşit cu negrele sale chinuri. Imaginea iubitei îl prigonea mai mult decît oricînd, căci atunci se înflacără amorul mai mult, cînd nu mai are speranţă. Numai gîndul că Adela fusese silită de părinţii ei de a încheia o însoţire pe care singură o ura îi aducea cîteodată o micşurare a suferinţelor sale. Dar şi aşa fiind, pentru ce nici un cuvînt de scuză sau cel puţin de înştiinţare ? Pentru ce atîtea asigurări de vecinic amor şi atîta îngrijire de nestatornicia lui ?

„Să nu mă fi iubit ea niciodată, gîndea el în sine, e cu neputinţă. Mîna ei tremurîndă, roşeaţa ce-i acoperea faţa, privirile cele duioase nu au fost prefaceri, păn-acolo nu poate minţi figura omenească ; dar dacă m-a iubit, i-a trecut amorul atît de curînd ? Cîteva zile fost-au de ajuns ca să mă şteargă din inima ei ? Ah ! Poate ea mă iubeşte încă ; poate consimţimîntul ei l-a dat într-un moment de pripire, de rătăcire ! Şi o asemenea greşeală, un cuvînt furat ar hotărî nenorocirea vecinică a două fiinţe, care şi ele au dreptul de a fi fericite ! O, nedreptate a lumii !"

El nu ştia cît de des omul se amăgeşte pe el singur şi că o fată cu inima rece, în care însă vîrsta au aprins dorinţa măritişului, poate crede că iubeşte *bărbatul*, pe cînd ea nu iubeşte decît *ideea*, pe care şi un altul o poate realiza.

Cîteodată îi venea în gînd să meargă să răpească pe iubita lui de la bărbat, să protesteze înaintea oamenilor că el o iubeşte, că este iubit de dînsa, că prin aceasta ar avea un drept mai puternic decît acel cu care o cununa-

se. Cînd gîndea atunci cine este acel ce i s-a preferit lui : un om în vîrstă, egoist, care se purtase cu dînsul atît de mişeleşte, un om despreţuit de toţi, a cărui merite se rezumau în pungi de bani strînse pe socoteala altora, o ciudă grozavă îl cuprindea. Apoi însă, dacă îşi aducea aminte că acel om despreţuit de dînsul se bucura fără entuziasm acolo unde el abie îndrăznise să aspire, un vîrtej de nebunie îi întuneca mintea şi în asemenea momente ar fi voit să omoare pe amîndoi ca să-şi stingă ura în sîngele lor. Îndată după aceste momente de furie i se depingea înaintea ochilor zilele senine prin care trecuse şi viaţa cea liniştită şi de necurmată fericire ce sperase ; lacrimile îl năbuşeau şi multă vreme îşi plîngea de milă.

Zilele şi nopţile se urmau cu încetul, dar durerea lui grozavă, departe de a se micşura, devenea tot mai mare. Neputînd să o mai sufere la Vereni, el îşi închipui că schimbînd locul îşi va schimba şi gîndurile şi merse în munţi, la Ridicata, unde spera că sălbăticiunea naturei va face un efect mai adînc asupra gîndurilor sale şi-l va depărta de la durerea ce-l urmărea. Însă în zadar alerga el prin munţi şi peste pîraie, mintea lui rătăcea tot mai mult.

Într-o noapte, după lungi oare de luptă şi chin, gîndul la sinucidere, care păn-atunci fusese numai trecător, i se înfăţoşă cu vioiciune.

„Scopul vieţii mele, îşi zice el, este nimicit. Viaţa îmi este nu numai o sarcină, dar şi de prisos, mai bine este să-i pun un capăt."

Cu acest scop el îşi luă pistolul şi ieşi afară. Noaptea era întunecoasă şi stelele sclipeau pe cer.

— Unde eşti, Neacşo, duh al iadului, strigă el, tu care mi-ai apărut totdeauna atît de neaşteptat, încît te-am crezut demonul meu cel rău ? Ieşi şi acuma şi-mi spune despre viitor fericit, dacă îţi mai vine !

Nimeni nu răspunse la glasul său. O tăcere adîncă domnea în natură şi stelele din ceruri luceau sclipind prin întunericul nopţii. Cîteva amintiri din copilărie îl distraseră un moment, dar îndată reveni durerea lui mai vie decît înainte ; acufundat în aceasta, gîndul i se întuneca tot mai mult, încît la urmă nu avea decît o con-

C-da 5628 coala 35

ştiinţă confuză de simţirile sale şi arma ce avea în mînă i se purtă spre inimă. În acel moment însă apăru la răsărit cea întăi rază de lumină, care ca fulgerul ii străbătu prin creieri şi-l deşteptă din rătăcirea sa. Ochii i se îndreptară spre ceruri ; uimit, el se lăsă pe prispa casei şi arma îi căzu din mînă. Lumina se împrăştia tot mai mult, umbrele nopţii se acufundau şi soarele începu a se arăta. Vederea îmbucurătoare a luminii gonise şi din capul lui umbrele întunecoase ale morţii şi gînduri de speranţă îi reveniră :

„Nu, viaţa mea nu e perdută şi poate încă să aibă un preţ pentru mine, căci sunt tînăr. O ! Natură frumoasă şi vecinic tînără, învaţă-mă a găsi alinare în liniştea ta măreaţă !"

Aşa zicînd, el privea cu uimire redeşteptarea naturii din jurul său, perdut în acest spectacul. Cînd însă sufletul e atins de o durere grea, momentele de mîngăiere ce ne produce privirea naturii sunt scurte : ele ne arată numai că tot iubim viaţa, insă vindecarea durerii ne-o aduce numai timpul.

Un vuiet de loviri de topor ce se auzea în pădurea apropiată îl deşteptă din contemplarea sa. Ridicîndu-se, el se îndreptă spre locul de unde venea vuietul şi văzu un băietan ce tăia lemne şi, mai departe, un bătrîn ce şedea pe un trunchi de copac. Acesta era Niţă, grădinarul, care puţin timp după întoarcerea lui Mihai din străinătate, simţind că puterile sale slăbesc, se întorsese în sat la Ridicata, unde era locul naşterii sale. Faţa bătrînului era palidă şi slabă.

— Tu eşti, Niţă ? îl întrebă Mihai. Ce faci aice în pădure aşa de dimineaţă ?

— Îmi caut de cele de pe urmă, răspunse bătrînul cu linişte. Mi-a venit veleatul şi săcriul încă nu mi-e gata. Ieri am mai lucrat singur la dînsul, astăzi n-am mai avut putere şi am pus pe nepotul meu să-l sfîrşească. Ziua de astăzi voi mai vedè-o, dar alta nu-mi mai este dată.

Lui Mihai îi trecu un fior la aceste cuvinte.

— Te înşeli, uncheşule, zise el, eşti încă tare şi sănătos. Alungă asemenea gînduri şi mergi de te odihneşte.

— Dar, dar, urmă bătrînul, mă voi odihni în curînd. Cînd va fi să cadă noaptea, atunci mă voi pune şi eu pe odihnă. Aşa-i, aşa-i! Am trăit mult pe astă lume; ziua mea a fost să fie mai lungă decît a multor oameni, trebuie să-mi vie şi noaptea odihnei. Ia, cînd va începe sfîntul soare să se plece, mă voi culca, voi aprinde luminărica asta şi cînd se va stinge ea mă voi stinge şi eu. Am pus toate la cale: groapa mi-e săpată, săcriul lucrat, luminarea şi colacul sunt gătite. Popii i-am zis să vie după-amiazi, numai capacul ista trebuie să-l isprăvească flăcăul şi nici el nu mai are mult.

Cînd vorbea aşa, figura bătrînului era liniştită şi chiar avea o espresiune de veselie, la care Mihai se uita cu mirare.

— Vorbeşti cu linişte de moarte, uncheşule, nu-ţi insuflă ea nici o grijă?

— Odinioară, cînd eram mai tînăr, îmi era şi mie frică de dînsa, acum nu. De departe lucrurile par mai rele, de aproape ele nu sparie.

— Dar ce ne aşteaptă pe urmă...

— Ce a să ne aştepte?... Ce-a fost şi mai înainte. Ia, ne s-a părut c-am fost o vreme în viaţă ş-apoi nu ne mai pare.

Băietanul sfîrşise şi puse lemnele tăiete pe umăr. Bătrînul se sculă cu greu de pe trunchiul său, aşa încît Mihai se duse să-l sprijine şi toţi trei se îndreptară spre sat. Ajungînd la căsuţa bătrînului, Mihai găsi totul pregătit pentru momentul de pe urmă. La revederea acestor pregătiri, cuprins de simţiri fioroase, el se depărtă. Bătrînul îi întinse mîna şi-i zise cu glas stins:

— Fie-ţi inima bună şi cugetul liniştit!

Contrastul între pregătirile de moarte, a căror privire înfiorau, şi liniştea veselă a bătrînului îl impresionase adînc: „Nu poate fi moartea ceva atît de spăimîntător, gîndea el, dacă acest om se pleacă voinţii ei cu atîta li-

nişte. Şi el a fost tînăr ca mine şi a sperat şi cu toate aceste părăseşte viaţa cu mulţămire. De ce ţin eu atîta la dînsa ? Ce poate ea de-acum să-mi mai aducă de mi-e frică a o părăsi ? Nu speranţa în fericire, ci frica de moarte m-a oprit de a tăia firul vieţii ! Sunt un mişel ! Toate argumentele cu care căutam să mă conving că trebuie să mai trăiesc, pentru a nu face să sufere părinţii şi sora, sunt minciuni care mi le spuneam ; simţesc în mine că adevărata cauză pentru care nu îndrăznesc a părăsi viaţa este frica : mă credeam om cu inimă şi nu sunt decît un mişel. Nu ! Nu am meritat o fericire în viaţă fiindcă ţin prea mult la dînsa. Numai cînd aş fi ştiut să o părăsesc aş avea dreptul de a mă tîngui de nedreptatea soartei. Şi poate, murind, aş face-o şi pe dînsa să sufere, să o cuprindă şi muncească mustrările cugetului, să vadă cît am iubit-o şi să se înfricoşeze de fapta ei ! Dar dacă ar auzi de moartea mea cu sînge rece sau de n-ar şti pentru ce m-am lovit ? Şi oare nu va veni o vreme în care să nu o mai iubesc şi să găsesc mîngăiere în amorul alteia, a Anei, a acestei blînde fiinţe pe care am necunoscut-o şi care acum poate suferă pentru mine aceea ce sufăr eu pentru alta !"

Cu aceste gînduri se luptă toată ziua. Iar cînd soarele apuse, fără voie se simţi împins să meargă din nou să vadă pe bătrînul de la care luase rămas bun şi se îndreptă spre căsuţa lui.

Băietanul ce întovărăşise pe bătrîn în pădure şedea împreună cu o femeie ce Mihai nu văzuse niciodată aproape de casă, la pămînt, lîngă un foc şi învîrteau mamaliga dintr-un ceaun. Mihai trecu pe lîngă dînşii fără a-i întreba de bătrîn şi intră în curte. Bătrînul murise. Trupul era aşăzat în săcriul care sta pe prispa casei şi luminarea de ceară ce-i pusese în mînă tot ardea încă. Mihai se uită multă vreme la figura senină a mortului, apoi se depărtă încet şi cu capul plecat.

Pentru ce, privind faţa liniştită a unui mort, nu ne se comunică şi nouă liniştea lui ? Pentru ce ne depărtăm cu plăcere de la figura moartă şi privim cu încîntare natura vie ce ne încunjură ?

CAPITOLUL XXII

Din acea zi Mihai nu mai gîndi la sinucidere. Suferințele lui, deși necurmate, erau mai puțin violente. Cîteodată îi venea un dor aprins de a mai revedea pe iubită, însă amorul propriu îi înădușea dorința și el urma viața sa monotonă și solitară, neascultînd pe părinții lui ce-l îndemnau să vie lîngă dînșii la Vereni, unde se mutase iarăși. Într-o zi însă, cum se întorcea acasă din pribegirile lui prin munți, el văzu de departe un om ce-l aștepta în ușă. Care fu încîntarea lui cînd recunoscu pe amicul său Henri Beaudieu ! El alergă spre dînsul și, fără a putea rosti un cuvînt, deschise brațele și-l strînse la pieptul său. În acel moment toate necazurile dispăruse și lacrimile ce-i udau ochii erau lacrimi de fericire, cum nu-i mai cursese de timp îndelungat.

Cîte aveau a-și spune în zilele următoare ! În primblările lor, Mihai își deschidea inima toată către acest om care singur îl înțelegea pe lume și, cu tot focul ce ardea în el, îi descoperi tot ce se petrecuse, până la cele mai mici amănunțimi, toate gîndirile, toate simțirile, toate durerile. Henri îl asculta cu figura cea serioasă și gînditoare ce-l caracteriza, întrerupîndu-l din cînd în cînd cu vreo întrebare sau observațiune.

— În zadar, îi zicea Henri, te mîngăi cu gîndul că femeia ce ai iubit te-a părăsit din silă ; din toate ce mi-ai spus trebuie să cred că nu ai fost iubit de dînsa. Poate ai întîlnit o ființă nesimțitoare care nu e în stare să simtă un adevărat amor, dar se poate încă să nu te fi iubit *pe tine* și să găsească abia mai tîrziu pe bărbatul ce va iubi, căci nu totdeauna amorul se întîlnește. Acest adevăr ai putut să-l vezi singur, gîndind la Ana, care, din descriere numai, inspiră atîta simpatie. Ce fericire ar fi fost să o iubești pe dînsa ! Dar oricum fie, nu-ți mări în închipuire nenorocirea ta. Mulți au trecut prin asemenea răstimpuri și au ieșit cu o judecată mai coaptă și mai dreaptă. Și tu te vei mîngăia și vei ajunge la convingerea că nu în îndeplinirea dorințelor, ci în dobîndirea înțelepciunii se cuprinde puțina fericire ce ne este

dat a gusta în viață. Întoarce-te la studiul artelor și în societatea oamenilor. Viața singuratică e bună pentru bătrînii care, fără aspirări, se mulțămesc cu contemplarea naturei. Pentru cei tineri și aprinși ea este fatală, căci le sălbătăcește mintea și-i oprește de a face binele ce este în puterea lor să facă. Ești tînăr, cu talent, te datorești părinților și țării, de la care nu-ți e iertat de a te depărta.

— Dac-ai ști în ce societate mă îndemni a mă întoarce, o, Henri ! Cît m-am înșălat asupra țării mele ! În puținul timp ce am trăit în lumea noastră am văzut disprețuit binele, înălțat răul, domnind nedreptatea : femeia pe care o credeam mai nobilă călcînd cele mai sfinte datorii ; bărbatul chemat de a răspîndi lumina întrebuințînd știința lui pentru interes meschin ; judecătorul părtinitor și venal ; părinții vînzîndu-și copilul pe bani ; iubita trădîndu-și amorul — toți înșălîndu-se unii pe alții, fățărnicind amicie, simțire —, dar în fund egoism, numai egoism. Și dacă aș fi avut cel puțin vreo mulțămire intelectuală, dar totul e cufundat în întuneric și neștiință. Un moment am fost amăgit, căci nu puteam pătrunde prin învălișul formei sîmburele putred ascuns în el ; în zadar îmi arăta unul din ei care, deși gîndind ca și dînșii, simte mai nobil, adevărata stare a lucrurilor, în amăgirea mea eu nu voiam să-l cred. Dar deodată mi s-au dispainjinit ochii și am văzut limpede. O, de n-aș fi văzut niciodată !

— Lumea numește pe acei ce aspiră spre bine, exaltați și nebuni, fiindcă aceștia nu sunt ca cei mai mulți. De-aceea e periculos momentul cînd o natură ca a ta se izbește de realitate. Cu mulțimea sufletul tău nu poate merge, ci, sau vei fi zdrobit de dînsa, sau te vei întoarce înlăuntrul tău, unde vei găsi o înțeleaptă mîngăiere, urmînd numai în aparență mersul celorlalți. Aceasta trebuie s-o faci : lasă lumea cum este, căci tot nu o poți schimba, fă-te că-i urmezi cursul și ține-ți în rezervă entuziasmul vecinic tînăr ce scapă de rele. Ceea ce-mi spui despre țara ta arată numai că poporul vostru e mai incult și nu a găsit încă mijlocul de a ascunde relele sub forme mai plăcute : răul aici s-arată de îndată și lovește ochiul, dar aiurea răul este tot astfel, ba e mai

mare încă, numai el e mai bine ascuns. Ce-i drept, plăcerile estetice, care mîngăie de toate, vă lipsesc, dar un spirit mai inalt ştie să şi le procure orişiunde. Lasă dar singurătatea şi întoarce-te în sînul familiei. Voi sta cu tine cît imi va fi cu putinţă şi vom profita amîndoi de timpul cît vom fi împreună.

— Stăi cît vei putea mai mult, Henri, şi, cînd te vei duce, ia-mă cu tine. Aici nu am pe nime care să mă-nţeleagă, pe nime în sufletul căruia să aflu un echo al simţirilor mele. Soră-mea e prea tînără încă pentru a pricepe frămîntările adînci ale unei inimi, guvernanta ei e o engleză rece şi tăcută, pe femeia ce m-a iubit am părăsit-o şi m-am aruncat la picioarele unei... O! Cît de prozaic este romanul meu; întîmplările au fost aşa de simple, însă farmecul era atît de amăgitor, încît astăzi încă el inăduşă glasul raţiunii. De aceea am preferit singurătatea şi m-am lăsat a fi răpit de atrăgătoarea şi jalnica melancolie.

— Nu evenimentele compun poezia, ci gradul şi bogăţia inchipuirii, de-aceea şi amorul tău a fost plin de poezie, precum sunt toate amorurile oamenilor simţitori. Tu eşti însă prea tînăr pentru o viaţă contemplativă. Întoarce-te la familia ta, unde vei găsi dragoste. Caută-ţi un alt cîmp de activitate, căci nimic nu e mai periculos decît o viaţă de trîndăvie. Pe oamenii de rînd ea îi împinge la viciuri, pe cei mai aleşi îi depărtează de la binele ce ar putea face.

După cîteva zile, Henri izbuti a duce pe Mihai la Vereni, unde se afla familia lui. De cînd Mihai părăsise oraşul în mod aşa de subit, generalul era cuprins de necaz.

— De-aceea, zicea el către soţia lui, l-am trimes la şcoli străine întreaga lui copilărie, de-aceea am hotărît a mă despărţi de dînsul atît amar de ani, a cheltui atîţi bani şi atîta grijă, pentru ca să-l văd, abia întors în ţară, lepădindu-se de cariera ce i-am pregătit şi fugind ca un sălbatic să trăiască în mijlocul munţilor? Prin multe dureri şi dizamăgiri trece o inimă părintească!

Sevastiţa însă, deşi împărtăşea părerea soţului, totuşi căuta să-l dizvinovăţească cu tinereţa, căreia fiecare ar trebui să plătească tributul de greşeli. Amîndoi erau dară

mulţămiţi de venirea lui Beaudieu, care le făcuse o impresiune plăcută şi de la a cărui sfaturi aşteptau rezultate bune.

Odată cu familia generalului venise la Vereni şi Săndulachi Dospin, pe care o boală ce-l ţinuse la pat mai întreaga iarnă îl schimbase mult. Văzînd că din ce în ce îi slăbesc puterile, el îşi închipuise că a să moară, şi, această frică crescînd pe fiecare zi, el nu mai putu suferi singurătatea şi se mută la vărul său. Chiar in societatea numeroasă în care se găsea, el sta vecinic pe gînduri, vorbea puţin, nu zîmbea mai niciodată şi punea la cale testamentul său pe care îl începea şi schimba în toate zilele, neputînd lua o hotărîre nici într-un fel. Ar fi voit să facă pe Mihai moştenitorul său universal, însă indiferenţa ce-i arăta acesta îl oprea. Pentru a se asigura dacă nepotul său are oareşicare dragoste pentru dînsul, el se hotărî a-l supune unei încercări. Îl chemă la dînsul în casă şi, după o introducere în care îi zise că voieşte a-şi regula moştenirea, îl rugă să-i scrie pe hîrtie voinţa de pe urmă. După aceasta dictă lui Mihai un testament închipuit în care lăsa toată averea sa unui spital ce avea să se înfiinţeze pe moşia lui. În vreme ce dicta el observa figura nepotului său şi văzu cu bucurie, deşi plin de mirare, că Mihai nu manifesta nici un necaz. Cînd Mihai, după ce sfîrşi de scris testamentul, voi să se retragă, Săndulachi îl întrebă dacă nu ar dori să aibă o aducere-aminte de la dînsul.

— Aş dori, moşule, să trăieşti încă mulţi ani, răspunse Mihai, iar dacă vrei să-mi laşi ceva spre aducereaminte, îţi cer biblioteca care cuprinde multe cărţi bune.

— Îţi las biblioteca, zise bătrînul ; dar, afară de dînsa, nu ai fi voit să-ţi rămîie o parte din averea mea ?

— Nu. Sunt mulţămit.

— Bine, răspunse bătrînul. Aşa voi face.

Cînd rămase singur, Săndulachi se primblă cîtva timp prin casă. Apoi luă testamentul, îl rupse în bucăţi şi se puse să scrie altul, în care lăsa toată averea nepotului său.

După ce scăpase de această grijă se simţi mai liniştit cîtăva vreme, până ce într-o sară avu o ameţeală ce-şi închipui a fi fost a apoplexie. Acest gînd îi dădu o spai-

mă grozavă și de-atunci se arăta în societatea celorlalți mai puțin decît înainte. Mai toată ziua stînd singur în odaia lui, el, care adineaoară rîdea de formele religioase, cetea în ceaslov și în psaltire, postea, se închina și chema adeseori în ascuns pe preotul din sat cu care se încuia în casă și sta la vorbă oare întregi.

Figura slăbită și palidă a lui Săndulachi, dispozițiunile triste ale lui Mihai și grijile părinților despre viitorul său ținea toată familia într-o atmosferă puțin veselă. Miss Mary, tăcută precum era, și Henri Beaudieu, care vorbea puțin și era totdeauna serios, nu contribuiau întru nimic a aduce veselie în acest cerc. Chiar Luțica, odinioară veselă și nebunatică, acum devenea gînditoare și, în loc de a sări sprintenă prin grădină, se primbla încet și pe gînduri prin aleiele cele mai tăcute și umbroase.

CAPITOLUL XXIII

Henri Beaudieu se uitase adeseori zîmbind la cîteva portrete de familie ale lui Vereanu ce erau în salon și zisese în glumă că străbunii generalului trebuie să fi fost oameni foarte nesimțitori, de vreme ce erau reprezentați așa de țepeni. Aceasta îl făcu să propuie generalului de a-i zugrăvi portretul în aceeași mărime pentru ca să nu se întrerupă șirul generațiilor. Bătrînul Vereanu primi bucuros propunerea și pe fiecare zi lucrarea înainta. Pe de altă parte, Henri asista la lecțiunile de desemn ce Miss Mary dădea Luțicăi și în curînd aceste amîndouă deveniră școlarele lui.

Luțica lucra acum cu mai mare dragoste și făcea progrese mai însemnate. Cînd vedea că profesorul îi lăuda lucrarea, inima îi zîmbea de bucurie și se simțea fericită. Cu gîndul la lecțiunile de desemn se culca, cu același gînd se scula dimineața și negrijea toate celelalte studii.

în oarele neocupate ea fugea adeseori în grădină, în păduricea cea întunecoasă şi cîteodată, desprinzînd luntrea, se primbla singură pe micul lac, visînd cine ştie la ce ?

După mai mult timp petrecut de familia Vereanu în linişte neschimbată, veni ziua în care portretul generalului fiind isprăvit, Henri voia să-l expuie ochilor întregei familii. Era o zi frumoasă pe la începutul toamnei cînd, de dimineaţă, Henri, împreună cu Miss Mary, cu care se înţelesese de mai înainte, aşăză portretul în mijlocul salonului, încunjurîndu-l cu flori.

Miss Mary pregătise totul pentru sărbători şi, împreună cu Henri, voia să se bucure de surprinderea ce va avea întreaga familie. Însă cucoana Sevastiţa simţise ceea ce se pregăteşte şi, împreună cu generalul şi Luţica, voiau la rîndul lor să facă o surprindere lui Henri. Generalul voia să-i deie drept aducere-aminte un ciubuc cu o mare imamea de chilimbar şi lucrat cu multe pietre scumpe, un juvaer preţios de familie pe care bunul generalului îl primise în dar de la un paşa turcesc. Sevastiţa avea să-i prezinte un lucru de mînă şi Luţica un buchet de flori. Toată lumea era bine dispusă în acea zi, pănă şi Săndulachi, care se simţea mai bine, şi la oara hotărîtă întreaga familie se adună în salon. Henri rugă pe toţi să se aşăze faţă cu portretul, apoi ridică cu mîna lui vălul ce-l acoperea. Asemănarea era deplină şi bătrînii mulţumiră pictorului şi-i oferiră prezentele lor ; la urmă veni şi Luţica cu buchetul. Însă cînd păşi spre Henri, sîngele i se sui în faţă, ochii i se plecară în jos şi nu putu rosti cuvintele de felicitare ce pregătise. Henri se uită la dînsa şi întinse mîna spre a lua florile ; în acel moment avu o strîngere la inimă aşa de neaşteptată, încît se simţi cuprins de turburare. Bătrînii, fie că nu luase sama, fie că pusese aceste emoţiuni pe sama solemnităţii momentului, urmară a fi veseli şi dădură pictorului locul de onoare la masă. După dejun însă, Dospin se simţi iarăşi bolnav şi se retrase în odaia lui, Luţica merse în grădină şi ceilalţi se împrăştiară. Nu trecu mult timp şi un fecior pofti pe Mihai din partea lui Dospin.

Mihai găsi pe bătrîn palid şi agitat, tremurînd într-un jilţ unde se tupilase.

— Vino lîngă mine, nepoate, îi zise acesta cu glas slab, șezi aici, căci mă simt rău și nu mai am mult de trăit.

— Dar pentru Dumnezeu ! De unde îți vine această idee ?

— Mă simt rău, îți spun, mă simt rău de tot. Am puține momente de stat la vorbă. Ascultă-mă și ține minte ce-ți voi spune. Să știi mai întâi că testamentul meu l-am pus acolo în dulapul din părete și că ție îți las averea mea toată — nu-mi mulțămi, căci te iubesc și te-am avut totdeauna ca pe un fiu. Alți copii decît tine nu mi-a dat Dumnezeu. De aceea caută să nu rămîi burlac ca mine, că pe urmă te vei căi. Însoară-te la vreme, căci „însuratul de tînăr și mîncatul de dimineață nu-i greș".

Mihai plecă ochii în jos și suspină. Iar bătrînul urmă :

— „Toate păsările care zboară nu se mănîncă", însă păn' la urmă „ușa se deschide celui care bate". Apoi nu te ținea ca mine departe de toate trebile publice și de oameni, amestecă-te printre dînșii, însă leagă-te numai cu cei buni ; „mai bine c-un voinic la pagubă decît c-un mișel la dobîndă". Văd că ai inimă și mîndrie ; să fii pururea așa, chiar cînd ai fi să rămîi sărac. Atunci cugetul să-ți fie statornic și bun, căci „apa trece, pietrele rămîn". Însă păzește-te de rău, „paza bună trece primejdia rea". Dar cînd primejdia vine, dă-i piept bărbătesc, căci „voinicului Dumnezeu îi ajută". Nu fi fără credință, ca să nu te căiești la bătrînețe. Ia aminte la aceste sfaturi și vino să te îmbrățoșez, căci vremea trece și aștept pe preotul cu care am să vorbesc.

Zicînd aceste cu glasul stins, bătrînul luă capul lui Mihai și-l sărută pe amîndoi obrajii și pe frunte ; din ochiul său curgea o lacrimă. Mihai ieși din casă plin de mișcare și merse să spuie părinților săi despre starea în care era Săndulachi. Negăsindu-i în casă, se coborî în grădină să-i caute. Însă abia făcuse cîțiva pași, un țipet grozav și după cîteva momente un al doilea mai sfîșiitor încă, ce venea din altă parte a grădinei, îl făcură să tresară ; el alergă spre acea parte și odată cu dînsul veneau în fugă toți locuitorii casei, înspăimîntați. Un cap de femeie se ivi la suprafața apei ș-apoi se acufundă din nou.

Luntrea era răsturnată. Mihai și Henri, care sosise în același moment, se aruncară amîndoi în apă ; după dînșii cîțiva servitori și toți împreună căutau să scape pe cei căzuți. Cum Luțica se legăna încet în luntre, aceasta, plecîndu-se, se prinsese de o rădăcină, apa se grămădise înlăuntru și copila, vrînd să se ferească, căzu singură sub luntre, dînd țipetul ce auzise Mihai. Miss Mary, văzînd aceasta de departe, alergase și sărise după dînsa să o scoată și amîndouă femeile, încleștîndu-se, se împiedicase de a ieși. Atunci se auzise al doilea țipăt.

În vreme ce generalul și soția lui își frîngeau mînile în desperare pe mal, Henri și Mihai, înotînd, găsiră două trupuri de femei și le scoaseră. Miss Mary da, în brațele lui Henri, încă semne slabe de viață, pe cînd la Luțica, pe care o ținea Mihai, orice speranță părea a fi stinsă. În mijlocul unei scene grozave de desperare, ambele femei fură transportate în casă pentru a li se da ajutor, însă la Luțica totul rămase zadarnic, inima ei nu mai bătu. În aceeași vreme preotul închisese ochii lui Sandu, după care trecu în camera unde era copila și-i puse pe piept crucea ce avea în mînă. Chipul unui înger ce doarme nu putea fi mai frumos decît al ei.

CAPITOLUL XXIV

Adela Soloiu către Ana Mirie

Nici o veste nu ne mai vine de la tine, scumpa mea vară. Deși acum singură stăpînă pe tine și pe averea însemnată ce ți-a rămas după moartea mătușei tale, tu urmezi viața ta singuratică. N-ar fi mai bine să vii iar în lume, să vii la mine, să te măriți... Dar oare se cuvine să-ți dau eu un asemenea sfat ? Eu, care am făcut pasul cel mare cu atît de puțină precugetare ? Nu, nu te mărita, sau aibi mai mult noroc decît mine ! A fi unită cu

un om bătrîn, grosolan, zgîrcit, care toată ziua își numără banii și se tînguie de cheltuielile ce face soția lui, aducîndu-i nencetat aminte că a luat-o săracă — ce nenorocire! Ți-am scris necazurile mele de mai multe ori, viața aceasta e nesuferită. Un cuvînt blînd n-auzi din gura lui. L-am rugat să călătorim, să mergem la Paris sau la băi — el îmi răspunde că aceasta costă prea mulți bani. Singura mea petrecere este societatea ce vine să mă vadă. Din cunoscuții noștri cei vechi vin însă puțini de cînd m-am măritat. Domnul Vereanu nu s-a mai arătat deloc prin oraș. Se zice că toată familia este foarte nenorocită de cînd moartea fetei pe care trebuie și tu să o fi văzut. Melini s-a mutat cu totul de aici, numai d-l Denescu vine de mă vede regulat. Acum, cînd îl cunosc mai bine, văd că e un om care știe să trăiască, nu un tiran ca acel după care sunt măritată... Părinții mei sunt de vină!... Denescu e tînăr, are aparență, e de familie bună și e mult mai învățat decît credeam. El citește toate romanurile cele nouă, cunoaște toaletele noastre mai bine decît femeile, joacă de minune și cînd iese călare toată lumea îl admiră. Se vede că este de neam vechi și că nu și-a cîștigat singur averea cu specule, ca tiranul meu. De cînd vine așa des la noi și-a stricat cu totul relațiile cu Dorneanu — nu știu pentru ce. Ah! Aș putea să-ți scriu multe, multe, însă mai bine este să te văd, să-ți vorbesc. Dacă ai veni pe aici ți-aș spune, ți-aș dizlega... Aș veni chiar eu să te văd dacă m-ar lăsa stăpînul ce mi-am ales. Din norocire[1] însă, la noi în țară legile nu sunt așa de aspre ca aiurea și nimic nu se încheie pentru vecinicie...

Ana Mirie către Adela Soloiu

Văd că ești nenorocită și te plîng din inimă. Însă nu pot veni să te văd; am hotărît să trăiesc în singurătate, să fug de vuietul societăților, care nu se mai potrivește cu ideile și simțirile mele. De mult, de cînd m-au înșălat speranțele amorului, viața omenească și lumea întreagă

[1] În textul de bază: „nenorocire" *(n. ed.)*.

se înfăţoşează cu totul altfel gîndului meu. De la moartea mătuşei mele m-am încredinţat însă pe deplin că e mai bine să fi venit împrejurările aşa şi nu după dorinţele ce aveam atunci. Aş fi împărtăşit atunci desigur soarta oamenilor mulţămiţi, sufletul meu ar fi rămas legat de lucrurile lumeşti şi nu l-aş fi înălţat niciodată deplin spre Dumnezeu. N-aş fi înţeles atunci cîte păcate mi-au oborît cugetul. Îţi mărturisesc că am fost mînioasă asupra ta, încredinţîndu-mă că pe tine te iubea Vereanu, şi acum, cînd patimile lumii nu mă mai ating, văd cît am fost de rea şi de nedreaptă şi-ţi cer iertare. De vrai să vii să mă vezi, pentru tine voi face hrană mai bună şi voi duce în casă iarăşi cîteva îndămînări pe care cu vremea le-am depărtat. Te voi sluji însumi cu bătrîna ce am lîngă mine ; poate că liniştea de aice te va împăca cu suferinţele vieţii şi vei vedea că în răbdare este mulţămirea şi pregătirea pentru sfîrşitul dorit. Nu cere însă de la mine să mă întorc la greşeli trecute, nu cere să gîndesc la măritare, căci asemenea gînduri pot să-mi aprindă iarăşi dorinţe în inimă şi aş uni mustrarea de cuget cu ticăloşia şi nevrednicia sufletului meu.

Mihai Vereanu către Henri Beaudieu

De la nenorocirea cea grozavă ce a lovit familia mea, totul s-a schimbat aice. Părinţii mei, încujbaţi de durere, s-au retras împreună la o mănăstire, unde caută liniştea sufletească în rugăciune ; eu am rămas singur. Alţii s-ar simţi fericiţi în locul meu ; s-ar bucura de tinereţe, de sănătate, de avere însemnată. Eu însă nu simt decît un gol fără margini în sufletul meu, pe care nimic nu-l poate umplea. Starea tristă a patriei mele mă depărtează de dînsa, societatea noastră mă dezgustă, singurătatea mă apasă, nimic nu mă atrage. Ce aş putea face în această lume ? Am hotărît să-mi părăsesc patria şi să-mi petrec viaţa în ţări străine. Poate că voi găsi aiurea ceva ce m-ar putea încă interesa. Te voi vedea pe tine şi bunele tale sfaturi mă vor deştepta din nou spre viaţă şi activitate. În curînd ne vom revedea.

Henri Beaudieu către Mihai Vereanu

Nu crede că rătăcind prin lume vei umplea deşertul ce simţeşti în inimă. Tu îl vei duce pretutindenea cu tine, cîtă vreme nu vei avea ceva în lume ce te va trage şi interesa. Rămîi în patria ta, lasă să treacă timpul melancoliei şi ocupă-te cu trebile ţării. Cît de mic va fi ajutorul ce vei putea da, el va fi totuşi de folos obştesc şi astfel vei dobîndi merite pentru patrie — pentru ideea ce trebuie să atragă pe tot omul nobil şi bun. Aş fi dorit să te revăd şi să trăim împreună, însă pentru liniştea mea este mai bine să amînăm această întîlnire a noastră. În zilele grozave cînd v-am părăsit, luînd asupra-mi sarcina de a conduce pe Miss Mary în ţara ei, nu ştiam că această întîmplare îmi va hotărî viitorul. Plecarea sufletelor noastre a născut în curînd o simpatie între noi care m-a îndemnat să o doresc de soţie. Înainte de a consimţi, tînăra engleză a voit însă a-mi face o mărturisire, şi acea mărturisire era că ea te iubeşte pe tine. Ea mi-a spus amorul ce i-ai insuflat de cînd te-ai întors în ţară, mi-a spus suferinţele ei, faţă nu numai cu indiferenţa ta pentru dînsa, ci cu iubirea ta pentru alta, mi-a spus focul care o ardea în tăcere, fără a putea destăinui nimărui în lume ceea ce simţea. Lipsa de speranţă, puterea voinţei şi, mai mult decît aceste, depărtarea şi timpul i-a liniştit sufletul şi în curînd vom fi amîndoi îndestul de pregătiţi pentru vecinica noastră unire, căci blîndeţa caracterului ei nu-mi lasă îndoială că liniştea ne aşteaptă pe amîndoi. Venirea ta ar împiedica fericirea amicului tău. Să lăsăm dar să treacă anii, ca răceala vîrstei să întunece imaginile trecute. Păn-atunci îţi voi da veşti despre mine şi vom rămînea pe toată viaţa amici şi fraţi precum am fost.

*

Primind această scrisoare a lui Beaudieu, Vereanu se întristă şi mai mult, văzînd cum împrejurări fatale depărtează de dînsul pe oricine iubeşte. El stătu la îndoială dacă trebuie să mai plece sau nu şi, în sfîrşit, se hotărî să-şi părăsească ţara fără a căuta să întîlnească pe Beaudieu. De-aceea merse la mănăstirea unde trăiau bătrînii

săi părinţi şi luă ziua-bună de la dînşii. Despărţindu-se de ei, inima îi era grea şi apăsată şi el lăsa calul pe care călărea să păşească încet pe drumul bătut ce ducea la Vereni. Trecuse cîteva oare, cînd văzu de departe o trăsură cu patru cai gonind înspre dînsul în fuga mare. Se putea uşor cunoaşte că se aprinsese caii şi nu mai puteau fi opriţi. Vezeteul trebuia să fi căzut de pe capră, căci un bărbat din trăsură ţinea frînele, învălătucindu-le în jurul unui braţ, pe cînd cu celalalt braţ cuprindea pe o femeie ce da semne de desperare, oprind-o de a sări afară.

Mihai văzu pericolul şi în aceeaşi clipă se hotărî să deie ajutor. El descălică şi, aruncîndu-se înaintea cailor înspumaţi ai trăsurei, îi apucă de frîne. Cîţiva paşi el fu tîrîit cu dînşii, apoi caii se ridicară în două picioare şi, după mai multe încercări de a se scutura de braţul puternic ce-i apucase, se opriră, în sfîrşit, pe loc. O femeie cu faţa acoperită de un văl sări din trăsură şi, văzînd pe Mihai, dădu un ţipet. Ca o săgeată acest ton pătrunse în inima lui Vereanu, care rămase cu ochii aţintiţi asupra ei. După un moment de înmărmurire, el, fără a vedea cine este bărbatul care o întovărăşea, se răpezi asupra ei şi-i rupse vălul de pe faţă. Inima nu-l înşălase, era Adela ! Aceasta se aruncă în braţele bărbatului ce o întovărăşea şi acum Mihai recunoscu că acesta era Denescu.

— De nu ţi-aş datori viaţa, începu acesta către Vereanu, şi, ce e mai mult, o altă viaţă mai scumpă decît a mea, ţi-aş cere samă de insulta ce faci unei femei. Binele ce mi-ai făcut te apără, dar sunt cel puţin în drept a aştepta că nu vei descoperi nimărui urmele noastre.

— Nelegiuită, strigă în sfîrşit Mihai, la care furia izbucni puternic din piept, nu ţi-a ajuns să mă înşăli pe mine, ai trebuit să fii necredincioasă şi soţului ce ţi-ai ales ! O, muiere ticăloasă !

Adela îşi ridică în sus capul, cu o privire plină de mîndrie :

— Cu ce drept, zise ea, îndrăzneşti a-mi vorbi astfel ? Totdeauna ai fost un străin pentru mine. Eu nu te-am iubit şi nici nu ţi-am dat dreptul a spera că te voi iubi vreodată. Dacă am greşit către soţul meu, a mea este

răspunderea. Oricum fie, nu este generos omul care încarcă cu mustrări pe acel ce-i datorește viața.

— Dacă este vreo vinovăție, eu singur sunt vinovat, adaose Denescu iute, însă pe mine amorul mă scuzează : am scăpat o ființă gingașă și nevinovată din ghearele unui om aprig și crud. Nimic însă nu scuză insultele făcute unei femei.

Mihai, fără a asculta cuvintele lui, se uită adînc în ochii femeiei ce-i vorbea cu atîta mîndrie și se spărie de ceea ce văzu :

— Oh ! Căci nu te-am pătruns așa de bine ca acuma în întăia zi cînd te-am văzut ! Blăstem amăgirii mele !

Apoi, stăpînindu-se cu putere, adaose încet și aspru :

— Mergeți ! Duceți-vă în stînga, spre dreapta mă duce drumul meu !

Și, întorcîndu-se, se depărtă de ei pe calea opusă.

CAPITOLUL XXV

Ca prin minune, urmele amorului se șterseră din inima lui Mihai de la întîlnirea sa atît de neașteptată cu Adela. Pentru această femeie, ce iubise atît de mult, nu mai simțea acum decît dispreț. Ca să peardă și amintirea ultimei sale întîlniri cu dînsa, el se grăbi să părăsească țara lui. El călători prin Germania, prin Helveția, prin Francia ; o iarnă întreagă o petrecu în Italia, însă nimic nu-i mai înviosa interesul. Entuziasmul ce-l înflăcăra odinioară la vederea nemuritoarelor obiecte de arte produse de oamenii de geniu ai Italiei părea că s-a stins din sufletul său și în loc nu era nimic — un gol fără margini.

În aceeași stare sufletească în care plecase se și întoarse în primăvară. Reînnoirea naturei îl întristă încă și mai mult și sta adeseori în codrul de la Ridicata as-

cultînd numai ciripitul păsărilor sau privind rîul ce se răpezea în vale. .

Într-o sară, cînd soarele se gătea să apuie și păsările una după alta încetau cîntul lor, o melancolie mare îl cuprinse. El sta culcat într-o poiană umbroasă, lăsîndu-se dus pe gîndurile sale. Ochii săi se închisese și, pe jumătate adormit, printr-un capriciu al memoriei îi apăru din nou chipul Lucreției : o vedea lîngă dînsul mai frumoasă decît odinioară, i se păru că-i zîmbește, că se apropie de dînsul, că-i vorbește, că-i întinde brațele — inima îi bătea cu putere, el sări în picioare și deschise ochii mari.

— Lucreţio, strigă el, tu ești, pe tine te văd ?

— Eu, o, iubitul meu, eu sunt ! răspunse o femeie ce pășea spre el. Apoi se opri palidă în loc și își apăsă amîndouă mînele pe inimă. Mihai alergă spre dînsa.

— Este un vis ? zise el. Știu că adormisem ; visam de tine, Lucreţio, de timpul frumos cînd te-am întîlnit în Italia. M-am deșteptat oare, sau urmează visul meu ?

— Ah, și mie, și mie îmi pare că visez ! Nu pot să cred că atîta fericire să fie adevărată. Gîndeam că lacrimile nu-mi vor mai seca. Am plîns ani întregi în țări străine, am plîns și mai mult de cînd am fost adusă în sălbăticiunea aceasta ; m-am rugat la Sfînta Maria și, în sfîrșit, ea mi-a împlinit rugăciunea, te-am văzut, te-am găsit ! O, Mihai, iubitul meu Mihai ! șoptea ea plîngînd și zîmbind totodată.

— Ai răsărit din pămînt, dulcea mea italiană, ca să mă mîngăi de chinurile vieții ? Fii binecuvîntată ! Am gîndit la tine și am jălit momentul despărțirii noastre. Oricine ai fi, vei fi a mea. Tu mă iubești, tu nu m-ai trădat și nu mă vei trăda, nu-i așa ? — vorbind astfel el îi ștergea ochii de lacrimi, îi dizmierda părul cel negru și o săruta.

— Oh ! Te iubesc grozav, răspundea Lucreția, de cînd te-am văzut la fereastră. Dar nu mă săruta așa de dulce... De cînd m-ai sărutat la Veneția mi-ai aprins sufletul de dor. De-atunce nu mai am somn, nu mai [am] pace. Ah, am gîndit numai la tine și m-am rugat la Sfînta Fecioară să te găsesc iar ! Păstrez scrisorile tale pe inimă — iată-le ! Sunt șterse și roase de mult ce am vărsat lacrimi pe ele și le-am sărutat ! Ai și tu scrisorile mele ?

Dar nu-mi mai zice italiană, căci nu sunt ; mi s-a spus că sunt de aici, din astă ţară barbară. Aici am petrecut o iarnă în mijloc de gheaţă şi zăpadă, aici am găsit un tată şi am învăţat o limbă aspră. O ! Nu mă mai săruta, iubitul meu, căci inima mea se bate prea tare şi mă doare.

— Tu eşti de aice, dar cum, prin ce întîmplare te credeai italiană, de unde şi a căror părinţi eşti ? Răspunde, dulcea mea Lucreţie. Dar oricine vei fi, îţi jur că vei fi a mea. Ursita mea te-a trimis ca să-mi îndulceşti zilele vieţii.

— Şi eu te credeam italian şi de-aceea îmi era dragă Italia. Însă dacă şi tu eşti de aici, eu iubesc această ţară. Tu ai gîndit totdeauna la mine, m-ai căutat, m-ai iubit cum te-am iubit şi eu, spune-mi, nu-i aşa ?

Fruntea lui Mihai se încreţi :

— A fost o vreme unde o altă femeie se furişase în inima mea şi-mi întunecase imaginea frumoasei mele Lucreţia. Era o femeie rea şi trădătoare.

Lucreţia îşi acoperi faţa cu mînile şi începu a plînge.

— Ah ! tu ai putut să gîndeşti la alta, cînd eu niciodată nu te-am uitat, niciodată ! N-am avut noapte fără să te văd în vis ! O, cît sunt de nenorocită !

— Mîngăie-te, iubita mea, acea vreme a trecut de mult ; acum te iubesc pe tine, numai pe tine.

— O, iubeşte-mă, iubeşte-mă ! şoptea ea, răzămînd capul pe pieptul lui Vereanu.

— Dar cine eşti ? Iată, voi să merg cu tine la părinţii tăi şi să te cer de soţie. Unde să te duc ?

— Tatăl meu are un nume pe care abia îl pot rosti. El se numeşte Sîrbu ; faţa lui e aspră, dar cu mine s-au arătat bun.

— Sîrbu ! strigă Mihai înspăimîntat. Sau mă înşel eu, sau acest Manoli Sîrbu e un duşman al tatălui meu. Nu ştiu din care cauză, n-am putut afla nimic, dar pe cît am gîcit el hrăneşte o ură veche asupra familiei mele. Niciodată el nu va încuviinţa să fii soţia mea. Vom trebui să ne cununăm fără voia lui.

— Dacă este duşmanul tău trebuie să fie un om rău. De-aceea s-au arătat atît de rece cu mama. Acum şi eu îl urăsc ; ia-mă de la dînsul, ia-mă cu tine, du-mă unde

vei voi, numai să nu te mai părăsesc. Dacă te-aş perde încă o dată, aş muri, desigur.

— Să fugim dar, iubito, să fugim chiar acum şi să nu ne mai despărţim.

— Noaptea s-apropie, răspunse ea, părinţii vor fi îngrijiţi, vor pune să mă caute, ne vor găsi şi totul va fi perdut.

— Ai dreptate, căci suntem pe jos şi uşor vor da de urmele noastre. Vino mîni în zori de ziuă tot aici în această poiană. Mă vei găsi cu doi cai ageri care ne vor duce departe de oameni răuvoitori, în locuri unde vom trăi singuri şi fericiţi.

— Ah ! Atîta bucurie nu încape în inima mea, zise Lucreţia plîngînd ; din durerea mea cea nemărginită, din jalea ce aveam pentru tine, deodată, prin minune, să te găsesc, să văd că tot mă iubeşti, să fiu a ta pentru totdeauna : aceasta nu o aşteptam !

Mihai o atrase duios la pieptul său. Amorul îi întunecă mintea, el se perdu în ochii ei, toate dimprejur, lumea toată dispăru şi firea lor întreagă se concentră într-o singură sărutare.

Cînd se despărţiră, Mihai se întoarse spre casă plin de încîntare. Însă cu cît îi veneau gîndurile, cu atît se arătau şi grijile, căci dacă prezenţa e pururea fărmăcătoare, numai după despărţire, numai în absenţă se poate vedea de simţim adevărat amor. Mihai îşi consultă inima şi, cu toată osteneala ce-şi da, el trebui să recunoască că nu mai avea acel entuziasm ce-l simţise odinioară cînd iubea pe Adela. Compararea între starea lui de-atunci cu cea de-acum îi arătă o deosebire fără margini în simţirile sale. Însă soarta era acum hotărîtă, nimic nu se mai putea schimba şi de-aceea, prin tot felul de argumente, el căuta să se convingă că o mai mare fericire nu i se putea întîmpla, că o altă femeie aşa de iubitoare, de credincioasă şi de frumoasă ca Lucreţia nu mai este pe pămînt, vrînd astfel să înlocuiască prin cuvinte ceea ce trebuia să hotărască numai simţirea.

De cu noapte el puse totul la cale pentru fuga de a doua zi : doi cai iuţi şi o brişcuţă uşoară în care era loc numai pentru doi, asemenea merinde şi tot ce mai tre-

buie pentru drum fură pregătite. El voi să atingă Verenii numai în treacăt, pentru a schimba caii și a merge mai departe la moșia ce-i rămăsese de la moșul său Dospin. O mulțime de gînduri îl neliniștiră. Ce va face pe urmă? Va rămînea în țară sau va pleca în străinătate ? Se va duce să vadă pe părinții săi, și ce vor zice ei de purtarea lui ? Va fi descoperit de Sîrbu, va putea să-l împace ? Iubește el în adevăr pe Lucreția, este ea soția care-l va face fericit ? Asemenea întrebări i se grămădeau tot mai multe, fără a-i lăsa liniștea să doarmă și să le uite în somn. De-aceea el nici putu să se culce și, așteptînd îmbrăcat zorile zilei, se primbla înaintea casei sale.

Miezul nopții trecuse de mult cînd văzu o femeie viind din partea pădurii înspre dînsul. Cu gîndul la Lucreția, el își închipui că trebuie să fie ea și se răpezi către dînsa. Însă nu putea fi Lucreția : era un chip mare, negru, cu părul despletit... El făcu cîțiva pași, se uită în față-i... era Neacșa !

Niciodată figura țigancei nu-i păruse atît de stranie : fața ei avea ceva solemn, ochii îi ardeau ca niște cărbuni aprinși, pasul ei era hotărît și grav. Apropiindu-se de dînsul, ea îndreptă amîndouă mînele asupră-i.

Neacșa i se arătase numai noaptea și în momente grave și de-aceea vederea ei îi producea întotdeauna o spaimă de care în zadar căuta să se apere. Acum însă, neliniștit de propriele sale gînduri, vederea acestei femei, cu o figură mai solemnă decît oricînd, îi dădu fiori. Fără a putea rosti un cuvînt, fără a întoarce fața de la dînsa, el făcu cîțiva pași îndărăt spre casă și se lăsă să cadă pe prispă. Neacșa se opri dinaintea lui și încrucișă brațele pe pept.

Cîteva momente ei se uitară unul la altul în tăcere.

CAPITOLUL XXVI

— Ce vrai de la mine ? zise el în sfîrșit.

— Am venit să te înștiințez la vreme și să te apăr de o mare nenorocire.

— Ce-mi eşti tu mie de mă pîndeşti la tot pasul? Ce ne leagă pe amîndoi?

— A venit vremea să afli cine sunt şi ce ne uneşte pe amîndoi. Căci acum sunt bătrînă şi nu mai am mult de trăit şi tu eşti tînăr încă şi plin de viaţă. Am făcut un mare păcat în viaţa mea şi, la o boală cînd era aproape să mor, mi s-a arătat Sfînta Paraschiva şi mi-a zis că voi scăpa dacă voi spăla răul ce am voit să fac tatălui tău cu binele ce-ţi voi face ţie. Mi-am ţinut jurămîntul : pe cît am putut te-am înştiinţat, dar tu nu m-ai ascultat. Ţi-am prorocit să fugi de o femeie smolită, că va fi amar de tine, tu te-ai dat în dragoste cu dînsa şi te-am cules mai mult mort decît viu lîngă o cruce de mormînt. Ţi-am zis : fugi de Sîrbu şi de casa lui şi tu i-ai ademenit fata şi vrei s-o furi de la părinţi. Îţi zic iar : fugi, cît e vreme încă. Zorile zilei nu s-au ivit, tu poţi încă scăpa!

— Ce-mi spui, muiere? Să-mi calc făgăduinţa dată! Să las pe o biată fată care mă iubeşte, nenorocită şi perdută? Niciodată! Pîn-acum am despreţuit pe cele care mă iubeau ca să alerg după o femeie fără de lege. Acum nu voi mai lăsa amorul şi fericirea cînd le-am găsit. Acesta e diamantul ce căutam.

— Auleo, Mihaiţică, ochii tăi sunt paijiniţi şi tu nu vezi prăpastia .Nu te încrede în dragostea vicleană. Diamantul nu e de găsit în ea. Şi tatăl tău a fost ademenit de dînsa şi mulţi ani de zile s-a căit.

— Tatăl meu...

— Dar, cînd a furat pe nevasta lui Sîrbu. Eu am fost mijlocitoarea. Eu am ademenit cu vorbe dulci şi viclene pe nenorocita muiere. Cu fetiţa ce-i făcuse Sîrbu am dus-o din casa bărbatului în braţele tatălui tău, care era tînăr şi nebun ca tine. Dar numai eu ştiam cum gemea inima în mine. Căci pe mine mă avuse ţiitoare, eu îl iubeam cu foc şi tocmai pe mine m-a pus să ademenesc. De-aceea am vrut să-mi răzbun şi m-am unit cu ucigaşii porunciţi de Sîrbu, ca să-l omor şi numai printr-o minune a scăpat. De fărădelegea aceasta m-am căit şi mi-a poruncit Sfînta să răscumpăr cu bine asupra ta răul ce am voit a face şi ce am făcut.

— Tatăl meu a răpit pe soţia lui Sîrbu!...

— Dar, și a trimis-o apoi în țări străine. Pe fata aceluiași Sîrbu vrai s-o furi tu. Ia sama, că este un blăstăm ! Sîrbu a cercat de multe ori să omoare pe tatăl tău și n-a putut. Tu nu vei scăpa de urgia lui, că e un om aprig și neîmpăcat. Fie-ți milă de anii tăi cei tineri !

— Nu mi-e frică de nimeni. În zadar vrai să mă înspăimîntezi. Cînd e vorba de primejdie și de luptă, eu nu dau înapoi.

— Tu vrai să omori pe tatăl ibovnicei tale, să iei pe fata femeiei care a fost țiitoarea tatălui tău ?

Mihai, lovit de aceste cuvinte, sta împietrit, iar Neacșa, văzînd impresia ce produsese asupra lui, urmă cu glas pătrunzător :

— Ai început păcatul, nu-l urma mai departe. Lasă cele trecute să fie trecute și nu aprinde o ură veche și poate chiar stinsă. Fii bărbat voinic și caută-ți aiurea treabă și noroc. Fugi de aici, căci în locul unde ai plîns de jalea alteia nu e dat să găsești mîngăiere. Aiurea îți va zîmbi fericirea : pare că o văd, urmă ea cu glas profetic, o văd... frumoasă și tînără... tu o iubești, ea te iubește. O ! Ce viitor minunat... norocosule, știam eu că ești făcut pentru bine...

Urmînd a vorbi astfel, cînd cu glas blînd și rugător, cînd cu ton solemn și profetic, izbutise a îndupleca pe Mihai, care simțea că slăbește, cînd deodată se iviră întâile raze de lumină ale zilei. Mihai, deșteptat ca dintr-un vis, se ridică de pe prispă și alergă să se suie în brișcă, la care caii erau puși. Neacșa îi căzu la picioare și-i îmbrățoșa genuchii.

— Nu te duce, coconășelule, striga ea, fie-ți milă de tine și de viața ta, fie-ți milă de mine, că voi fi afurisită dacă nu te-oi scăpa și pe tine și pe dînsa !

— Încolo ! strigă Mihai, ce va gîndi de mine ? Îmi e rușine că te-am putut asculta și nu te-am gonit îndată.

— Auleo ! Nu te duce, că mare păcat faci !

Zicînd așa, ea se tîrîia la picioarele lui și nu-l lăsa. Mihai, văzînd că cuvintele lui erau zadarnice, se descleștă de dînsa cu putere, o împinse cu piciorul în lături, sări în trăsură și plecă cu caii la goană. Ajungînd la locul hotărît, el găsi pe Lucreția care-l aștepta șezînd pe un trunchi de copac. Era palidă la față și se simțea așa

de slabă, încît abia putu să se ridice. Cu toate aceste, la vederea lui o zîmbire trecu peste buzele ei, ea îi încunjură gîtul cu brațele și apăsă buzele sale pe ale lui.

— N-am avut liniște de cînd ne-am despărțit ieri, începu ea. Îmi părea că timpul nu se mai mișcă din loc. Am plîns un moment cînd am gîndit că poate nu voi mai vedea pe mama, dar pe Sîrbu acum îl urăsc, de cînd știu că-ți este dușman. Poate că pe mama vei chema-o mai tîrziu să șadă cu noi, nu-i așa ?

Mihai încreți sprîncenele :

— Ea care a fost... nu, niciodată... vom vedea... mai tîrziu...

— Sărmana ! Să n-o mai văd pe dînsa care m-a iubit așa de mult, răspunse Lucreția, ștergînd o lacrimă. Dar fie ! Dacă sunt cu tine nu-mi mai trebuie nimic !

— Ziua se arată, vino, iubită, căci nu e timp de perdut.

— Sunt așa de slabă, zise ea ; părinții mei trebuie să fi fost îngrijiți, căci nu m-au părăsit pînă cînd nu m-au știut culcată în pat. Am auzit după mine încuindu-se ușa cu cheia și am tremurat de frică că nu voi mai putea ieși. Însă abia s-a făcut tăcere și liniște în casă, m-am sculat, m-am îmbrăcat și am sărit pe fereastră. Ah ! În întunericul nopții, pe cînd lătrau cîinii, aveam o groază !... Apoi am alergat cît am putut, fără a mă uita îndărăt... am rătăcit drumul și abia cînd se ivea de ziuă am găsit locul acesta.

— Grăbește, Lucreţio, grăbește, momentele sunt scumpe.

— Nu-mi vorbi așa de aspru, iubitul meu. Uită-te încă o dată la mine, să văd în ochii tăi dacă mă iubești cum te iubesc eu. Pentru ce nu te uiți la mine cu amor, de ce văd această umbră pe fruntea ta ?

— Haidem, iubită, haidem, pentru Dumnezeu ! strigă Mihai cuprins de fiori.

Văzînd-o însă că plînge, el o luă de mijloc și voia tocmai să o ridice în trăsură, cînd un glas grozav se auzi deodată, strigîndu-le :

— Stați pe loc !

Mihai lăsă pe Lucreția și dădu un pas înapoi, recunoscînd pe Manoli Sîrbu. Acesta sări jos de pe calul în-

spumat cu care gonise pân-acolo și se opri dinaintea lor cu o figură grozavă și amenințătoare.

— Hoț și fiu de hoț, ai vrut să-mi furi fata ? Cu moartea vei fi pedepsit !

Strigînd aceste cuvinte, el scoase un pistol de la brîu și-l slobozi în Mihai. Plumbul trecu pe alături și nu-l atinse.

— O iubesc și ți-o cer de soție, răspunse Mihai.

— Ca s-o înșeli și s-o pierzi cum a făcut tatăl tău cu mama ei... Talharule !...

— Sunt om de treabă și voi să mă cunun cu dînsa.

— Ție să ți-o dau, ție, a cărui moarte am jurat-o de mult ! Ha ! Ha ! Ha ! Mori, ticălosule, ceasul răzbunării a sunat !

Cînd scotea al doilea pistol, Mihai se aruncă asupra lui și-l apucă de gît, pistolul căzu din mînile lui Sîrbu la pămînt și amîndoi se încleștară într-o luptă turbată, în vreme ce Lucreția își rupea părul și striga în cea mai mare desperare. În luptă, Sîrbu și Vereanu scosese pumnarele. Arma lui Sîrbu lovi pe Mihai în umăr și acesta avu încă puterea să înfingă pumnarul său în pieptul dușmanului, apoi amîndoi, scăldați în sînge, căzură unul peste altul la pămînt. În momentul cînd cădea, Neacșa sosi și sări asupra lor să-i despartă.

— Ce faceți, strigă ea grozav, ce faceți !?

— Tu ești, mijlocitoare hîdă ? zise Sîrbu cu glas stins. Bine că ai venit !

El întinse mîna, luă pistolul ce era lîngă dînsul la pămînt și-l slobozi în Neacșa, încît cu un țipet ea se lăsă să cadă.

— Mor, șoptea ea, mor ! Amar de mine, amar de tine, Sîrbule ! Fata asta nu-i a ta : a ta a murit de mică ; asta e făcută mai pe urmă cu Vereanu, e soră cu tînărul ce ai ucis, cu cel ce a înșălat-o și voia să o ia în cununie. Blăstămul Celui-de-Sus !

Manoli Sîrbu începu a clănțăni din dinți și, cu ultimele puteri ce avea, își scoase pumnarul din piept ; capul îi căzu îndărăt pe iarbă și trupul înțepeni.

Mihai se ridică pe brațul cel sănătos :

— Lucreția, tu ești sora mea, auzi tu, Lucreția ? șopti el. Femeia care moare colo a spus-o și ea știe totul !

Însă Lucreția nu-l mai asculta. Fața îi era albă ca zăpada, părul i se despletise și ochii rătăciți erau ațintiți asupra lui Mihai. Deodată strigă cu veselie :

— Mi-am găsit fratele ! Mi-am găsit fratele ! și dădu într-un hohot de rîs spasmodic.

CAPITOLUL XXVII

Trecuse patru ani.

Pe prispa unei căsuțe așăzate în apropierea unei mănăstiri sta o călugăriță bătrînă și privea la doi copilași ce se jucau pe drum. Din vreme în vreme clătina din cap și zicea încet înaintea ei :

— În ce vremi am ajuns a trăi ! O fată de boier s-ajungă în așa hal, să n-aibă cine-o primi în casă, să n-aibă cu ce să-și îmbrace și încalțe copiii ! Să nu fie nimeni la patul ei cînd e asupra facerii ! Doamne ! Doamne !

Un glas slab de femeie ce o chema în casă o întrerupse din cugetările ei. Călugărița intră și întrebă ce este.

— Mă simt rău, zise o femeie ce zăcea pe o laiță. Momentul vine mai curînd decît credeam, să nu mă lași, că sunt singură și nu am pe nimeni...

— Vai de mine ! Și femeia care se pricepe la moșit a fost chemată într-un sat vecin azi-dimineață ! N-am pe cine să trimit... Iaca, alerg s-o chem...

— Nu mă lăsa, te rog, nu mă lăsa singură. Pot să mor... nu mă lăsa fără ajutor...

— Vai ! Ce-i de făcut ! Dacă știam că așa de curînd... Maica starița mi-a poruncit să-i dau de știre la mănăstire ca să vie ea însăși, căci îi e milă de tinerețea dumitale...

— O ! Nu mă lăsa, căci nu ai vreme să mergi pînă la mănăstire. Ce fac copiii ?

— Se joacă, sărmăneii ! Vai ! Vai ! Nu știu ce să fac !

Zicînd așa, ea ieși afară fără a ști ce hotărîre să ia, cînd văzu o trăsurică cu doi cai care se apropia cu mare

grabă. Trăsura se opri înaintea căsuţei şi o femeie îmbrăcată în negru, palidă la faţă, dar tînără şi frumoasă, se coborî în pripă.

— Maică, am aflat la mănăstire că este aici o femeie nenorocită şi am venit s-o văd. Aceasta e casa[1] ?

— Aceasta ; biata femeie e în durerile facerii, care au apucat-o mai curînd decît aştepta. Nici moaşa nu-i aici, nici un bărbat, numai eu şi copilaşii. Nu ştiu ce să fac.

Femeia ce se coborîse din trăsură privi la copii şi, surprinsă la vederea lor, şopti printre dinţi :

— Ce asemănare !...

Apoi zise iute către călugăriţă :

— Sui în trăsura mea şi aleargă după moaşă, eu voi sta aici şi voi ajuta cît voi putea.

— Dumnezeu să-ţi răsplătească binele ce faci pentru biata femeie, răspunse călugăriţa, că-i tare nenorocită, sărmănica. A venit la noi să ceară adăpost, dar maica stariţa a zis că n-o poate primi chiar în mănăstire, căci ar fi păcat pentru un sfînt locaş, şi i-a însemnat căsuţa asta din cîmp...

— Pleacă, pleacă ! Nu perde vremea, îi repetă femeia îmbrăcată în negru.

Călugăriţa se sui în trăsură şi purcese iute, iar femeia ce sosise intră în casă. Nu făcuse doi paşi şi se opri pe loc, exclamînd cu surprindere :

— Adela !

— Ana ! răspunse femeia culcată pe laiţă. O ! Dumnezeule ! şi-şi ascunse faţa în mîni.

Emoţiunea îi mări durerile care o cuprinsese cu violenţă, încît se mişca şi frămînta în toate părţile.

— Linişteşte-te, îi zicea Ana încet, plecîndu-se spre dînsa. În curînd vei fi izbăvită ; ajutorul nu poate întîrzia.

— Oh, răspunse Adela, întrerupîndu-se din vreme în vreme de durere, nu te uita la mine, căci mor de ruşine ! Aşa a trebuit să mă găseşti ! Aşa a trebuit să ne revedem ! O, mă doare, mă doare ! Mi-am călcat datoriile... am călcat jurămîntul ce făcusem bărbatului care mă iubea... m-am cununat cu altul... l-am lepădat şi pe acela ca să

---

[1] În textul de bază : „acasă" *(n. ed.)*.

fug cu un ticălos... ce m-a părăsit pe mine şi pe copiii lui!... M-a lăsat în străinătate goală, prăpădită... blăstămatul! Voiam să vin la tine, să îngenuchez, să-ţi fie milă de mine, căci părinţilor mei nu le-a fost milă... şi mi-a fost ruşine... Oh, mă doare!

— Linişteşte-te, iubită soră, omul ce se căieşte nu trebuie să se ruşineze, căci dobîndeşte iertare!

— Ah! Nici tu nu mă mai iubeşti, îmi vorbeşti aşa de rece... Ce fac bieţii copii afară? N-or fi mîncat nimic... Colo pe cuptior le-am strîns nişte pîne şi brînză. Oh, fie-ţi milă! Dar tu te uiţi la mine şi nu plîngi!...

— Ochii mei nu mai pot vărsa lacrimi, iubită soră, dar inima mea te jăleşte.

Zicînd aşa, Ana se puse în genunchi la patul bolnavei şi, împreunînd mînile, începu a se închina încet. Figura ei luă atunci o espresiune atît de supranaturală, încît Adela, lovită de aspectul ei, privi la dînsa cu uimire, uită un moment durerile sale şi, ştergîndu-şi lacrimele ce-i curgeau încet pe faţă, făcu semnul crucii. După ce sfîrşi rugăciunea, ea chemă copiii de-afară şi le dădu mîncare. Cînd aceştia ieşiră iarăşi, sărind şi jucînd, Adela reîncepu a geme şi a suferi aşa de grozav, încît crezu că moartea i-a venit. Ana văzu că momentul se apropia, se uită pe drum cu îngrijire şi, văzînd că trăsura nu se întoarce, anină un ştergar la fereastră şi se apropie să dea ajutorul trebuincios.

În vremea aceasta călugăriţa ajunsese în satul vecin, dar negăsind pe moaşă acolo şi neştiind ce hotărîre trebuie să ia, se duse la mănăstire şi înştiinţă pe stariţă. Aceasta trimise îndată în oraşelul cel mai apropiat după un doftor şi după preotul care nici el nu se găsea la mănăstire, cu răspuns să vie la casa unde se găsea bolnava, iar ea însăşi se sui cu călugăriţa în trăsură pentru a merge la Adela.

Ele sosiră cîteva minute după ce născuse un băieţel. Copilaşul părea sănătos, dar muma era atît de slabă, încît ai fi crezut că minutele ei sunt numărate.

— Găsesc sănătate, fiică? întrebă stariţa intrînd.

— Facerea a fost, pe cît socot, din cele mai grele, maică, răspunse Ana. Am ajutat cum am putut şi pe cît mi-a fost priceperea, căci niciodată n-am fost faţă la ase-

menea împrejurări. Nu ştiu însă dacă biata femeie va scăpa, poate că Dumnezeu vrea s-o cheme la el.

În vreme ce una din femei se îngrijea de copil şi alta de mumă, vestea se răspîndise prin mănăstire şi prin satele din apropiere şi mai multe femei şi bărbaţi veniră să dea ajutor.

— Cine-i la bolnavă? întrebă o femeie spre călugăriţa cea bătrînă care era în uşă.

— Este maica stariţa şi Ana, femeia cea sfîntă; ea singură a ajutat pe cît a putut.

— Dumnezeu s-o binecuvînteze, că în adevăr e o sfîntă, răspunse femeia; nu este casă nenorocită unde să nu vie cu vorbe de mîngăiere şi cu ajutor!

— Aşa-i, aşa-i, adause altul; ea nu trăieşte pentru dînsa, ci pentru cei nenorociţi! Şi mie mi-a făcut un bine pe care niciodată nu-l voi uita.

— Tot ce are dă la sărmani, zise o femeie. De dînsa nu caută niciodată, tot anul posteşte şi se închină; dar cînd e vorba de străini, le cumpără tot ce-i mai scump şi mai bun.

— Este şi un bărbat aşa, adăogi un bătrîn, care se zice că ar fi de neam de boier mare; şi el umblă din sat în sat şi din casă în casă şi mîngăie pe sărmani. Lumea-i zice fratele Chirilă, deşi nu e călugărit.

— Îl ştim, îl ştim, strigară mai mulţi.

Călugăriţa bătrînă intrase în casă şi ieşise din nou cu figura îngrijită:

— Biata femeie e rău de tot şi doftorul nu mai vine! Moşule, zise ea către un bătrîn, aleargă cu căruţa dumitale şi, întîmpinîndu-l, spune-i să se grăbească.

Bătrînul plecă cu căruţa, dar nu merse mult şi întîlni trăsura Anei în care se găsea şi medicul şi-l îndemnă să grăbească. Doftorul porunci să îndemne caii, iar bătrînul merse spre sat, unde văzuse cu o zi înainte pe fratele Chirilă, sperînd că-l va găsi încă şi aduce cu dînsul. În adevăr îl şi întîmpină în marginea satului. Fratele Chirilă era un om tînăr încă, cu barba neagră, plină, ce se cobora pînă la pept. El avea o haină lungă peste care se încinsese cu o frînghie şi în picioare avea opinci. Mîna şi-o sprijinea pe un băţ de corn, cum poartă ţăranii cei bătrîni.

— Frate Chirilă, îi zise țăranul, știam că ești pe aici și te căutam, Dumnezeu te-a trimis în cale. Este o femeie nenorocită care zace după facere și e să moară. Vino de vezi dacă o vei putea ajuta. Maica starița de la mănăstire e acolo, mai este și sora Ana.

— Cine-i sora Ana?

— O femeie sfîntă care se jertfește pentru oamenii cei sărmani. Dacă vrai să vii, sui cu mine în căruță.

Fratele Chirilă stătu un moment pe gînduri, căci își propusese să meargă toată viața lui pe jos. Acum însă, în fața c-un nenorocit pe care îl putea ajuta, chibzui că e mai nimerit să ajungă cît mai grabnic și se urcă în căruță lîngă țăran. Sosind, ei văzură pe fețele oamenilor ce stăteau afară o mare tristeță și unul din ei zise:

— Doftorul nu mai are nădejde, biata femeie moare chiar acum.

Chirilă intră în casă. Pe laiță zăcea bolnava și nu mai da semne de viață. Ana sta tot în genuchi lîngă dînsa, cu capul plecat, și se închina, iar starița ținea în mînă o cruce și o luminare de ceară aprinsă. La intrarea lui Chirilă bolnava deschise ochii și-i aținti asupra lui, deodată viața părea că-i revine, ea ridică brațele spre dînsul și strigă cu glas pătrunzător:

— Mihai! Mihai! O! Iartă-mă!

— Sunt un om nevrednic și păcătos, răspunse Chirilă plecînd capul pe pept. Eu am trebuință de mila altora. Dar dacă te liniștește cuvîntul meu, mori, femeie, în pace, căci de mult te-am iertat.

Adela mai cercă să vorbească, dar vorbele se încîlciră și nu se auzi decît cuvîntul „copilași“, apoi cu o mișcare convulsivă apucă luminarea aprinsă din mîna călugăriței, oftă din greu și trupul îi înțepeni cuprins de răceala morții.

— S-a sfîrșit, zise doftorul.

— Dumnezeu s-o ierte, șopti starița; trebuie să îngrijesc de înmormîntare, dar sunt copilașii...

— De aceia voi căuta eu, răspunse Chirilă.

— Mă duc să trimit preotul ca să-i cetească.

Zicînd așa, starița ieși, și doftorul împreună cu călugărița cea bătrînă o urmară. La patul moartei rămaseră numai Chirilă și Ana.

Cînd acesta sfîrşi rugăciunile sale, ea ridică fruntea, privi la cadavru şi făcu o cruce peste dînsul ; după aceea, întîlnindu-şi privirile cu ale lui Chirilă, ei se uitară o vreme lungă unul la altul în tăcere.

— Tu eşti Mihai Vereanu, zise Ana în sfîrşit, pentru ce ţi-ai schimbat numele ?

— Numele meu nu l-am mai rostit de cînd păcate de moarte zac asupra lui. Oamenii mi-au zis „fratele Chirilă" şi eu am ascultat de numele ce mi-au dat.

— Aud că nu cauţi de îndămînările vieţii tale, ci te jertfeşti pentru omenirea pătimaşă. Tu ai un suflet bun şi compătimitor, şi oamenii te binecuvîntează. Iertat-ai acestei femei de răul ce ţi-a făcut?

— Ea nu mi-a făcut nici un rău. În amăgirile tinereţei, eu am fost iubit-o şi ea nu m-a iubit, dar ea e mai puţin vinovată decît mine, căci iat-o mîntuită, pe cînd eu tot duc încă învălişul lumesc al pătimirii. Vinovăţia mea e mare, căci hrana de plante ce singură o gust şi truda ce mă zbuciumă zi şi noapte fără sfîrşire tot nu fac să-mi slăbească puterile trupului şi poate e hotărît să sufăr încă până la mîntuire.

Amîndoi ieşiră afară şi se aşăzară pe prispa casei.

După o lungă tăcere, Vereanu începu astfel :

— Faţa ta e schimbată, soră Ana ; cînd am vorbit cu tine cea de pe urmă oară, a fost la o petrecere lumească. Mintea mea pe atunci era acoperită cu norii întunericului, taina nimicirii vieţii omeneşti încă nu o dezlegasem. Eu iubeam pe Adela cu patimă vinovată şi tu mă iubeai pe mine. Mai pe urmă, cînd Adela alese pe alt bărbat, eu am fugit în singurătate cu sufletul plin de durere şi chiar voiam să-mi dau singur moartea, dar norocul m-a scăpat de această nelegiuire. Cîteodată gîndeam la tine şi voiam să vin să te aleg de soţie...

O roşeală subită trecu peste obrajii Anei, dar dispăru tot aşa de răpede.

— Ai făcut bine, zise ea, de n-ai venit, căci poate nu aş fi fost încă îndestul de tare de a te respinge şi m-aş fi perdut.

— Soarta a voit să mă încerce mai crud încă ; am dat de o fată ce cunoscusem în Italia, ea mă iubea şi eu gîndeam că o iubesc. Rătăcit de patime, am nenorocit-o, am

voit să o răpesc, tatăl ei m-a oprit în cale și, luptîndu-mă cu dînsul, am fost rănit, dar l-am ucis.

— O ! strigă Ana cu groază.

— Aceasta nu a fost de ajuns ; chiar atunci mi s-a zis că ea, care nebunise, este însăși sora mea și că într-un moment făcusem două păcate de moarte. Din acea zi văzui ca o lumină ce se aprinde în peptul meu. Viața cu ticăloșia ei mi se arătă așa precum este ; o milă fără margini mă pătrunse pentru toți oamenii și pentru mine și înțelesei că singurul moment de fericire a celor ce s-au născut este momentul morții. De-atunci scopul meu este de a mă arăta vrednic de această fericire. O, de m-aș întoarce mai curînd în sînul naturei, așa ca să nu mă mai cunosc pe mine însumi ca ceva deosebit ! Sunt pe această cale, căci patimele m-au iertat, dar mîntuirea voi avè-o numai la stingerea deplină a simțirii.

— Te înțeleg, dar nu de tot, răspunse Ana. Viața ta este acea ce mi-am ales și eu, dar credința mea este cea creștină, este acea a nemuririi vecinice, de care tu nu mi-ai vorbit. Crezi tu în Dumnezeu ?

— Să-l numim cum vom voi și să pătimim pentru a fi izbăviți. Femeie sfîntă, tu care mori fecioară și nu ai avut sufletul încărcat de păcate de moarte ca nenorocitul ce se numea Mihai Vereanu, fie-ți milă de mine și mă iartă !

Zicînd așa, el se puse în genunchi dinaintea ei și plecă fruntea la pămînt. Ana îi puse mînele pe cap și zise :

— Dumnezeu iartă pe toți vinovații pocăiți, lui îi va fi milă de tine și de mine !

Soarele apunea măreț în senin. Mihai Vereanu întinse brațele spre dînsul și zise cu încîntare :

— Fie sfîrșitul nostru așa de liniștit, cum se sting așa de blînd acele raze !